

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**VERGİ ALGISI VE VERGİ BİLİNCİ: FIRAT
ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR
UYGULAMA**

Gamze GÜNDÜZGİL

Yüksek Lisans Tezi

MALİYE ANABİLİM DALI

Maliye Programı

ŞUBAT 2025

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

VERGİ ALGISI VE VERGİ BİLİNCİ: FIRAT ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Tez Yazarı

Gamze GÜNDÜZGİL

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Yunus GÜLCÜ

ŞUBAT 2025

ELAZIĞ

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Başlığı:	VERGİ ALGISI VE VERGİ BİLİNCİ: FIRAT ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA
Yazarı:	Gamze GÜNDÜZGİL
Tez Öneri Tarihi:	01.11.2024
Savunma Tarihi:	31.01.2025

TEZ ONAYI

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırlanan bu tez aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilmiş ve akademik dinleyicilere açık yapılan savunma sonucunda **OYBİRLİĞİ** ile kabul edilmiştir.

İmza

Danışman:	Dr. Öğr. Üyesi Yunus GÜLCÜ Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Başkan:	Doç. Dr. ABDUNNUR YILDIZ Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Üye:	Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Fatih CEVHER Munzur Üniversitesi Pertek Sakine Genç MYO

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunun/...../20..... tarihli toplantısında
tescillenmiştir.

Unvan, Adı ve SOYADI
Enstitü Müdürü

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “**VERGİ ALGISI VE VERGİ BİLİNCİ: FIRAT ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA**” Başlıklı Yüksek Lisans Tezi’nin içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

14.01.2025

Gamze GÜNDÜZGİL

ÖN SÖZ

Bu çalışmada, devletin ekonomik varlığının temel taşlarından biri olan ve toplum bireylerinin üstlendiği en önemli mali yükümlülüklerden biri sayılan vergiye odaklanarak, hem potansiyel bireysel vergi mükellefleri hem de olası kurumsal vergi mükellefi olabilecek üniversite öğrencilerinin vergi bilinci ve algıları incelenmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen bulgular ayrıntılı olarak sunulmuştur. Devlet ile mükellef arasındaki ilişkilerin sağlam bir zemine dayandırılması ve vergi gelirlerinin minimum kayıp ve kaçakla tahsil edilmesi amacıyla bu çalışmanın hem vergiye taraf olanlara hem de araştırmacılara fayda sağlamasını amaçlanmıştır.

Yüksek lisans eğitimim süresince ve bu tezin hazırlanması sırasında beni her aşamada destekleyen ve katkılarını esirgemeyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Yunus Gülcü'ye en içten teşekkürlerimi, sevgi ve saygılarımı sunarım. Ayrıca, hayatım boyunca maddi ve manevi desteğiyle daima yanımda olan, bana güvenip inanan ve tarif edilemez bir minnet duygusuyla bağlı olduğum değerli aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Gamze GÜNDÜZGİL

ELAZIĞ 2025

İÇİNDEKİLER

BEYAN	I
ÖN SÖZ.....	II
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	VII
TABLolar LİSTESİ	VIII
EKLER LİSTESİ	IX
1. GİRİŞ.....	1
2. VERGİ KAVRAMI VE VERGİLEME İLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR.....	3
2.1.Verginin Tanımı.....	3
2.1.1.Verginin Özellikleri	4
2.2.Verginin Tarihsel Gelişimi	4
2.3.Verginin Teorik Temelleri	6
2.3.1.Verginin Teorik Yaklaşımı	6
2.3.2.Verginin Ödeme Gücü Yaklaşımı	7
2.4.Verginin Amaçları	7
2.4.1.Verginin Mali Amacı	7
2.4.2.Verginin Mali Olmayan Amacı.....	8
2.5.Vergilendirme İlkeleri.....	9
2.5.1.Adam Smith'in Vergileme İlkeleri.....	9
2.5.2.A.Wagner'in Vergileme İlkesi	10
2.6.Vergi Psikolojisi	12
2.6.1.Vergi Psikolojisi Amaçları.....	12
3. VERGİ BİLİNCİNİN VE VERGİ ALGISININ GELİŞMESİNDE ETKİLİ OLAN OLAYLAR ...	14
3.1.Vergi Algısı	14
3.2.Vergi Bilinci	15
3.3.Mükelleflerin Vergiye Yönelik Tutumlarını Etkileyen Faktörler	16
3.3.1.Kişisel (içsel) Unsurlar	16
3.3.2.Dışsal Faktörler	24
3.4.Vergi Mükelleflerinin Vergilere Karşı Gösterdikleri Davranış Biçimleri	31
3.4.1.Vergiden Kaçınma	31
3.4.2.Vergi Kaçakçılığı	32
3.4.3.Vergi Borcunun Zamanında Ödenmemesi	32
3.4.4.Vergi Grevi	33
3.4.5.Verginin Yansıtılması	33
3.4.6.Vergi Cenneti	34
3.5.Literatür Taraması	34
4. VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ ALGISI: FIRAT ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA.....	36
4.1.Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	36
4.2.Araştırmanın Hipotezleri	36
4.3.Araştırmanın Varsayımları	36
4.4.Araştırmanın Sınırlılıkları	36
4.5.Araştırmanın Yöntemi	36
4.5.1.Araştırmanın Ana kütle ve Örneklemi Araştırmanın temel evreni, ...	37
4.5.2.Veritoplama Aracı	37

4.6.Araştırma Bulguları ve Bulguların Değerlendirilmesi	37
4.6.1.Demografik Bulgular	38
4.6.2.Ölçek ifadelerine ilişkin Bulgular	38
4.6.4.Güvenirlilik ve Geçerlilik Analizi	39
4.6.5.Hipotez İncelemeleri	42
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	48
KAYNAKÇA	50
EKLER.....	55

ÖZET
VERGİ ALGISI VE VERGİ BİLİNCİ: FIRAT ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ
ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Gamze GÜNDÜZGİL
Yüksek Lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimleri Enstitüsü
MALİYE ANA BİLİM DALI
Maliye Programı
Şubat 2025, Sayfa: IX + 56

Vergi, devletin varlığını sürdürebilmesi ve kuruluşundan bu yana gerekli hizmetleri sunabilmesi için mali gücüne göre tüm vatandaşlardan karşılıksız ve zorunlu olarak aldığı ekonomik bir değer olmasıyla birlikte kamu hizmetlerinin finansmanında en önemli gelir kaynağıdır. Bu kaynağın etkin bir şekilde toplanabilmesi için öncelikli şart, vergi mükelleflerinin, kamusal hizmetlerin sağlanabilmesi için vergi gelirlerine ihtiyaç duyulduğunun farkında olmalarıdır. Bu farkındalık ise, vergi ödevlerini tam ve zamanında ödenmesini sağlayacaktır. Vergi mükelleflerinin vergi ile ilgili görevlerini yerine getirme konusundaki tutum ve davranışları, devletlerin topladıkları vergi gelirlerini etkilemektedir. Bu durumda, mükelleflerde vergi bilinci ve algısının oluşması oldukça önemlidir. Çünkü kişilerin vergiyle ilgili görevlerini yerine getirmesinde, vergilere karşı gösterdikleri tutum ve davranışların önemli bir yeri vardır. Kişilerin vergilere karşı tutumlarını ve davranışlarını etkileyen kişisel ve çevresel birden çok faktör bulunmaktadır. Bu sebeple, vergi otoritesinin bireylere vergilendirme konusunda olumlu bir bakış açısı kazandırması ve onların doğru bir vergi algısına sahip olmalarını sağlaması önem taşımaktadır. Olumlu vergi davranışlarının altında yatan nedenler, vergi algısı ve vergi tahsil politikalarıdır.

Bu çalışmada, Fırat Üniversitesi öğrencilerinin vergilere karşı gösterdikleri tutum ve davranışlar incelenmektedir. Araştırmanın örneklemini ise Fırat Üniversitesinde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmada, Çelebi (2016) tarafından hazırlanan 37 sorudan oluşan bir 5'li Likert ölçeğinden yararlanılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre öğrenciler vergiyi zorunlu ve vatandaşlık görevi olarak görmektedir. Bununla birlikte, öğrenciler verginin kamu hizmetleri karşılığı olduğunu ve aldıkları kamu hizmeti ile ödedikleri vergiyi kıyasladıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Bilinci ve Algısı, Vergi Bilinci ve Algısına Etki Eden Faktörler

ABSTRACT
TAX PERCEPTION AND TAX AWARENESS: AN APPLICATION ON FIRAT
UNIVERSITY STUDENTS

Gamze GÜNDÜZGİL

Master Thesis

FIRAT UNIVERSITY

Institute of Social Sciences

DEPARTMENT OF FINANCE

Finance Program

February 2025, Page: IX + 56

Tax is the most important source of income in financing public services, as it is an economic value that the state has received from all citizens, free of charge and compulsorily, according to its financial strength, in order to maintain its existence and provide the necessary services since its establishment. The primary condition for this source to be collected effectively is that taxpayers are aware that tax revenues are needed to provide public services. This awareness will ensure that tax obligations are paid in full and on time. The attitudes and behaviors of taxpayers in fulfilling their duties related to taxes affect the tax revenues collected by states. In this case, it is very important for taxpayers to develop tax awareness and perception. Because the attitudes and behaviors of individuals towards taxes have an important place in fulfilling their duties related to taxes. There are many personal and environmental factors that affect individuals' attitudes and behaviors towards taxes. For this reason, it is important for the tax authority to provide individuals with a positive perspective on taxation and to ensure that they have a correct perception of taxes. The underlying reasons for positive tax behaviors are tax perception and tax collection policies.

This study examines the attitudes and behaviors of Firat University students towards taxes. The sample of the study consists of students studying at Firat University. A 5-point Likert scale consisting of 37 questions prepared by Çelebi (2016) was used in the study. According to the results of the study, students see taxes as mandatory and a civic duty. In addition, students stated that taxes are in return for public services and that they compare the public services they receive with the taxes they pay.

Keywords: Tax, Tax Awareness and Perception, Factors Affecting Tax Awareness and Perception

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Vergi Geliri ve Vergi Oranı Arasındaki İlişki (Laffer Eğrisi)	28
--	----

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Öğrencilerin demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımı gösterilmiştir.	38
Tablo 2. Vergi bilinci ve algısına ilişkin ifadeler verilen cevapların ortalama, standart sapma, minimum ve maximum puanları	38
Tablo 3. Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği Güvenirlik Analizi Sonuçları	40
Tablo 4. Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi İlk Sonuçları	41
Tablo 5. Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları	42
Tablo 6. Vergi Bilinci, Vergi Algısı ve Alt Boyutların Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini İnceleyen Bağımsız Grup t Testi Sonuçları	43
Tablo 7. Vergi Bilinci, Vergi Algısı ve Alt boyutların Puanlarının Medeni durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	43
Tablo 8. Yaş değişkenlerine göre Vergi Bilinci, Vergi Algısı ve Alt Boyutların Durumunun farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	44
Tablo 9. Ortalama Aylık Gelir Düzeyi değişkenlerine göre Vergi Bilinci, Vergi Algısı ve Alt Boyutların Durumunun farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları	45
Tablo 10. Vergi Bilinci, Vergi Algısı ve Alt Boyutların Ölçeği Puanlarının Öğrenim Süresine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları.....	46
Tablo 11. Vergi Sorumluk, Vergi Bilinci, Vergi Sistem, Vergi Amaç, Vergi Af ve Ceza Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkiler	47

EKLER LİSTESİ

EK 1. Anket Soruları.....	55
----------------------------------	----

1. GİRİŞ

Vergi bilinci, vergi yükümlülüklerini doğru ve zamanında yerine getirilmesi için kritik öneme sahiptir. Vergi algısı ise bireylerin vergiye bakış açılarının adaletli olup olmadığını ve vergiye karşı tutumlarını etkiler. Türkiye’de vergiye dair bilincin ve algının artırılması gerekmektedir özellikle üniversite öğrencilerinin gelecekteki toplum lideri ve vergi mükellefleri olarak bu konuda bilinçlenmesi önemlidir.

Çalışmada özellikle Fırat Üniversitesi öğrencileri üzerinden yapılan bir uygulama ile vergi bilinci ve vergi algısının üniversite düzeyinde nasıl şekillendiğine dair somut veriler sunulmaktadır. Türkiye’de vergi bilinci üzerine yapılan çalışmalara ek olarak bu araştırma gençlerin vergiye yönelik tutumlarını ve eğitimle bu tutumların nasıl değişebileceğini araştırarak literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır.

Literatürde vergi bilinci ve vergi algısı sıklıkla birbirinden ayrılmadan kullanılsa da bu çalışmada vergi bilinci ve algısını ayrı ayrı ele alarak vergi bilincinin bilgi ve tutumları vergi algısının ise adalet ve toplum üzerindeki etkisi daha net bir şekilde tanımlanmıştır. Bu yaklaşımla literatüre hem teorik hem de metodolojik açıdan bir farklılık sunulmuş oldu.

Vergi, kamusal hizmetlerin sunulması için yapılan harcamalar ile kamu borçlarından dolayı ekonomik giderleri karşılamak amacıyla, devletin egemenlik gücüne göre karşılık beklenmeden gerçek ve tüzel bireylerden zorunlu olarak alınan para şeklindeki ödemedir. Devletin en önemli gelir kaynağını oluşturan vergiler, bireylerin, gelirlerinin ve birikimlerinin belli kısımlarını harcamadıkları için vergiyi yük olarak görmektelerdir. Vergi, bireyler için bir külfet olmasına karşın, bütün mükellefler vergiyi aynı ağırlıkta hissetmeyebilir. Bu nedenle özdeş vergi türüne ve oranına tabi olan mükellefler farklı tutum ve davranışlar sergileyebilirler (Karacan, 2019:1).

Mükelleflerin vergiye karşı gösterdikleri tutum ve davranışlar; ekonomik, sosyal ve siyasal yapıların etkisiyle şekillenmekte; bu davranış ve tutumlar, vergileri benimseme yerine vergilere karşı uyum sağlamama, vergiden kaçınma veya vergi kaçırma şeklinde kendini gösterebilmektedir.

Kişilerin vergilere karşı tutumlarını ve davranışlarını etkileyen çok sayıda etken bulunmaktadır. Bu etkenler kişisel ve çevresel unsurlar olarak iki gruptan oluşmaktadır. Kişisel unsurlar arasında; demografik özellikler, vergi ödeme gücünün etkinliği, vergi ahlakı (etiği), subjektif vergi yükü, eğitim-öğretim düzeyi, devlete olan bağlılık, siyasi iktidar hakkındaki düşünceler, gelir düzeyi, mükelleflerin diğer mükelleflere bakış açıları ve mükelleflerin kamu harcamalarına yönelik görüşlerini içermektedir. Çevresel faktörler ise; vergi adaleti, vergi afları, vergi sistemi ve mevzuatın sık değişiklik göstermesi, vergi oranları, vergi cezaları, vergi idaresinin etkinliği ve vergi denetimlerinin verimliliğidir.

Devlet, bireylerin ödedikleri vergilerin eksiksiz ve doğru bir şekilde beyan edilmesini sağlamak ve zamanında ödeme yapılmasını engelleyen sorunları çözüme kavuşturmak amacıyla, vergi politikalarının oluşturulmasında en öncelikli konuyu bu meseleye ayırmıştır. Bu durum, kamu mali yapısının önemli bir unsuru ve ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Vergi politikaları yapılırken hali hazırda bulunan sorunların çözülmesinde yetersiz olan eski yaptırımlar ve cezai yöntemler yerine alternatif yöntem bulma arayışları içerisine girilmiştir. Bu tür sorunlarla başa çıkabilmesinin yolu bireylere vergi ödemenin sadece mali amacının olmadığını bireysel ve çevresel amacının olduğunu hatırlatıp vergi bilincini ve algısını yükselterek vergiye uyumlu bir hale gelmesi için çalışmalar yapılmaktadır.

Bireylerin vergileri olumlu yönde benimsemesi için devlete önemli görevler düşmektedir. Bu görevler ise, vergi oranları bireylerin ödeyebileceği maksimum noktaya kadar artırılmalıdır, vergi mevzuatlarının açık ve karmaşık olmaması, vergi dairelerinin çoğunlukla mükellef odaklı çalışma içerisinde bulunması, vergi yükünün bireyler arasında adil bir şekilde olması olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda sorgulayan ve araştıran bireyler olarak toplumdaki konumlarını benimsemeleri, vergi bilincinin oluşması ve yerleşmesinde de önemli bir etkiye sahiptir.

Bireylerin vergi bilinci ve algıları, vergilere karşı tutum ve davranışlarını doğrudan etkiler. Bu nedenle, vergi uyumunun sağlanmasında eğitimin kritik bir rolü bulunmaktadır. Bu doğrultuda, üniversitelerde vergiyle ilgili derslerin müfredata dahil edilmesi ve bu derslerin sürekliliğinin sağlanması gereklidir. Çalışma, gelecekte potansiyel vergi mükellefi olacak ve çeşitli vergi alanlarında görev alabilecek üniversite öğrencilerinin vergi algı ve bilinç düzeylerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, bu inceleme ülkemizde vergi bilinci ve algısıyla ilgili yapılan ampirik araştırmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, verginin tanımı, verginin özellikleri, verginin tarihsel süreç içerisinde gelişimi, verginin amaçları, ayrıca vergileme ilkeleri, vergi psikolojisi kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise, vergi algısı, vergi bilinci ve bu bilincin oluşumuna etki eden bireysel ve çevresel faktörler, bireylerin vergiye karşı geliştirdikleri davranış biçimleri ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise üniversite öğrencilerinin vergi algı ve bilinç düzeyleri istatistiksel analiz teknikleriyle incelenmiştir. Araştırmanın sonuç kısmında ise anket teknikleriyle elde edilen bulguları değerlendirilerek, bu bulgular doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

2. VERGİ KAVRAMI VE VERGİLEME İLE İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR

Birlikte yaşamın oluşturduğu kamusal ihtiyaçların karşılanmasında önemli gelir kaynaklarından biri olan vergi, devletlerin sürekliliği ile kamusal görevlerin sunulmasında en önemli kamu geliridir. Vergi hakkında bilgi sahip olmak için bu bölümde verginin tanımı, verginin özellikleri, verginin tarihsel gelişimi, verginin teorik temelleri, verginin amaçları, vergilendirme ilkeleri ve vergi psikolojisi incelenecektir.

2.1. Verginin Tanımı

Vergi, tarih boyunca farklı anlamlar kazanmıştır. Bu anlamlar, gönüllü ve zorunlu olmak üzere iki şekilde tanımlanmıştır. İlkçağlarda ve orta dönemlerde, devletlere daha çok "armağan" niteliğinde sunulan ekonomik değerler, günümüzde ise zorunlu olarak ödenmesi gereken mali yükümlülükler haline gelmiştir (Külekcı, 2011:3).

Vergi, devletin kamu hizmetlerini yerine getirebilmesi amacıyla bireyler ve tüzel kişilerden kanunlarla zorunlu kılınan bir finansal yükümlülüktür ve bu yetki, devletin kendisi ya da kamu kuruluşları eliyle kullanılmaktadır (Güçlü, 2002: 152). Devletlerin yapıları ve işleyiş mekanizmaları farklılık gösterse de, içinde bulundukları dönemin ihtiyaçlarını karşılamak ve belirlenen sosyoekonomik hedeflere ulaşabilmek için öncelikle sürdürülebilir, istikrarlı ve kârlı gelir kaynaklarına sahip olmaları gerekir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi adına genellikle vergi uygulamalarına başvurulmaktadır (Gerçek ve Yüce, 1998: 4).

Devlet, kamu harcamalarını finanse edebilmek amacıyla vatandaşlar ve kurumların gelir düzeylerine göre zorunlu ve karşılıksız olarak parasal bir değer toplar; bu değer vergi olarak adlandırılır. Vergi veren bireyler, doğrudan kişisel bir fayda elde etmez, ancak topluma katkı sağlar. Devletin topladığı vergilerle sunduğu kamu malları ve hizmetlerden bireyler, ödedikleri vergi miktarına bağlı olmaksızın eşit şekilde yararlanır (Öğretir, 2022:119).

Vergiler iki teoriye göre alınmaktadır. Birincisi yarar teorisidir, ülkede yaşayan kişilerden kamunun sunduğu çalışmalardan faydalanmak için vergi ödemeleri gerekmektedir. İkincisi ise ödeme gücü teorisidir. Bu teori, devletin kişilerin kazanımları ölçüsünde vergi almasını önermektedir (Töremen ve Demir, 2024:2).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında 73. Madde verginin tanımını dolaylı bir yoldan açıklamaktadır. “Ülkede yaşayan vatandaşlar, kamu harcamalarını karşılamak için mali güçlerine göre vergi vermekle yükümlüdür. Vergi, resim, harçlar gibi mali yükümlülükler yalnızca kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.” Devletin vergilendirme yetkisi ile kanunla konulan ve zorla alınan bir ödemedir. Mükelleflerden durumları ve şartları uyanlar vergi vermekle yükümlüdür. Bu yüzden mükelleflerin rızası aranmaz, vergisini vermek istemeyen mükelleflere karşı devlet, çeşitli yaptırımlarla vergilerin ödenmesini sağlar (Erginay, 1994: 31).

Vergi, devletin gerçek kişiler ile tüzel kişilerden toplumsal ihtiyaçları karşılamak için yasalar ve mevzuatlarla toplanılmasına karar verilen ekonomik değerdir. Vergiler, hem kurumlar hem de bireyler için büyük bir öneme sahip olduğu gibi, ekonomik yaşamda meydana gelebilecek krizlerde esneklik sağlama kapasitesine de sahiptir. Bunun yanı sıra, maliye politikalarının hedeflerine ulaşabilmesi açısından da temel bir araç görevi görmektedir (Oğraş, 2023: 3).

Vergi, tarih boyunca gelişim göstererek kurumsallığını artırmış ve sağlam temellere oturmuştur. Bu süreçte, klasik maliyeciler ile modern maliyeciler arasında vergiye dair yaklaşımlar farklılık göstermiştir. Klasik maliyenin en önemli temsilcisi Gaston Jeze vergiyi şöyle

açıklamaktadır; “Vergi, herkesten kamu harcamalarını karşılamak için, zorla, nihai ve karşılık beklenmeden alınan parasal bir yükümlülüktür.” Modern vergiyi tanımlayan, Fransız yazar Lucien Mehl verginin tanımını şu şekilde açıklamıştır; “Vergi, devletin, mahalli yönetimlerin ve kamu kudretine sahip diğer kuruluşların, sundukları kamusal hizmetlerin gerektirdiği harcamaları karşılamak üzere, esas olarak gerçek ve özel hukuk tüzel kişiler ile bazı kamu hukuku tüzel kişilerinden menfaat beklenmeksizin, gelirlerine göre, devlet zoru ile aldığı paralardır.” (Gür, 2017:83).

Devlet kişilerin kazançları, harcamaları ve servetleri üzerinden vergiler tahsil edilmektedir. Gelir üzerinden: Gelir ve Kurumlar Vergisi; harcamalar üzerinden: KDV ve ÖTV. Servet üzerinden: Emlak, MTV ve VİV alınmaktadır (Öztürk, 2016:138).

2.1.1. Verginin Özellikleri

Vergiler, devletin yetkilerini devrettiği devlet kuruluşları tarafından toplanır

Vergiler, kamusal ihtiyaçları karşılanması için toplanır.

Vergiler, ekonomiye ve sosyal hayata müdahalede bulunmak için alınır.

Vergiler, gerçek ve tüzel kişilerden alınır.

Vergiler, karşılıksızdır.

Vergiler, devletin egemenlik gücüne dayalı olarak alınır.

Vergiler, ödeme gücüyle orantılı olarak alınır

Vergiler, kanunlarla koyulur, kanunlarla değiştirilir ve kanunlarla kaldırılır.

Vergiler, nakdi şekilde alınır

Vergiler, özel kesimlerden kamuya aktarılan parasal transferdir (Öğretir, 2022:119).

2.2. Verginin Tarihsel Gelişimi

İnsanlar, aile ve aşiret dönemlerinden çıkarak siyasal bir yapı örgütlenmesine geçtikten sonra, devletin ortaya çıkışıyla birlikte bireylerin ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere fedakârlık yapmaları beklenmiştir. İlk zamanlarda bu fedakârlık, kral ya da derebeylerine armağan olarak sunulurken, toplumun büyümesi ve toplulukların birbirleriyle siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkiler geliştirmesiyle birlikte savaş ganimetleri ve haraçlar yoluyla ihtiyaçlar karşılanmaya başlanmıştır. Zamanla, toplumun değişen talepleri ve düşünce yapısına bağlı olarak artan ihtiyaçları karşılamak adına sürekli gelir sağlayacak kaynakların yanı sıra yeni kaynak arayışları zorunlu hale gelmiştir. Başlangıçta din, ahlak ve gönüllülük duygularıyla verilen armağanlar, zaman içinde zorunlu ve yasal bir düzenlemeye dönüşmüştür. Tarihte vergi, genellikle kaybedenlerin kazananlara ödemesi gereken bir borç olarak değerlendirilmiş; bu borç, kaybedenlerin kazançlarının ve sahip oldukları malların bir kısmının "haraç" adı altında alınmasıyla somutlaşmıştır. Milattan önceki dönemlerde Mısır, Yunan ve Roma gibi büyük uygarlıklarda vergi, temel gelir kaynağı olarak uygulanmıştır. Ancak orta çağda vergiler, bu niteliğini büyük ölçüde kaybederek daha çok olağanüstü gelir kaynağı işlevi görmüştür. Bu dönemde halk, kendilerini yönetenlere kazançlarının ve servetlerinin bir bölümünü armağan ya da bağış adı altında sunmuştur (Akdoğan, 2020:127).

Orta Çağ'da, merkezi imparatorluk yönetiminin yerini feodal beylikler almış ve bu dönem feodal devletlerin hâkim olduğu bir çağ haline gelmiştir. Bu süreçte, vergi olağanüstü bir gelir kaynağı olarak görülmüştür. Orta Çağ'ın başlangıç yıllarında, feodal devletlerin en büyük harcama kalemini saray giderleri oluşturmuş ve bu ihtiyaçların giderilmesi genellikle kralların kişisel mülklerinden elde edilen gelirlerle sağlanmıştır. Bu yüzden mali yükümlülükleri gerçekte vergiler

oluşturmamıştır. Orta Çağ'ın ikinci zamanında ise parasal ekonomiye geçişle vergiler aynı vergiden nakdi vergiye geçilmiştir. Feodal beyliklerin mülk gelirleri, kamu harcamalarını karşılamamasıyla vergi zorunlu bir hale gelmiştir. Orta Çağ'ın son zamanında vergi sistemleri modern olmaya başlamıştır (Kayan, 2019:82-83).

Yeniçağın başlaması, Fransa'daki büyük ihtilal ile başlamıştır. Fakat fizyokrat düşüncenin etkisiyle ihtilalin ilk zamanlarında Millet Meclisinin kaldırdığı tuz vergisi, tütün tekeli gibi başka tüketim vergilerinin çoğu, Napolyon zamanının sona ermesiyle beraber değişiklik yapılmadan yeniden uygulamaya girmiştir. Fakat vergi reformunun dayanağı olan ikili düşünce, olan illerin ve kişilerin vergileme açısından eşit olması esastır. Vergi zorunluluğunu iktisadi ölçütlerin yerlerine derece ve sınıflara göre belirleyen feodal devlet ilkesi, gerek zenginlerin ellerinde bulundurdıkları ekonomik güç ile vergilerin imtiyazları terk edilmiştir. Böylelikle Fransa üniter bir devlet haline gelmiştir (Schmölders, 1976:18).

Yeniçağın kamu ekonomisi, üç konuda orta çağın kamu ekonomisinden ayrılmaktadır. Birincisi, aynı ekonomi yerine, para ekonomisine geçilmiştir. İkincisi, para ekonomisi ve ideolojik alandaki gelişmelerin etkisiyle rasyonalizm ile iktisadiliğin devlet ekonomisi açısından önemi fazlalaşmıştır. Üçüncüsü ise, orta çağda imparatorluk ile feodal senyörler ile, feodal senyörlerle halk temsilcileri arasındaki ikili yönetim, anayasalarda yapılan değişiklikler ile kısmen de olsa ortadan kaldırılmıştır. Yeniçağda vergi önemli bir hale gelmiştir ve kamu maliyesinin dayanağını oluşturmuştur. Yeniçağda, verginin özelliğinde değişmelerle düşüncelerde değişmiştir buna paralel olarak, verginin fonksiyonlarında da değişmeler olmuştur. Vergi, yalnızca devlet harcamalarını karşılamadaki temel göreviyle birlikte, ekonomik ve sosyal hayata müdahalede bulunmanın önemli bir aracı olarak görülmüştür (Turhan, 1998: 11- 13).

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde, devletin gelir kaynakları nakdi biçimde toplanmıştır. Bu gelirler, mağlup edilen devletlerden alınan harçlar, gümrük vergileri, cizye ve ganimetlerden oluşmaktaydı. Ancak uygulanan bu vergiler, devleti tam anlamıyla bir vergi devleti haline getirmek için yeterli düzeyde değildi. Mali nitelikli uygulamalar olan zekat, siyasi hayatla Beytülmalda birlikte devlet ise Beytüssadakaya şeklinde almıştır. Böylelikle verginin ilk adımı atılmıştır. Osmanlı devletinde mali yükümlülüklerden olan ağnam vergisi: hayvanları olanlardan alınırken aşar ise mahsullerden zekât olarak alınır. Nakdî vergiler, olağanüstü durumlarda toplanan vergiler arasında yer almakta olup, "iane-i cihadiye", "iane-i hazariye" ve "imdadiye-i şerefiye" gibi farklı isimlerle alınmıştır. Ancak söz konusu ihtiyaçlar karşılanamadığında, bu vergilerin miktarı artırılmış; ayrıca "iane imdadiye" gibi kelimelerin yerini doğrudan vergi uygulamaları almıştır. Osmanlı devletinde uygulanan vergiler şeri vergiler ile örfi vergiler şeklinde toplanmıştır (Akdoğan, 2020:129)

Türkiye'nin vergi sistemi, 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte tamamen yeni bir temel üzerine inşa edilmemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras kalan vergi yapısı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanmaya devam etmiş ancak sonraki zamanlarda değişiklikler yapılmıştır. 1923 tarihinden sonra, ilkel üretim aletleri olması, uluslararası sermayelerin kolayca iş yaptığı ve dışarıya bağımlılığın fazla olduğu bir ekonomide kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli problemi toplumdaki farklı kesimler arasında beraberliği temin etmek ve siyasal bağımsızlık için ödenen büyük bedeller sonucunda ekonomik bağımsızlıkla güvence altına alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti özgürlüğünü kazandıktan sonra Osmanlı vergi sistemini uygulamadan çıkarmış yerine Batıdan aldığı vergi sistemini uygulamaya çalışmıştır. Osmanlıdaki bazı vergiler Türkiye Cumhuriyeti'ne aktarılmıştır. Bunlar: Aşar, Ağnam, Müsakkafat ve Temettü Vergisidir (Canbolat Kaya, 2018: 16).

Türkiye de verginin tarihsel gelişimi

1923 -1930 Aşar, Ağnam, Temettü Vergisi kaldırılarak yerlerine sayım ve kazanç vergileri yürürlüğe girmiştir.

1930 -1939 tarihlerinde bina vergisi mevzuatı ile arazi mevzuatı birbirlerinden ayrı düzenlenerek yürürlüğe girmiştir.

1939 -1949 tarihlerinde varlık vergisi kanunu ile tarım mahsulleri ofisi kanunu çıkmıştır.

1949 -1959 tarihlerinde federal almanya yasaları örnek alınarak yeni mevzuatlar yapılmıştır.

1950 tarihinde gelir vergisi ve kurumlar vergisi kanunu ile vergi usul kanunu çıkarılmıştır.1953 yılında “Amme Alacakların Tahsili Usulü” mevzuatı çıkmıştır.1957 yılında gider vergileri kanunu çıkarılmıştır.

1960 yılında vergi reformu komisyonu oluşturulmuş, 1961 anayasasında vergi kanun ile eşit ve genellik ilkesine göre alınması kabul edilmiş.

1970 yılında 1318 finansman kanunu ile yeni vergiler yürürlüğe girmiştir.

1979-1983 tarihinde emlak vergisi yeniden düzenlenmiştir.

1983 ten sonra üreticilere vergi iadeleri kanunuyla KDV kanunu uygulanmıştır.

3946 kanunu ile dokuz tane vergi kanununda vergi değişikliği yapılmıştır. En son 4369 sayılı kanunla on üç tane vergide düzenleme yapılmıştır. (Kayan, 2019:85).

Yapılan yeniliklerle Türkiye’deki dolaylı vergilerin gelir dağılımına olumsuz etkisi, devletin mühim gelir kalemlerinden olan vergilerin yeterli düzeye çıkarılamaması ve Türk vergi sistemindeki otokontrol mekanizmasının çalışması gibi sorunlara çözümler bulunması hedeflenmiştir. Türkiye’de Mali Milat sayılan 4369 sayılı yasa ile kaynak teorisi, bireylerin sahip olduğu değerlerde artış yaratan net artış teorisi uygulanmıştır. Böylece vergi kaçakları ve kayıpların engellenerek kayıt dışı ekonomi önlenmiştir. 2003 tarihinden sonra günümüze kadar yenilikler niteliğinde olmasa da vergi kanunlarında yine de değişiklikler yapılmıştır (Canbolat Kaya, 2018: 19).

2.3. Verginin Teorik Temelleri

Vergi genellikle iki şekilde açıklanmaya çalışılmıştır; verginin teoerik yaklaşımı ile ödeme gücü yaklaşımı.

2.3.1. Verginin Teorik Yaklaşımı

Bu perspektif, sunulan ürün ve hizmetlerin sağladığı yarar karşılığında devletin vergi almasıdır. Üç şekli mevcuttur. İlki, değişim teorisidir. Değişim teorisine göre, özel sektör ile devlet çift taraflı olarak ürün ve hizmet sunmaktadır. Özel sektörün veya devletin sağladığı fayda daha fazlaysa, o hizmetler gerçekleştirilmelidir. Diğer bir yaklaşım vergiyi sigorta primi olarak gören teoridir. Bu bakış açısına göre, devlet bir sigorta kuruluşu niteliğindedir. Sigorta şirketlerinin sağladığı güvenlik ve asayiş hizmetlerini devlete sunmakta, sigorta şirketlerinin hizmet karşılığında aldığı prim ile benzer bir biçimde devlet de vergi almaktadır. Ancak bu tezin aksine, devlet vergi alıp almadığına bakılmaksızın tüm topluma yönelik kamu hizmetlerini sunmaktadır ve bu hizmetler, asayiş ve güvenliğin çok ötesinde olmaktadır. Devletin sağladığı hizmetler herkes için geçerlidir ve kamu hizmetleri parçalanamaz bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle vergi, bir sigorta primi değildir. Son olarak, verginin sosyal üretim giderlerine katkı payı olduğu görüşünü savunan teoridir. Bu teori uyarınca, devlet bir çiftçi, bir ticaret erbabı, bir üretim faktörü olarak değerlendirilmektedir. Devletin üretime katılmasıyla elde ettiği gelir vergidir. Ancak ekonomik sosyal ve kültürel boyutları bulunan

devletin vergi toplama amacı, topluma sunacağı kamu hizmetlerini etkin bir biçimde yerine getirmektir (Gür ve Yıldız, 2017:84).

2.3.2. Verginin Ödeme Gücü Yaklaşımı

Ödeme gücü yaklaşımına göre, bireylerin kendileri ve aileleri için geçimlerini sağlayacak düzeyin üzerinde kazanç elde edenlerin vergi ödemesi gerektiği anlayışı benimsenmiştir. Vergi, mali, sosyal ve ekonomik hedeflerin gerçekleştirilmesi amacıyla, vergilendirme yetkisine sahip kurumlar tarafından gerçek ve tüzel kişilerden karşılıksız olarak alınan parasal yükümlülüklerdir. Anayasa'nın 73. maddesi de bu yaklaşımı destekler nitelikte olup, bireylerin gelirleri oranında kamu harcamalarına katkıda bulunması gerektiğini ifade etmektedir. Bu durum, anayasanın ödeme gücüne dayalı bir vergilendirme ilkesini benimsediğini göstermektedir (Şen, H. ve Sağbaş İ, 2016:13).

2.4. Verginin Amaçları

Vergilerin önceliği kamusal harcamaların karşılanmasını sağlamaktır. Fakat vergilerin amacı ise insanların devletlere yüklediği anlamlar ile devletlerin işleyişlerine göre değişebilmektedir. Örneğin 1929 tarihinde meydana gelen Büyük Buhran sonucunda dünyada meydana gelen bunalımla birlikte ekonomik, sosyal sorunlar meydana gelmesiyle devletlerin düşünceleri değişmiştir. Şu anda vergiler mali ile mali olmayan şekilde alınmaktadır (Öğretir, 2022:128).

2.4.1. Verginin Mali Amacı

Verginin mali amacı, kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamak için lazım olan gelirleri toplamaktır. Genellikle bütün ülkelerde gelire olan ihtiyaçların çoğalması, öncelikle verginin mali amacını öne çıkarmaktadır. Verginin mali amacı, kamu giderlerini ödenmesinde vergi hâsılatlarının yeterince olması gerektiğini ifade etmektedir. Yalnızca mali amaç için vergi politikalarının yapılmasında, verginin, ekonomik ve sosyal hedefi ele alınmaz. Tüm bu durumlar, genellikle vergilerin daha yüksek oranlarda toplanması amacıyla gerçekleşmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, mali gereksinimlerin beklenmedik bir şekilde artışı, çoğunlukla olağan koşulların ötesinde ortaya çıkan durumlarla bağlantılıdır. Vergilendirmenin tarihsel ve geleneksel işlevi olan mali amacı ise, kamu gelirlerinin etkin ve sürdürülebilir bir biçimde toplanmasını sağlamaktır. (Babaoğlu, 2015:9).

Vergilerin mali işlevi dikkate alındığında, temel amaç kamu harcamalarının finansmanını sağlamaktır. Bununla birlikte, bir diğer öncelikli hedef, toplumdaki vergi yükünün bireyler arasında eşit ve adil bir şekilde dağıtılmasını temin etmektir. Vergilendirme sürecinde, mükellefin beyanname vermesinden ödeme sürecine kadar geçen aşamalarda karşılaştığı maliyetlerin en aza indirgenmesi de önemli bir hedef olarak öne çıkar. Bunun yanı sıra, vergilemenin mali boyutunu sermaye giriş ve çıkışı, potansiyel vergi gelirlerinin düzeyi, ekonomik işlem hacmi ve kayıt dışı ekonomi üzerindeki etkileri kapsamında çok yönlü bir bakış açısıyla analiz etmek mümkündür (Yıldırım, 2020: 199).

Klasik iktisatçılar, verginin sadece mali bir amaç taşıması gerektiği ve piyasaya başka herhangi bir şekilde müdahale edilmemesi gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Onlara göre vergi, tarafsız olmalı ve ekonomik işleyiş herhangi bir yönlendirme veya değişiklik getirmemelidir. Zamanla devletin sunduğu hizmetlerin kapsamının genişlemesi ve çeşitlenmesi, verginin yalnızca mali bir araç olma niteliğini aşmasına yol açmış; bu durum, vergiye düzenleyici işlevler ve çeşitli başka amaçlar da yüklenmesini sağlamıştır. Merkantilistlerin ekonomik faaliyetlerinde koruyucu

gümrük vergileri buna örnek olarak gösterilebilir. Keynesyen ekonomi anlayışı ise piyasanın kendi başına istikrarlı olamayacağını savunur. Çünkü ücretlerdeki düşüşlerin esnek olmaması, ekonomide sürekli bir istihdamın ve dengenin sağlanmasını engellemektedir. Ücretlerin düşmesi toplam talebi azaltır ve bu durum sonucunda sürekli bir tasarruf mümkün olmaz. Ayrıca, faiz oranlarının yatırımlar üzerindeki etkisi dikkate alındığında, ekonomik durgunluk dönemlerinde faiz oranlarındaki düşüşlerin yatırım ve tasarrufları dengelemeyi başaramadığı görülmektedir (Çelebi, 2016:7).

Özetle, mali amaç, vergilerin toplanmasında yeterli gelir elde edilmesini sağlamayı, vergilendirme olanaklarının maksimum düzeyde değerlendirilmesini ve vergi yükünün mükellefler arasında mümkün olduğunca adil bir şekilde dağıtılmasını hedeflemektedir. Ayrıca, değişen vergi uygulamalarına hızlı bir şekilde uyum sağlanabilmesi amacıyla vergilendirme sisteminin esnek bir yapıya sahip olması da temel bir gereklilik olarak öngörülmüştür (Turhan, 1998: 33).

2.4.2. Verginin Mali Olmayan Amacı

Verginin, kamu hizmetlerini finanse etmek dışında farklı amaçlarla toplanması, ekstra-fiskal ya da mali olmayan hedefler olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda, verginin yalnızca mali niteliği değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal etkilerini de vurgulayan isim Adolph Wagner olmuştur. Wagner, 18. yüzyılın sonlarına doğru, devletin vergiyi sadece bir gelir kaynağı olarak görmeyip ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmada etkili bir araç olarak kullanabileceğine dikkat çekmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısından, özellikle de 1930'lardan itibaren vergi, artık yalnızca kamu harcamalarını karşılamaya yönelik bir araç olmaktan çıkmış, devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesinde güçlü bir mekanizma haline gelmiştir (Gür, 2019:5).

Verginin sosyal amacı gelir dağılımında adaletsizliği gidermek ve toplumsal dengeyi sağlamaktır. Devlet tarafından sunulan hizmetlerin maliyetlerinin, gelir gruplarına göre paylaştırılması, aynı gelire sahip bireylerin eşit miktarda yük üstlenmesini mümkün kılar. Bu hedef doğrultusunda vergilendirme politikalarında, artan oranlı vergiler, muafiyetler ve istisnalar gibi çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Örneğin, katma değer vergisi gibi bazı vergilerde oranların farklılaştırılması yoluyla, zorunlu tüketim ürünleri ile lüks tüketim ürünleri arasında bir ayırım yapılabilmektedir (Kırbaş, 1991:6).

Verginin ekonomik amacı, genel olarak verginin bir iktisat politikası aracı olarak kullanılmasıyla ilgilidir. Bu bağlamda, tasarrufları ve yatırımları teşvik etmek, üretim ve tüketimi artırmak, ekonomik dengeyi sağlamak, borçlar dengesini iyileştirmek, ekonomik yapıyı yeniden şekillendirmek, atıl kapasiteyi minimize etmek ve spekülasyon hareketleri engellemek gibi hedeflere ulaşmak için vergi politikalarının belirlenmesi süreci, vergilendirmenin ekonomik fonksiyonu olarak tanımlanabilir. Örneğin, durgunluk dönemlerinde ekonomik canlanmayı teşvik etmek amacıyla vergi oranlarının düşürülmesi veya enflasyonun etkili olduğu dönemlerde talebin kontrol altına alınması için vergi oranlarının yükseltilmesi, bu ekonomik fonksiyonun uygulamadaki yansımalarını oluşturmaktadır (Yüksel, 2022:33).

Siyasal Amaç: Devlet, siyasi ve diplomatik hedeflerine ulaşabilmek için vergiyi bir araç olarak kullanır. Örneğin, Avrupa Birliği ile uyum çalışmalarında, vergilerin düzenlenmesine yönelik vergi politikalarının oluşturulması bu duruma örnek teşkil eder (Yüksel, 2022:34).

2.5. Vergilendirme İlkeleri

Vergilendirme ilkeleri, vergi yasalarının hazırlanması ve uygulamaya konulması sırasında uyulması gereken temel kurallardır. Bu ilkeler, verginin yalnızca mali hedeflerin ötesinde, ekonomik ve sosyal amaçların nasıl gerçekleştirileceği konusunda yol gösterici bir çerçeve sunar. Başka bir ifadeyle, vergilendirme ilkeleri, yasa yapıcıların vergi yoluyla ulaşmak istedikleri hedeflere erişimlerini sağlayacak birtakım rehber prensipleri içerir ve vergi uygulamalarının çeşitliliğini artırarak başarıya ulaşmasını destekleyen ölçütler olarak değerlendirilir. Aynı zamanda, bu ilkeler sayesinde vergi sistemi ve uygulamaları daha sağlıklı bir şekilde analiz edilebilir. Vergilendirme ilkeleri, tarihsel süreç boyunca değişen ekonomik yaklaşımlara bağlı olarak şekillenmiştir. Ekonomik düşüncelerdeki bu değişimler, vergilendirme ilkelerini de dönemsel olarak etkilemiş, bazı durumlarda birden fazla hedefe hizmet etmeleri beklenmiş, hatta zaman zaman bu hedeflerin birbiriyle çatışmasına neden olmuştur. Tarih boyunca vergileme ilkeleri üzerinde en dikkat çeken çalışmalar ise Adam Smith tarafından gerçekleştirilmiştir (Değirmenci ve Cengiz, 2023:113).

2.5.1. Adam Smith'in Vergileme İlkeleri

Klasik iktisatçılar, ekonomik yaşamın doğal bir düzen içinde işlediğini ve bu düzenin görünmez bir el tarafından yönlendirildiğini ileri sürerler. Bu yaklaşıma göre, ekonomik yaşama dışarıdan yapılacak herhangi bir müdahale mevcut doğal dengeyi bozacaktır. Onlara göre vergiler, yalnızca devletin savunma, adalet, hukuki ve sosyal düzeni sağlama gibi temel görevlerini yerine getirebilmesi amacıyla toplanmalıdır. Ancak vergilerin, ekonomik yaşamı şekillendirmek ya da yönlendirmek için bir araç olarak kullanılmaması gerektiğini düşünmektedirler (Tekir, 1990: 38-39).

Merkantalistler ve fizyokrat iktisatçılar, vergileme kurallarına eserlerinde yer vermiş olsalar da, bu alanda ilk sistematik ve bilimsel incelemeyi yapan kişi, klasik iktisat düşüncesinin en önemli temsilcilerinden Adam Smith olmuştur. Adam Smith, 1776 yılında yayımladığı "Milletlerin Zenginliği" (The Wealth of Nations) adlı eserinde vergileme ile ilgili dört temel ilkeye yer verir: adalet, belirlilik, uygunluk ve iktisadilik. Ancak bu ilkeler tam olarak Adam Smith tarafından konulmamıştır ve içeriklerinde mutlak bir kesinlik bulunmamaktadır. Örneğin, "adalet" ve "iktisadilik" ilkelerinin anlamı ve kapsamı üzerine günümüzde dahi ortak bir görüş birliği sağlanabilmiş değildir (Dirican, 2020:9).

2.5.1.1. Adalet İlkesi

Modern devletlerin temel mali kaynakları vatandaşlardan toplanan vergilerdir. Ancak bu vergilerin toplanması sırasında devletler bireylerin yaşamlarına ve ekonomik düzene müdahalede bulunabilir. Vergi yüklerinin belirlenmesi sürecinde dikkat edilmesi gereken önemli unsurlardan biri, vergi yüklerini adil bir şekilde dağıtılmasını sağlayan bir vergi sisteminin oluşturulmasıdır. 1982 Anayasası'nın 73. Maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "Vergi yükünün adil ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır" ifadesi, vergilemede adalet ilkesini açıkça ortaya koymaktadır" (Beşel, 2015: 5-6).

Adalet ilkesine göre, vergilerin bireyler arasında adil bir şekilde dağıtılması gereklidir. Adil bir vergi sisteminde, bireylerden alınacak vergi miktarı ve bu miktarın kazanç düzeyine göre belirlenen oranı net bir şekilde tanımlanmalıdır. Bu nedenle, adalet ilkesine uygun olarak bireyler kazançlarına orantılı bir şekilde vergilendirilmelidir. Sonuç olarak, vergilerin bireylerin ödeme güçleriyle orantılı olması esastır (Baytar, 2006: 10).

2.5.1.2. Belirlilik İlkesi

Toplumu oluşturan kişilerin, ödemek zorunda olduğu vergilerin, belli olmasını ve isteğe dayalı olmaması anlamına gelmektedir. Bu ilkeye göre, vergilerin ödeme zamanları, ödeme yöntemleri ve ödenecek tutarlar gibi tüm unsurların hem mükellefler hem de diğer bireyler için açık ve anlaşılır olması gereklidir. Aksi takdirde, vergilerin belirsizliği bireylerde isyan duygusunu tetikleyebilir ve yolsuzlukların artmasına sebebiyet verebilir (Dirican, 2020:11).

2.5.1.3. İktisadilik İlkesi (tasarruf ilkesi)

Vergilerin toplanma maliyetlerinin asgari düzeyde tutulması gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda, mükelleflerin ödediği tutarla hazineye aktarılan tutar arasında mümkün olduğunca az fark olmalıdır. Her bir mükelleften toplanan vergiler, en düşük kayıpla hazineye ulaştırılmalıdır. Vergilemede iktisadilik ilkesinin bir gereği olarak, vergi tarh ve tahsil süreçlerine ilişkin masrafların düşük seviyede tutulması esastır. İktisadilik ilkesinin hayata geçirilmesiyle birlikte, idare ile mükellefler arasındaki ilişkilerin daha uyumlu hale getirilmesi ve düzenlenmesi sağlanabilir. Bunun yanı sıra, hem idarenin hem de mükelleflerin maliyetlerinin düşürülmesi, işlem süreçlerinde pratik, sade, anlaşılır ve basit belgelerin kullanılmasına öncelik verilmesi önemlidir. Ayrıca, etkili bir vergi sisteminin tesisi, teknolojik imkânların sunduğu fırsatlardan yararlanılması ve vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılmasına yönelik stratejilerin uygulanması, nitelikli bir mali yapı için hayati önem taşımaktadır (vergidosyasi.com,2017). Erişim adresi <https://vergidosyasi.com/2017/11/14/adam-smithin-vergileme-ilkeleri/>

2.5.1.4. Uygunluk İlkesi (Kolaylık İlkesi)

Devletin topladığı vergilerin, mükelleflerden en uygun zaman ve koşullarda alınmasını ifade eder. Kolaylık ilkesi olarak da bilinen bu yaklaşım, verginin mükellefleri zorlamayan bir dönemde, uygun şartlarda ve gerekirse taksitlendirilerek tahsil edilmesini amaçlar (Dirican,2020:11).

Kuramsal olarak vergiye olumlu bir katkı sağladığı düşünülen uygunluk ilkesinin uygulanması oldukça güçtür. Söz konusu ilke bireysel açıdan ele alındığında, verginin ödenmesi için en uygun zaman diliminin ve koşulların belirlenmesi ile verginin toplanan verilere dayalı olarak derlenmesi süreçleri oldukça zahmetlidir (Akdoğan, 2020: 220).

Adam Smith'e göre vergiler, mükellefler arasında ekonomik açıdan adil bir şekilde dağıtılmalıdır. Vergi ile ilgili düzenlemeler önceden belirlenmiş, duyurulmuş ve anlaşılır olmalıdır. Ödeme aşamasında mükelleflerin işini kolaylaştıracak bir sistem sağlanmalı ve vergi idaresinin maliyetleri en aza indirgenmelidir. Vergilendirme süreci bu prensiplere uygun şekilde yürütülmelidir (Değirmenci ve Cengiz, 2023:114).

2.5.2. A.Wagner'in Vergileme İlkesi

A.Smith'in ortaya koyduğu bazı ilkelere atıfta bulunan Alman maliyeci A.Wagner, bu ilkelere kendi katkılarını da ekleyerek onları daha sistematik bir çerçevede ele almaya çalışmıştır. Bu

bağlamda, A.Wagner'in vergileme ilkeleri dört ana grupta sınıflandırılmıştır. Söz konusu ilkeler ise şu şekilde sıralanmaktadır (Arslan, 2020:689).

2.5.2.1. Mali ilkeler

Vergiler, devletin mali yükümlülüklerini karşılayabilecek şekilde uygun bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu bağlamda mali ilkeler iki temel başlıkta incelenebilir: birincisi, verimlilik ya da yeterlilik ilkesi; ikincisi ise esneklik ilkesidir.

Verimlilik ilkesi, verginin belirli bir dönemde devletin gerçekleştireceği harcamaları karşılayacak düzeyde olmasını ifade eder.

Esneklik ilkesi ise, verginin devlet harcamalarına uygun bir şekilde değişebilmesini ve ekonomik koşullardaki değişimlere bağlı olarak artıp azalabilmesini sağlar.

2.5.2.2. İktisadilik İlkesi

İktisadi açıdan uygun vergi kaynaklarının belirlenmesi ve vergi gelirlerinin doğru bir şekilde seçilmesi, bu süreçte mükelleflerin iktisadi davranışları üzerindeki etkilerin incelenmesini içerir.

2.5.2.3. Ahlaki ilkeler (Adalet İlkesi)

Vergi yükü kişiler arasında adil şekilde dağıtılmalıdır. Ahlaki ilkeler üçe ayrılır: genellik, eşitlik ve ayırma ilkesidir.

Genellik ilkesi: Vergide ayırım yapılmadan ödeme gücü olan kişilerden alınmalıdır. Wagner'e göre vergi ödeme gücü, kişinin kendisi ve ailesinin geçimini sağlayacak gelirinin fazla olan kısmıdır.

Eşitlik ilkesi: Vergi ödeme güçleriyle orantılı, artan orantılı olarak toplanmalıdır. Yüksek gelirli kişilerin vergi yükü yüksek, düşük gelirli kişilerin vergi yükü düşük olmalıdır.

Ayırma ilkesi: Emek gelirinin, sermaye gelirin'e kıyasla daha düşük bir oranda vergilendirilmesini öngörür.

2.5.2.4. İdari ve Teknik İlkeler

Wagner, vergi idareleri için en temel üç ilke olarak belirlilik, uygunluk ve iktisadilik ilkelerini benimsemiştir.

Belirlilik ilkesi: Toplanacak vergiler açık ve kesin bir şekilde tanımlanmasını gerektirir. Mükellefler verginin konusunu, matrahını, tarifesini, miktarlarını ile hangi tarihte ve nasıl ödeneceği gibi hususları kesin bir biçimde bilmelidir.

Uygunluk ilkesi: Verginin mükellefin mali açıdan en uygun olduğu dönemde ve kolaylık sağlayacak bir yöntemde tahsil edilmesini ortaya koyar. Bu ilke, vergi idarelerinin mükelleflerin ödeme süreçlerinde kolaylık sunmasını öncelikli hale getirir.

İktisadi ilkesi: Vergi toplama maliyetlerinin olabildiğince düşük tutulmasını amaçlar. Vergilerin tarh ve tahsil süreçlerinde ortaya çıkan masrafların minimum seviyede olması gerektiğini vurgular.

2.6. Vergi Psikolojisi

Vergi psikolojisi, vergilerin bireyler üzerindeki duygusal ve davranışsal etkilerini inceleyen bir disiplindir. Bu bağlamda, kişilerin eylemlerinde dolaylı bir şekilde değişikliklere yol açan vergilendirme politikaları da bu disiplinin araştırma alanına dahildir. Vergi psikolojisi, aynı zamanda mükellef psikolojisi olarak da adlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra, merkezi idarelerin, vergilendirme yetkisine sahip diğer yönetim birimlerinin ve birey ya da kuruluşların davranışlarının analiz edilmesi de vergi psikolojisinin odaklandığı bir diğer önemli konudur. Vergi oranlarında yapılan düzenlemeler, istisnalar, muafiyetler ya da yeni bir verginin getirilmesi gibi uygulamalar, mükelleflerin vergi algısını ve yaklaşımını önemli ölçüde değiştirebilir (Canbolat Kaya, 2018:58).

Dar anlamda vergi psikolojisi, bireylerin ve grupların vergilendirme konusundaki algılarını, düşüncelerini ve vergilendirmeye yönelik verdikleri tepkileri açıklamak için kullanılabilir (Çiçek vd, 2008: 17).

Mükelleflerin tepkileri, vergileme ile hedeflenen amaçlarda çeşitli değişikliklere yol açabilir ve bu durum, vergisel planlamalarda farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu nedenle, vergi psikolojisine önem veren bir vergi politikası izlemek, vergiyle ilgili hedeflere ulaşılmasını daha kolay hale getirebilir. Ancak, ekonomi ve mali olayların parasal yönünü incelemek, psikolojik boyutunu araştırmaktan daha kolaydır. Bunun nedeni, psikolojik incelemelerin bireylerin düşüncelerine dayanması ve bu etkilerin kişilere bağlı olarak gelişmesidir. İnsan davranışlarının yer, zaman ve bireye göre farklılık göstermesi de bu süreci daha karmaşık hale getirir. Tüm bu faktörlerin bir sonucu olarak, vergiler üzerinde farklı etkiler gözlemlenebilir (Taşkın, 2010, 70).

Vergi psikolojisi kapsamında, vergiyle ilgili olaylar incelenirken mükelleflerin vergiye karşı sergiledikleri tepkilerin ardındaki sosyal etkilerin göz ardı edilmemesi büyük önem taşımaktadır. Mükelleflerin bu alandaki davranışları ve tepkilerini iki temel hipotez altında sınıflandırarak değerlendirmek mümkündür. İlk hipotez, mükellefin homo economicus olarak ele alınmasını içerir. Bu yaklaşımda, vergi yükümlüsü bireyin ekonomi hakkında her şeyi bilen, kazancını maksimize etmeyi amaçlayan ve bu nedenle daha dikkatli ve akılcı hareket eden bir kişi olduğu varsayılır. İkinci hipotez ise mükelleflerin tutum ve davranışlarının belirli kalıplara sıkıştırılmadan ele alındığı bir yaklaşıma dayanır. Bu bağlamda, sorunların kökenleri derinlemesine irdelenir ve tepkilerin ardındaki nedenler ayrıntılı bir şekilde araştırılır (User, 1992b: 24-25).

2.6.1. Vergi Psikolojisi Amaçları

Vergi psikolojisini yalnızca mükellefin vergiye yönelik tepkilerini ve algılarını ele alan bir yaklaşım olarak değerlendirmek doğru bir yaklaşım değildir; bunun ötesinde farklı amaçları da bulunmaktadır. Vergi psikolojisinin temel amaçları arasında, vergi politikalarını daha etkili hale getirmek, toplumsal ilişkileri düzenlemek ve vergi uyumunu kolaylaştırmak yer almaktadır (Oğraş, 2023:15).

2.6.1.1. Vergi Uyumunu Kolaylaştırma Amacı

Vergi mükelleflerinin yükümlülüklerini zamanında ve eksiksiz yerine getirmelerini ifade eden vergi uyumu, mali alandaki yasal düzenlemelere dayalı bir süreçtir. Bu süreç, başvurunun yapıldığı tarihte geçerli olan vergi mevzuatı, yönetmelikler ve yargı kararları doğrultusunda, vergi sorumluluğunun açık bir şekilde belirlenmesi ve başvurunun uygun zaman diliminde yetkili mercilere sunulması ile tanımlanır. Vergi uyumunun sağlanabilmesi için gelirin doğru bir şekilde

beyan edilmesi, vergi muafiyetleri ve teşviklerin yanı sıra giderler ile gelir düzenlemelerinin dikkatlice hesaplanması, vergi beyannamesinin zamanında verilmesi ve vergi yükümlülüğünün hatasız bir şekilde hesaplanması önem arz eder (Kaynar Bilgin, 2011: 260; Çiçek vd. 2008: 33).

Vergilerin ulusal egemenlik hukuku çerçevesinde zorunlu bir mali yükümlülük oluşturması, bu yükümlülüklerin etkin ve verimli şekilde toplanmasını gerektirir. Bu doğrultuda, mükelleflerle işbirliği yapılması ve onların vergiye ilişkin görüşlerini etkileyen faktörlerin incelenmesi büyük önem taşır. Vergi idaresi, mükelleflerin vergiler ve idare hakkında sahip oldukları düşünceleri anlayarak, mükelleflerle daha sağlam temellere dayalı ilişkiler geliştirebilir (İpek ve Kaynar, 2009: 179).

2.6.1.2. Vergi Politikalarını Verimli Kılma Amacı

Vergiler, hükümetlerin kamu hizmetlerini finanse etmek için başvurduğu temel gelir kaynaklarından biri olmanın yanı sıra, aynı zamanda ülkenin en önemli politika araçlarından biridir. Bu nedenle, vergi politikasının etkin bir şekilde uygulamaya geçirilmesi, ulusal hedeflere ulaşılmasını doğrudan desteklemektedir (Canbolat Kaya, 2018: 60).

Hükümetlerin vergi toplamada başarı sağlaması, vergi mükelleflerine ekonomik avantajlar sunmayı ve onların davranışlarını önceden öngörmeyi gerektirir. Vergi sistemindeki olumsuz etkileri ortadan kaldırmak için sistemde düzenlemeler yapılması ve eski vergilerin daha uygun alternatiflerle değiştirilmesi gerekebilir (Cansız, 2006: 116).

2.6.1.3. Toplumsal İlişkileri Düzenleme Amacı

Vergiler, kamu politikalarının uygulanmasında, özellikle maliye politikası araçları arasında önemli bir rol üstlenir. Bu nedenle vergilendirme sürecinin, toplumun adalet algısını güçlendirecek şekilde yapılması büyük bir gerekliliktir. Ayrıca, bu sürecin toplumsal uyum sağlayacak bir çerçevede yürütülmesi ve vergi politikalarının bu önceliklere uygun biçimde değerlendirilmesi, vergilendirme sürecinin etkinliğini artırmak açısından kritik rol oynamaktadır. Devletin uyguladığı vergi politikalarının adil bir şekilde düzenlenmemesi ve vergi yükünün dengeli dağılmaması durumunda, vergi mükellefleri aşırı bir mali baskı hissedebilir ve bu durum vergilendirme sürecine karşı direnç göstermelerine yol açabilir. Bu sebeple, devletin vergi politikalarını uygulamaya koyarken, mükelleflerin psikolojik maliyetlerini de göz önünde bulundurması ve vergi uyumunu artıracak adımları kararlılıkla atması önemlidir (Demirtaş Aydoğan, 2017: 17).

Toplumsal ve kültürel unsurların yanı sıra bireylerin psikolojik durumu, vergileme süreçlerinde oldukça önemli bir rol oynar. İnsanlar, vergi ile kamu harcamaları arasındaki mali ilişkiyi kavradıklarında, vergiye karşı tutumları daha olumlu bir hâl alır. Her ülkenin vergiye ilişkin algısının farklılık göstermesi, vergi uygulamalarında yaşanan sorunların her ülkenin kendi dinamikleri kapsamında değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, her devletin kendine özgü bir vergi anlayışı olsa da vergi psikolojisi üzerine yapılan çalışmaların, bireylerin vergiye yönelik tepkilerini olumlu yönde etkileyeceği öngörülmektedir (Demir, 2023: 10).

3. VERGİ BİLİNCİNİN VE VERGİ ALGISININ GELİŞMESİNDE ETKİLİ OLAN OLAYLAR

3.1. Vergi Algısı

Algı, zihnin dış çevredeki nesnelerin özelliklerini ve varlığını hissiyat yoluyla bilgiye dönüştürme eylemi olarak tanımlanır. Temelinde iletişim yatmaktadır. Algılama, bireylerin çevresindeki nesnelerin oluşturduğu olayları beş duyu organı aracılığıyla üç temel aşamada kavramasıyla gerçekleşir: seçme, organize etme ve yorumlama. Bu süreçte bireyler, duyu organları yardımıyla objeler, kişiler ve olaylara dair bilgi edinmeye çalışır. Edinilen bu bilgilere algılama sürecinin aşamalarını uygulayarak anlamlı sonuçlara ulaşmayı hedefler. Ancak, algı yalnızca fiziksel ya da mekanik bir eylemle sınırlı değildir; bireylerin bu süreçte aktif bir rolü bulunmaktadır. Dahası, algı bireysel bir süreçtir ve kişisel farklılıklarla şekillenebilir. Bu durum, algıların çoğunlukla doğru olmamasına neden olur ve kişiler, algı süreçlerinde pek çok dış etkene maruz kalabilir (Oberholzer, 2005: 259).

Kişilerin karşılaştıkları olayları değerlendirirken ilk adım, algı oluşturma sürecidir. Bu algının oluşmasının ardından, gerçekleşen olay kişilerin tutum ve davranışları üzerinde etkili olmaktadır (Taytak, 2010:498).

Vergi algısı, bireylerin içsel ve dışsal uyarıcılar aracılığıyla Vergi hakkında zihinsel birikimlerinde oluşan yargılar veya vergi olgusunun zihinlerinde şekillendirdiği anlamlar ve düşüncelerdir (Sağlam, 2013: 319; Akıncı ve Başol, 2015: 172).

Vergi psikolojisi çerçevesinde ele alınan vergi algısı, mükelleflerin vergilere yönelik düşüncelerini yansıtır. Bu algının şekillenmesinde, vergilerin kamu hizmetlerinin finansmanı olarak görülmesi önemli bir etkidir. Eğer bireyler, ödedikleri vergilerin ileride topluma hizmet olarak geri döneceğini kavrayabilirse, vergi ödeme konusunda daha istekli hale gelirler. Bu bilinç, vergilere olumlu yaklaşımı artırır. Ancak vergi, devlet tarafından zorla tahsil edilen bir yükümlülük ya da ceza olarak algılanırsa, bireylerde ödeme isteksizliği oluşabilir ve kayıt dışı ekonomi büyüme gösterebilir. Vergiye dair olumsuz algılar, yalnızca devlet gelirlerini azaltmakla kalmaz, aynı zamanda enflasyon, işsizlik ve borçlanma gibi uzun vadeli sorunların ortaya çıkmasına da zemin hazırlar. Bu sebeple, kayıt dışı ekonomiyi minimize etmek ve vergi gelirlerini artırmak için vergilerin doğru bir anlayışla açıklanması son derece önemlidir. Vergi gelirlerinin artışı, vatandaşlara daha iyi yaşam koşulları sunulmasının önünü açar. (Sağbaş ve Başoğlu, 2005: 126).

Mükellefler ödedikleri vergilerin iyi amaçlarla kullanılacağını anladıklarında vergiye gönüllü uyum artar (Torgler vd., 2008:2). Antik çağlardan günümüze kadar vergi ödeme kapasitesinin artışı, mükelleflerin vergi bilincine sahip olmasına bağlıdır. (Tosuner ve Demir, 2007:9).

Kişilerin vergilerin amacı, içeriği ve mali bağlantısı hakkındaki bilgi düzeyleri, vergilere karşı tutumlarının şekillenmesinde büyük bir öneme sahiptir. Kişiler, hakkında bilgi sahibi olmadıkları bir olguya ya da nesneye yönelik bir tutum geliştiremezler; sınırlı bilgiye sahip oldukları konulara karşı ise tutumları genellikle tutarsız ve eksik kalır (Çiçek vd., 2008: 28).

Bireylerin vergilere yönelik algıları, tutumları, izlenimleri, düşünceleri, davranışları ve beklentileri genellikle erken yaşlarda şekillenmeye başlar. Özellikle yetişkinlerin çocuklarla olan iletişimindeki düşünce ve tutumları, çocuklar üzerinde önemli bir etki bırakır. Vergi kavramlarının, ilköğretim çağındaki öğrenciler de dahil olmak üzere herkes tarafından anlaşılması büyük önem taşır. Bunun nedeni, bu bireylerin geleceğin vergi mükellefleri olacağı gerçeğidir.

Çocukların erken yaşta bu konuda bilinçlendirilmesi, ileride vergilerini doğru bir şekilde beyan etmelerini sağlayabilir ve vergilere dair olumsuz yaklaşımlar geliştirmelerinin önüne geçebilir. Bu durum, eğitim ve vergilendirme süreçlerinde daha olumlu sonuçların ortaya çıkmasına katkı sağlar (Çakır, 2010: 20; Çelik ve Eroğlu, 2014: 303).

3.2. Vergi Bilinci

Vergi bilinci, bireylerin sosyal sorumlulukların yerine getirmede ve toplumsal ihtiyaçların karşılanmasında vergilerin hayati rolünün farkında olması bu sorumlulukları yerine getirme gayreti içinde olmasıdır. Ancak vergi bilinci sadece mükellefleri değil, devleti ve kurumlarını da ilgilendiren bir olgudur (Akdoğan, 2020: 192).

Kamu hizmetlerinin sağlanmasında en büyük paya sahip olan vergiler, özel sektörden kamuya kaynak aktarımı sağlamaktadır. Bu durum, mükelleflerin vergiyi genellikle bir yük veya zorunlu bir bedel olarak algılamasına neden olmaktadır. Bu nedenle, mükellefler bu yükü azaltmak için çeşitli yollara başvurmaktadır; örneğin vergiden kaçınma, vergiyi kaçırma ya da vergiyi başkalarına yansıtmaya gibi yöntemlere yönelmektedirler. Vergilere karşı mükelleflerin tepkisi iki şekilde ortaya çıkmaktadır: İlki, gönüllü şekilde vergiyi ödemek, ikincisi ise yaptırıma ve cezaya razı bir şekilde ödemekten kaçınmaktır. Ancak, vergi ödemek bir vatandaşlık görevidir. Vatandaşların bu görevi tam anlamıyla yerine getirebilmesi için, öncelikle vergiyi ödediklerinde nasıl bir karşılık bulacaklarını sorgulamaları beklenirken, devlete de önemli sorumluluklar düşmektedir. Devletin, mükellefleri karmaşık prosedürlerle uğraştırmaktan kaçınması; vergilendirme süreçlerini eşit, adil ve sade bir şekilde yürütmesi gerekmektedir (Çiçek ve Bitlisli, 2017: 264).

Mükelleflerin vergilere yönelik tutum ve davranışları, onların vergiyi kabullenme düzeylerindeki farkındalığı ortaya koymaktadır. Bu farkındalığın bireylerdeki yansımalarının değerlendirilebilmesi, vergi mükelleflerinin vergilere karşı sergilediği tutum ve davranışlarının detaylı şekilde incelenmesini zorunlu hale getirmektedir (Doğan, 2019:32).

Vergiyle ilgili bireylerin algıları, düşünceleri, duyguları, izlenimleri, davranışları, beklentileri ve tutumları genellikle küçük yaşlarda şekillenmeye başlar. Bu nedenle çocuklar, ailelerinin ve çevrelerindeki diğer bireylerin sözlerinden ve davranışlarından doğrudan etkilenir. Vergi bilincinin gelişimi açısından, ilköğretim çağındaki öğrencilerin okullarda alacakları vergiyle ilgili eğitim ve bilgilerin vergi bilincinin gelişmesinde büyük bir rol oynadığı söylenebilir (Çakır, 2010: 20).

Vergi gelirleri, bir ülkenin halkın ihtiyaçlarını karşılamada en önemli mali kaynaklarından biridir. Bu durumun kabul edilmesi ve ilgili kurumların kendilerine verilen görevleri en iyi şekilde yerine getirme çabası, vergi bilinci kavramının temelini oluşturur. Bununla birlikte, vergi bilincinin artırılması yalnızca vergi mükellefleri için değil, aynı zamanda bu gelirlerin alacaklısı olan ülkeler için de büyük önem taşır. Başka bir deyişle, vergi toplayan kurum ve kuruluşların mükellefler üzerinde göstereceği çaba ile çalışanların vergi ödeme konusunda bilinçlenmesi, toplumda güçlü bir vergi ödeme alışkanlığının gelişmesine katkıda bulunur. Bu süreçte vergi mükelleflerinin, görevli çalışanları doğru bilgilendirmesi de kritik bir role sahiptir (Torgler, 2004: 4).

Bunun sonucunda, ülkelerde yaşayan bireyler vergi bilincini benimsediğinde kayıt dışı ekonomi büyük ölçüde engellenir ve bu durum, ekonomik ve sosyal alanda önemli gelişmelerin önünü açar. Aynı zamanda vergilerin denetlenmesi daha kolay hale gelir, bu da süreçlerin daha etkili ve hızlı işlenmesini sağlar. Bireyler, ödedikleri vergilerin nerelerde harcandığını öğrenmek isteyeceğinden, vergileme yöntemlerinin şeffaf, açık ve net bir şekilde uygulanması talebinde

bulunur. Bu durum, devleti daha hesap verebilir bir yapıya zorlayarak demokrasinin güçlenmesine katkıda bulunur (Çelebi, 2016:24).

Vergi bilincinin önemi, bir ülkenin gücü ve bekasıyla doğrudan bağlantılıdır. Ülkenin güçlenmesiyle bireyler arasında gelişen vergi bilinci arasında kuvvetli bir ilişki bulunur. Vatandaşların vergi bilinci arttıkça, devletin gücü, olanakları ve topluma sunabileceği hizmetler de aynı oranda yükselir. Bu durumu Atatürk şöyle ifade etmiştir: "Herhangi bir devlet kurumu ancak mali gücü sağlam olursa ayakta kalabilir." Güçlü bir mali yapı oluşturmaının temelinde ise topluma yerleşmiş bir vergi bilinci yatmaktadır (Taytak, 2010:499).

Vergi bilincinin geliştirilmesi, bireylerin vergi sorumluluklarını doğru ve eksiksiz yerine getirmelerine katkıda bulunurken, devletin ihtiyaç duyduğu kamu gelirini sağlamasında da önemli bir rol oynar. Bu bilincin toplumda benimsenmesi, vergi ahlakını güçlendirir ve insanların vergilere gönüllü uyum göstermesini teşvik eder (Özgün ve Yüksel, 2018:35).

Devletler, vergi çabasını en verimli düzeye çıkarmayı amaçlar. Bunun başarılabilmesi için hem vergi dairesinin hem de mali yargının etkin çalışması, aynı zamanda toplumu oluşturan bireylerin vergi bilincine sahip olması gerekir. Kamu gelirlerinde istenen etkinliğin sağlanabilmesi, vergi bilincinin yalnızca mükelleflerle sınırlı kalmamasını, aynı zamanda genel tüketici konumundaki bireylerin de bu bilinçle hareket etmesini zorunlu kılar (Taytak, 2010:498).

Vergi bilinci, bireylerin verginin önemini anlaması, devlet tarafından kamu hizmetlerinin finansmanında kullanıldığına güven duyması ve vergi kanunlarını, bu kanunlarda yapılan değişiklikleri düzenli olarak takip etmesi ile vergi uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmasıdır (Birinci, 2010: 105).

3.3. Mükelleflerin Vergiye Yönelik Tutumlarını Etkileyen Faktörler

Vergilerin uygulanması sonucu bireylerin verdikleri tepkiler ve buna bağlı olarak oluşan vergi bilinci, kişileri özellikle sosyolojik ve psikolojik boyutlarda etkilemiştir. Vergi dairesi tarafından yasalarla belirlenen denetimler ve yaptırımlar, belirli bir noktaya kadar bireylerdeki vergi bilincini olumlu yönde geliştirmektedir. Vatandaşlarda bu bilinci artırmanın temelinde iki ana unsur bulunmaktadır: psikolojik ve sosyolojik etmenler. Toplumun vergiye yaklaşımı, bireylerin vergi uyumu ile vergi bilincine yönelik tutumları üzerinde doğrudan bir etki yaratmıştır. Bu bağlamda, vatandaşların vergi algısını şekillendiren ve tutum ile davranışlarını etkileyen bireysel veya çevresel faktörlerin neler olduğunun tespit edilmesi büyük bir önem taşımaktadır (Bağdigen ve Erdoğan, 2010: 106).

3.3.1. Kişisel (içsel) Unsurlar

Bu bölümde, vergi mükelleflerinin vergi bilincini şekillendiren faktörler ele alınacaktır. İlk olarak, bu bilinci etkileyen bireysel unsurlar üzerinde durulacaktır. Bireysel faktörler, doğrudan kişiyi etkileyen ve bireyin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan unsurlardır. Bu nedenle, bu tür etkilerin kişiden kişiye farklılık göstermesi doğal bir durum olarak kabul edilmektedir.

3.3.1.1. Demokratik Özellikler

Bilimsel ve deneysel çalışmalar, bireyin yaşı ile vergi uyumu arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yaşlı bireyler, gençlere kıyasla daha az risk almayı tercih eden vergi mükellefleridir; vergilerin kullanıldığı hizmetler hakkında daha fazla bilgiye sahiptirler ve vergi

ödemeyi ulusal bir sorumluluk olarak görürler. Bu nedenlerle, yaşlı bireylerin vergi ödeme olasılığı gençlerden daha yüksektir. Bunun temel nedenlerinden biri, yaşlıların kamu hizmetlerinden gençlere oranla daha fazla faydalanmalarıdır. Ancak bölgesel farklılıklara bağlı olarak gençler, ödedikleri vergiler karşılığında kamu hizmetlerinden yaşlılara göre daha az yararlanır ve bu konuda daha az bilgiye sahiptir. Araştırma, yaş ile vergi bilinci ve uyumu arasında net bir bağlantı olduğunu doğrulamaktadır (Özdemir ve Ayvalı, 2007:51).

Ancak, bazı araştırmalarda bunun tam tersi bir durumun ortaya çıktığı ve yaşlı bireylerin vergi konusunda gençlere kıyasla daha isteksiz davrandıkları sonucuna ulaşılmıştır (Gürbüz, 2019: 50).

Bir diğer demografik faktör, bireyin medeni durumudur. Kişinin evli ya da bekar olması, vergi uyumu bağlamında farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Bekar bireyler genellikle kendi gelirleriyle geçinir ve medeni durumlarında bir değişiklik olduğunda daha yüksek bir gelir ihtiyacı doğabilir. Bu durum, bekar bir kişinin evli bir bireyin ödemesi gereken vergileri karşılama oranını daha da zorlaştırabilir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, bekar bireylerin vergi yükümlülüğünün evli bireylere kıyasla daha fazla olabileceği söylenebilir. Ayrıca, bekar kişiler evli olanlara göre daha yüksek risk altında olduklarından, vergi kaçırma veya vergiden kaçınma eğilimlerinin de evlilere oranla daha yüksek olma ihtimali bulunmaktadır (Çoban, 2004:49).

Bireyin dini inançları, vergi davranışını etkileyen önemli faktörlerden biridir. Aktan ve Çoban'a göre, dini inançların bu konudaki etkisi ciddi düzeyde olup asla göz ardı edilmemelidir. Örneğin, İslam dininde zekât vermek temel şartlardan biridir ve dini bir emir olması nedeniyle Müslümanlar için büyük bir önem taşır. Devletin koyduğu vergilerin dinle doğrudan bir bağlantısı bulunmamakla birlikte, vergilerin kutsallığı ile ilgili söylemler ve bu vergilerin ihmal edilmesinin dinen uygun görülmemesi gibi yaklaşımlar, vergiye yönelik olumlu tutumların gelişmesine ve bireyde vergi bilincinin oluşmasına önemli ölçüde katkı sunmaktadır (Aktan ve Çoban, 2006: 151).

Vergi mükellefinin mesleği, vergiye yönelik tutum ve davranışlarında önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır. Bazı meslek grupları, vergi yüklerini hafifletmek amacıyla bu yükü başkalarına aktarabilir veya daha fazla çalışma yoluna giderek bu durumu dengelemeyi tercih edebilir. Buna karşılık, diğer meslek grupları ise yüksek vergi yükünü sorun olarak görüp, çalışmayı bırakarak kendilerini vergiden muaf bırakmayı bir çözüm yolu olarak görebilir. Bu noktada, gelir getiren esnek meslekler, kazanç sağlama yöntem ve koşulları, gelir elde edilirken uygulanan kesintiler ile birlikte vergilere karşı olumlu ya da olumsuz tutumlar önemli bir etkide bulunur. Örneğin, bazı mesleklerin daha ağır vergi yükleriyle karşı karşıya kaldığını gösteren tarihsel bir olay, 1954 yılında Fransa'da ortaya çıkan Poujade hareketidir. Poujade kasabasındaki zanaatkarların öncülük ettiği toplu vergi reddi kampanyası, bu hareketin etkilerini Poujade'nin parlamento seçimlerindeki başarısıyla göstermiştir (Çataloluk, 2008:221).

Bir diğer demografik faktör de cinsiyettir. Yapılan araştırmalar, kadınların vergi yükümlülüklerini erkeklere kıyasla daha bilinçli bir şekilde yerine getirdiğini ortaya koymaktadır. Kadınlar, vergilere erkeklerden daha fazla katkı sağlamakta, vergi sistemini adalet açısından daha olumlu değerlendirmekte ve vergi kaçakçılığı riskleri daha düşük seviyede görülmektedir. Ayrıca, aldıkları cezalarla ilgili değerlendirmelerinde, cezaların vergi yüklerinden daha ağır olduğunu varsaydıkları belirtilmektedir. Bu durum, kadınların vergi bilincinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu ve yükümlülüklerini yerine getirme konusunda daha duyarlı davrandıklarını göstermektedir (Çoban, 2004:47).

3.3.1.2. Vergi Ödeme Gücünün Etkinliği

Vergi ödeme gücü, bireyin mal varlıkları, gelirleri ve harcamaları doğrultusunda mali durumunu ifade eden; kişinin kendisini ve ailesini geçindirmek için gerekli olan kazancı aşp aşmadığını gösteren gelir miktarıdır (Aktan vd.2006: 139).

Ülkedeki bireyler arasında kazanç seviyeleri farklılık göstermektedir. Bu nedenle, Anayasa'nın 73. Maddesinde; “ Herkesin mali gücüne göre kamu giderlerini karşılamak amacıyla vergi ödemekle yükümlü olduğu belirtilmiştir”. Böylelikle, vergilerin ödeme gücüne göre alınması anayasal güvence altına alınmıştır. Ayrıca, bireylerin servetleri, gelirleri ve yaptıkları harcamalar, vergi adaletinin sağlanması açısından da büyük önem taşımaktadır (Kumluca, 2003: 93).

Bazı maliyeciler, vergi ödeme gücünün gelirden ziyade bireysel tüketimler üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun temel gerekçesi, tüketim harcamalarının vergilendirilmesinin gelire kıyasla daha adil ve daha gerçekçi bir yaklaşım sunduğu düşüncesidir. Ayrıca bu yöntem, tasarruflara ve ulusal sermaye birikimine katkı sağlarken, piyasa işleyişinin gelir üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırma açısından da önemli bir unsur olarak görülmektedir (Slemord, 1985: 236).

Ülkede vergi yükünün adaletli bir şekilde dağılabilmesi için, mükelleflerden ödeme güçlerine uygun olarak vergi tahsil edilmesi ve vatandaşlarda vergi bilincinin artırılması büyük önem taşımaktadır. Bu hedef doğrultusunda farklı uygulamalar hayata geçirilmiştir. Bu uygulamalar, elde edilen gelir, sermaye ve tüketime yönelik farklı vergileri kapsamaktadır. Ayrıca muafiyetler, asgari geçim indirimi, vergilendirilebilir gelirin belirli oranlara göre düzenlenmesi ve vergi oranlarının artırılması gibi yöntemler de vergi ödeme kapasitesini iyileştirmeye yönelik önemli araçlar arasında yer almaktadır (Canbolat Kaya, 2018:80).

3.3.1.3. Vergi Ahlakı (Etiği)

Ahlak, bireylerin veya toplumların benimsediği kurallar ve normların bütünü olarak tanımlanır. Ahlakın temel amacı, bireylerin erdemli bir yaşam sürmelerini sağlamaktır. Genellikle iki ana kategoriye ayrılır: teorik ahlak kuralları ve pratik ahlak kuralları. Teorik ahlak kuralları daha normatif bir yapıya sahipken, pratik ahlak kuralları bireylerin davranışları sonucunda şekillenir. Vergi ahlakı ise pratik ahlak kapsamına girer (Gürbüz, 2019: 44).

Vergi ahlakı, mükelleflerin yasal yükümlülüklerini herhangi bir çarpıtma yapmadan ve gerçeği tam anlamıyla yansıtarak yerine getirmesi olarak tanımlanır. Vergi bilinci ile vergi ahlakı, birbirleriyle yakından ilişkili kavramlardır. Vergi ahlakı, vergilendirme ile ilgili sorumlulukların düzgün ve doğru bir şekilde yerine getirilmesini ifade eder (Akdoğan, 2020:193).

Vergi ahlakı kavramı ilk kez 1960'lı yıllarda Alman akademisyenler tarafından gündeme taşınmış ve bu alandaki öncü çalışmalar, Günter Schmolders liderliğindeki “Köln Vergi Psikolojisi Okulu” tarafından yürütülmüştür. Bu bağlamda, finansal davranışların yalnızca geleneksel ekonomik yaklaşımlarla açıklanamayacağı vurgulanmış; vergi ahlakı, bireyin vergiye uyumunu şekillendiren davranışsal bir faktör olarak ele alınmıştır. Yapılan anket ve araştırmalar, vergi ahlakını bireyin vergi yükümlülüklerine gönüllü uyum sağlama eğiliminin bir göstergesi olarak değerlendirmiştir (Torgler, 2003: 18-22).

Vergi, devlet açısından bir gelir kaynağı, bunu ödeyen bireyler için ise bir yükümlülük olarak değerlendirilir. Mükelleflerin vergilerini eksiksiz ve zamanında ödemeleri, hem kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliği hem de vergi kaçakçılığının önlenmesi açısından büyük önem taşır. Bir ülkede

vergi ödeyenlerin vergi ahlakındaki düşüş, bireylerin vergi kaçırma eğiliminde olduğunu gösterse de, bu durum yalnızca vergiden kaçınmayı ifade etmez. Aynı zamanda, ülkenin kalkınması için önemli bir sorumluluk olan vergi yükümlülüğünün yerine getirilmemesi anlamına da gelir. Bunun doğal bir sonucu olarak bireylerin vatandaşlık bilincinde zayıflama meydana gelir. Vergi ödeme bilincinin güçlü olması, vatandaşlık duygusunun oluşması ve geliştirilmesiyle yakından ilişkilidir. Bu sebeple, vatandaşlık bilincinin zayıf olduğu toplumlarda vergi ahlakı da düşük seviyede kalmaktadır (Faydalı, 2023:9).

Vergi bilincinin oluşmasında belirleyici bir role sahip olan temel unsur, vergi ahlakıdır. Vergi ahlakı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, mükelleflerin vergi yükümlülüğünü yalnızca maddi bir eylem olarak görmemeleri ve bunun yerine vergilerin ödenmesi gerektiği bilincine ulaşmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda, vergi ahlakına sahip bireyler, vergilerin kamu hizmetleri için kullanıldığının farkında olup, bu hizmetlerin vatandaşlar adına en yüksek verimlilikle sunulması gerektiğini düşünmektedir. Aynı zamanda, devletin sağladığı hizmetlerin etkinliğini sorgulayan ve vergi ödemekten kaçındığında vicdani rahatsızlık duyan bireylerde hem vergi bilinci hem de vergi ahlakı yerleşmiş sayılır. Bu durumun olumlu etkisi, bireylerde vergi bilincinin artmasıyla birlikte kamusal gelirlerin verimli bir şekilde yönetilmesini ve sunulan hizmetlerin kalitesinin artmasını sağlamaktadır. Ancak, bu durumun aksi yaşandığında, yani mükelleflerin vergi ahlakının düşük veya hiç olmaması durumunda, çeşitli olumsuz sonuçlarla karşılaşılması mümkündür. Bu sonuçlar arasında adaletsizlikler, devlet tarafından sağlanan kamusal hizmetlerden bireylerin eşit derecede faydalanamaması gibi sorunlar yer almaktadır. Dolayısıyla, toplum genelinde vergi ahlakının yaygınlaştırılması, hem bireysel hem de kamusal refah açısından kritik bir öneme sahiptir. (Mersinli, 2019:79).

Ayrıca, topluluk içerisindeki bireyler birbirlerini etkileme potansiyeline sahiptir. Vergi ödeme davranışı üzerinde en fazla aile üyeleri, arkadaşlar ve eşler etkili olmaktadır. Bireyler, çevrelerindeki gruplar arasında vergi ödemenin sosyal bir norm olarak kabul edildiğini algıladıklarında, bu durum onların davranışlarını da şekillendirecektir. Bu süreç, ülkede yaşayan bireylerin genel vergi ahlakına olumlu yönde katkı sağlayacaktır (Faydalı, 2023:9).

3.3.1.4. Subjektif Vergi Yüğü

Subjektif vergi yükü, bireylerin kişisel durumlarına, gelir düzeylerine, zevk ve tercihlerine bağlı olarak değişen, onların hissettikleri ekonomik ve psikolojik baskıyı ifade eder. Bu yük, vergi mükelleflerinin ödedikleri vergiler sonucunda gelirlerinde ve ekonomik değerlerinde meydana gelen azalmanın, bireylerin refah düzeyinde yol açtığı kaybın algılanmasıyla şekillenmektedir (Çoban, 2004: 25).

Bu nedenle, vergi yükü, ödenen vergi miktarıyla doğru orantılıdır. Ödenen vergi arttıkça vergi yükü de artar; aynı şekilde, ödenen vergi azaldıkça vergi yükü de azalır. Ancak, ödenen verginin oranından kaynaklanan vergi yükü, mükellefin ödeme gücüyle ters orantılı olabilir. Eğer vergi oranı azalan oranlı ya da spesifik bir yapıya sahipse, mükellefin ödeme gücü arttıkça vergi yükü azalır; ödeme gücü düştükçe ise vergi yükü artış gösterir (Çoban, 2004: 24).

Vergi sistemine yönelik değerlendirmelerde, mükelleflerin davranışlarına yansıyan algısal vergi yükü ve bu algıyı şekillendiren faktörler büyük önem taşımaktadır. Mükelleflerin vergiye yönelik tutum ve davranışları, vergi gelirlerinin etkin bir şekilde artırılabilmesi açısından kritik bir rol oynar. Bununla birlikte, mükelleflerin algıladığı yüksek vergi yükü, davranışlarını olumsuz yönde etkileyebilir. Vergi ödemeleri nedeniyle harcanabilir gelirlerinde yaşanan düşüş, bireylerin tüketim

ve tasarruf alışkanlıklarını da doğrudan etkileyerek ekonomik denge üzerinde önemli sonuçlar doğurabilir (Ashworth vd , 2003).

Bireylerin algıladıkları subjektif vergi yükü arttıkça, vergilere yönelik tepkilerinin de artış göstermesi olasıdır. Vergi yükünün birey üzerinde yarattığı hissiyata bağlı olarak, bu tepkiler aktif ya da pasif nitelikte olabilir ve bireyler vergi yükümlülüklerini yerine getirme konusunda isteksizlik gösterebilir. Ancak, bireylerin aktif veya pasif tepki sergilemesine bakılmaksızın, her iki durumda da bu tutumlar doğrudan ya da dolaylı bir şekilde vergi gelirlerinde azalmaya yol açabilir. Tarihsel süreçte bu tür tepkiler, vergi isyanlarından ciddi ekonomik kayıplara ve sosyal demokratik düzenin sarsılmasına kadar farklı sonuçlar doğurabilmiştir. Örneğin, Fransa'nın düşük gelirli kasabalarında ortaya çıkmış ve Poujade hareketi olarak bilinen vergi isyanı, vergilere karşı sergilenen en çarpıcı tepkilerden biri olarak tarihe geçmiştir (Gergerlioğlu, 2012).

3.3.1.5. Eğitim Düzeyi

Eğitim, sadece vergi bilincinin geliştirilmesi ve vergi düzeylerinin anlaşılması açısından değil, aynı zamanda vergi uygulamalarının hayata geçirilmesi bakımından da kritik bir öneme sahiptir. Bireylerin eğitim seviyesi arttıkça, vergiye olan bakış açılarının olumlu yönde değişmesi mümkündür. Eğitim ve öğretim aracılığıyla sorumluluk duygusu yüksek, bilinçli bir toplumun temelleri oluşturulabilir. Ancak, düşük eğitim seviyesine sahip bireyler zaman zaman vergilerle ilgili uygunsuz davranışlarını haklı görebilirken, daha yüksek eğitim seviyesindeki bireyler vergi yasalarını daha kolay anlayarak bu yasalara bilinçli bir şekilde uyum gösterebilir. 2002 yılında İngiltere'de 860 kişi üzerinde yapılan Orviska ve Hudson araştırması da eğitim düzeyinin yükseltilmesinin hem vergi bilincini hem de vergi uyumunu olumlu yönde destekleyebileceğini ortaya koymuştur (Çiçek vd, 2008:36).

Eğitim, bireylerin topluma katkı sağlama gayesi taşıyan çaba ve etkinliklerini kapsayan bir süreç olarak tanımlanabilir. Bu süreç, toplumsal sorumluluk bilincine sahip bir toplumun inşasını hedeflemektedir. Her bireyin potansiyel bir vergi mükellefi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, vatandaşların vergiye karşı olumlu bir tutum geliştirmelerine ve vergi bilincinin oluşumuna katkı sağlayacak eğitim programlarının hayata geçirilmesi yararlı olacaktır. Eğitim yoluyla insanlar erken yaşlardan itibaren hem diğer bireylerin gereksinimlerini hem de devlete karşı sorumluluklarını kavrayarak, ülkenin sivil kültür düzeyinin yükselmesine katkıda bulunabilirler. Bununla birlikte, bir ülkenin vatandaşlarının okuryazarlık düzeyinin düşük olması durumunda, bireylerin vergi ödeme davranışları da olumsuz etkilenme eğilimindedir. Özellikle finansal okuryazarlığın artırılması, vergi mükelleflerinin vergiye uyum süreçlerini destekleyecek ve vergileri daha olumlu bir perspektiften anlamalarını kolaylaştıracaktır. Nitekim araştırmalar, üniversite eğitimi ve üzerindeki düzeylere sahip bireylerin vergileri kamu hizmetlerinin maliyeti olarak algılama eğiliminde olduklarını; buna karşın, eğitim düzeyi azaldıkça vergilerin bir yük olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır (Faydalı,2023:6-7).

Kısaca, düşük eğitim seviyesi ve vatandaşlık bilincinin yeterince yerleşmemesi, bireylerde vergiye karşı olumsuz bir tutumun oluşmasına yol açabilir. Bunun aksine, eğitim seviyesinin artmasıyla mali konular hakkında teknik bilginin kazanılması, vergiye daha olumlu bir yaklaşım benimsenmesine katkı sağlayabilir (Yücedoğru vd ,2018:168).

Bu bağlamda, gelecekte vergi mükellefi olmaya aday öğrencilerin, temel ekonomi ve vergi dersleri aracılığıyla bilinçlendirilmesi sağlanabilir. Bu sayede hem vergiye ilişkin farkındalıkları yükseltilir hem de vergi ahlakını içselleştirmeleri mümkün hale getirilir (Gürbüz, 2019:52).

3.3.1.6. Devlete Olan Bağlılık

Mükelleflerin devlete yönelik algıları ve tutumları, vergiye ilişkin davranışlarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar. Devlete atfedilen görevler ve oluşturulan devlet imajı, bireylerin devletin sunduğu hizmetleri nasıl değerlendirdiğine bağlı olarak, vergi ödeme davranışını zorunlu veya gereksiz görmelerine neden olabilir. Eğer bireyler devletin iyi yönetilmediğini, toplanan vergilerin israf edildiğini ya da etkin ve verimli bir şekilde kullanılmadığını düşünmeye başlarsa, bu durum vergi ödemekten kaçınma eğilimlerini artırabilir. Bunun yanı sıra, vergilendirme süreçlerinde adaletsizlik olduğu algısı oluşursa, mükellefler kendilerinden haksız yere fazla vergi alındığını düşünebilir. Bu tür olumsuz algılar, zamanla bireylerin verginin gerekliliğini sorgulamasına ve hatta vergi ödememe davranışını kendilerince haklı gördükleri bir duruma geçmesine yol açabilir. Daha ileri boyutta ise, devlete karşı memnuniyetsizlik ve adaletsizlik hissinin güçlenmesiyle bazı bireylerde verginin tamamen reddedilmesi, hatta devlet karşıtlığına ve düşmanlığa varan tepkilerin ortaya çıkması mümkün olabilir (Çataloluk, 2008:219).

Vatandaşlık ile devlet arasındaki ilişki, bireylerin vergiye uyum davranışlarını şekillendiren önemli bir faktör olarak, vergi uyumu üzerine yapılan araştırmaların odak noktalarından biri olmuştur. Bu bağlamda, kimi araştırmalar devlete duyulan güven üzerine yoğunlaşırken, kimi çalışmalarda vergi sisteminin adalet anlayışı sorgulanmaktadır. Ancak, devletin yaptıkları ya da yapmadıkları ile vatandaşlarıyla kurduğu ilişki, vergi ahlakını belirlemede tek başına yeterli bir unsur değildir. Toplumun organize edilme biçimi ve kaynakların dağıtımı hakkındaki genel sosyal amaçları temsil eden toplumsal değerler, bireyler arasında vergi ahlakına ilişkin farklılıkları anlamak açısından kritik bir rol oynamaktadır (Braithwaite ve Ahmed, 2005).

Vergilerin, devletin en önemli gelir kaynağını oluşturmaya rağmen mükellefler tarafından bir yük olarak algılanmasının temel sebeplerinden biri, verginin devlet tarafından etkin bir biçimde kullanıldığına dair inancın düşük seviyede olmasıdır. Ayrıca, devletin toplumsal birlikteliği sağlamada bir bütün olarak yeterince etkin algılanamaması ve devlet ile yurttaş arasındaki ilişki düzeyinin zayıflığı, bireylerin vergi ödeme konusundaki istekliliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu durumun aşılabilmesi, toplumda devlet bilincinin güçlendirilmesi, devlete olan güvenin artırılması ve devletin hem otoritesinin hem de sunduğu hizmetlerin gerekliliğinin etkin bir şekilde anlatılması ve topluma benimsetilmesiyle mümkündür. Bu sayede, devlet olgusunun önemi daha net anlaşılabilir ve mükelleflerin vergilerini daha yüksek bir gönüllülükle ödeme eğilimi gösterebileceği bir zemin hazırlanabilir (Kaynar, 2007: 35).

Özetle Mükelleflerin devleti tanımları ve devlet otoritesini kabul etmeleriyle devletten elde ettikleri faydalar arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bireyin devlete olan bağlılığı arttıkça, vergiye karşı gösterdiği direnç azalmakta ve gönüllü bir şekilde vergiyi kabullenme eğilimi yükselmektedir. Ancak, vergi ödeme konusunda devlete olan bağlılığın zayıf olmasının yalnızca vatandaşlarda değil, aynı zamanda aydınlar arasında da görülebileceği gerçeği göz ardı edilmemelidir (Ünsal, 1987:50).

3.3.1.7. Siyasi İktidar Hakkındaki Düşünceler

Seçimler sonucunda iktidara gelen siyasi parti, kendi programını oluşturur ve bu program doğrultusunda politikalarını hayata geçirir. Bu süreçte parti, kararlarını kendi ideolojik tercihleri ve stratejik öncelikleri çerçevesinde şekillendirir. Ancak seçmenler açısından durum farklı bir boyut

kazanır. İktidar partisinin uyguladığı politikalar, seçmenlerin ona oy verip vermemesinden bağımsız olarak tüm vatandaşlar için eşit şekilde yürürlüğe konulur ve devlet mekanizması bu politikaları tüm toplum kesimlerinde aynı biçimde uygular (Çoban, 2004: 55).

Bunun sonucunda iktidara gelen partiye oy veren vergi mükellefleri, genel olarak vergisel politikalara uyum sağlamakta, oy vermeyenlere göre daha az zorluk yaşamaktadır. Desteklediği partinin iktidarda olması, bu mükelleflerin uygulanan vergi politikalarını bir yük olarak algılamalarını önlemekte, aksine süreci daha olumlu bir çerçevede değerlendirmelerine olanak tanımaktadır. Bu durumun temelinde bireyin kendisini desteklediği partinin bir parçası gibi hissetmesi yatmaktadır. Bu nedenle, söz konusu mükellefler yalnızca uyum göstermekle kalmayıp, uygulanan vergi politikalarını savunma ve bu doğrultuda destekleyici davranışlar sergileme eğiliminde de olmaktadır. Öte yandan, iktidarı desteklemeyen mükellefler, aynı politikalara daha eleştirel bir tutumla yaklaşmakta ve hatta doğru uygulamaları bile reddetme potansiyeline sahip olabilmektedir (Tosuner ve Demir, 2009:6).

Bu durumda, çıkarları zarar gören bireyler mevcut yönetime karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergileyebilir; hatta siyasi otoritenin aleyhine olabilecek söylem ve eylemlerde bulunabilir. Vergilere yönelik sergilenen tepkiler de benzer şekilde iktidara duyulan olumsuz düşüncelerle bağlantılı bir durumun yansıması olabilmektedir. Bu nedenle, devlet yönetimini üstlenen iktidarın, vatandaşlarına güven duygusunu kazandırması, yaşamı kolaylaştırmayı amaçlayan mali ve ekonomik reformlar gerçekleştirmesi ve bunları etkin bir şekilde hayata geçirmesi büyük önem taşır. Eğer bireylerin yönetime duyduğu güven artarsa, vergilere karşı tutum ve davranışlarında değişiklikler gözlenebilir; bu da vergi bilinci ve uyumunun yükselmesine katkıda bulunacaktır. Sonuçta, vatandaşlar, güvendikleri bir siyasi otorite tarafından yönetildiklerinde vergilerini ödemek konusunda daha istekli hale gelecektir (Sağbaş ve Başoğlu, 2005: 125).

Siyasi partiler, toplumsal destek kazanmaları durumunda, belirli politika ve programlarını hayata geçirmeyi hedeflerler. Bu programlar arasında, devlet harcamalarının nasıl finanse edileceği, vergilendirme politikalarının nasıl uygulanacağı gibi kritik öneme sahip hususlar bulunmaktadır. Seçimler sonucunda iktidara gelen siyasi partiler tarafından alınan kararlar, vatandaşların bu partiyi desteklemiş olup olmamasından bağımsız olarak tüm toplumu bağlayıcı niteliktedir. Bu durum, vatandaşlar arasında siyasi iktidara yönelik çeşitli tutumların ortaya çıkmasına neden olur. Eğer bireyler, iktidarı ve politikalarını benimserlerse, vergi gibi uygulamalara destek göstererek olumlu bir duruş sergilemeleri olasıdır. Ancak, siyasi partinin ideolojisi ya da politikaları bireyler tarafından benimsenmediğinde, alınan kararlara karşı bir direnç gelişebilir. Bu direnç, siyasi otoritenin etkisinden uzaklaşmayı hedeflenmesi, vergi ödemekten kaçınma ya da bu konuda isteksizlik göstermek gibi tutumlarla kendini ifade edebilir (Çataloluk, 2008).

3.3.1.8. Gelir Düzeyi

Mükelleflerin gelir düzeyi, içinde bulundukları ekonominin yapısıyla doğrudan bağlantılıdır ve hem bireysel hem de toplumsal düzeyde birçok etkide bulunur. Ekonomi alanında çalışmalar yürüten araştırmacılar, geliri bağımsız bir değişken olarak ele alarak bunun farklı bağımlı değişkenler üzerindeki etkilerini incelemiş ve elde ettikleri sonuçlar doğrultusunda çeşitli politika önerileri geliştirmeye çalışmıştır. Ekonomide en kritik bağımlı değişkenlerden biri vergilerdir. Vergilerin, mükelleflerin kullanılabilir gelirlerini azalttığı gerçeği dikkate alındığında, farklı gelir düzeylerinden alınan vergilerin hem devletin topladığı vergi geliri üzerinde hem de yükümlü bireyler üzerinde yarattığı etkilerin ne kadar önemli olduğu daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Çoban, 2004: 42).

Yüksek gelir düzeyine sahip mükellefler, artan gelirleriyle doğru orantılı olarak daha fazla vergi öderler. Bu durum, düşük gelirli mükelleflerle kıyaslandığında, yüksek gelir grubundakilerde vergi kaçırma eğiliminin artmasına neden olabilir. Öte yandan, düşük gelirli mükellefler için vergi kaçırımları durumunda karşı karşıya kalacakları ağır cezalar, onların zaten sınırlı olan ekonomik durumlarını daha da zorlayacaktır. Bu durum, gelir düzeyi ile vergiye yönelik davranışlar arasında ters bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır (Tuay ve Güvenç, 2007:21).

Vergilendirme sürecinde en önemli hususlardan biri, bireylerin vergi ödeme kapasitelerini zorlamayacak bir sistemin benimsenmesidir. Özellikle düşük gelir grubunda bulunan kişilerin vergilendirilme yöntemi ayrı bir hassasiyet gerektirir. Çünkü bu gruptan alınacak vergiler, temel ihtiyaçların karşılanmasını kısıtlama veya azaltma riski taşır. Bunun yanı sıra, düşük gelirli bireylerde oluşabilecek olumsuz vergi algısı, diğer toplumsal kesimlere de olumsuz bir biçimde yansiyabilir ve bu durum genel vergi ahlakı üzerinde ciddi bir baskıya neden olabilir (Demir, 2008: 73).

Vergi kaçakçılığını etkileyen temel unsurlardan birinin genel olarak vergi oranları olduğunu ve marjinal vergi oranlarının düşürülmesinin, daha fazla gelir beyanını teşvik ederek vergi tabanının genişlemesine katkıda bulunabileceğini gösteren çeşitli ampirik çalışmalar mevcuttur. Benzer şekilde, Laffer etkisi teorisi, vergi oranlarının artışının belirli bir seviyeye kadar olumlu sonuçlar doğurduğunu, ancak bu seviyenin zirvesine ulaşıldığında vergiye karşı oluşan olumsuz tepkiler nedeniyle vergi gelirlerinde düşüş yaşanabileceğini dile getirmektedir (Akbulut, 2003:93). Vergi tabanının dar olduğu ülkelerde, vergi yükünün sınırlı bir kitle üzerinde yoğunlaşması, vergiye gönüllü uyumu olumsuz yönde etkileyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Akbulut, 2003:94).

3.3.1.9. Mükelleflerin Diğer Mükelleflere Bakış Açısı

Vergi mükelleflerinin yükümlülüklerini yerine getirirken sergiledikleri tutum ve davranışlar, toplumdaki diğer bireylerin vergiye ilişkin yaklaşımlarını da belirgin bir şekilde etkilemektedir. Toplumsal düzeyde vergi kaçırmanın yaygınlık kazanması durumunda, vergisel sorumluluklarını dürüst bir biçimde yerine getiren bireylerin dahi bu olumsuz eğilimden etkilenmeleri ve benzer şekilde vergi kaçırma yolunu tercih etmeleri olasıdır. Bu bağlamda, düzenli bir şekilde vergi yükümlülüklerini ifa eden bir mükellefin, çevresinde diğer bireylerin vergi kaçırdığını tespit etmesi ya da bu yönde bir algıya kapılması halinde, zamanla kendisinin de benzer bir davranış sergileme riski bulunmaktadır (Kaynar, 2007: 37).

Mükellefler, vergiye yönelik davranışlarını şekillendirirken yalnızca kişisel motivasyonları değil, aynı zamanda diğer mükelleflerin tutumlarını ve toplumun genel değer yargılarını da göz önünde bulundurur. Eğer bir toplumda vergiye karşı olumsuz bir yaklaşım yaygınsa, örneğin eksik vergi ödeme alışkanlığı yoğun bir şekilde benimsenmişse veya bu tutum herhangi bir yaptırıma maruz kalmaksızın sürdürülebiliyorsa, bu durum dürüst mükellefler üzerinde de olumsuz bir etki yaratır. Sonuç olarak, dürüst mükellefler dahi zamanla vergiye karşı olumsuz tutumlar geliştirebilir. Bu olumsuz yaklaşımlar başlangıçta, vergi ödeme isteğinin azalması gibi davranışlarla kendini gösterebilir (Samadova, 2009: 49).

Araştırmalar, çoğu insanın bir vergi sisteminin gerekliliğine ve herkesin adil bir şekilde payını ödeme sorumluluğuna inandığını ortaya koyarken, aynı zamanda bu kişilerin başkalarının vergi ödeme konusundaki dürüstlüğüne daha düşük bir seviyede algıladıklarını da göstermektedir. İnsanların genel davranış eğilimlerine dair sahip oldukları algılar, aslında kendi kişisel inanç ve

görüşleriyle çelişmektedir. Araştırma bulgularına göre, vergi mükellefleri, birçok kişinin vergiden kaçındığını ve bu durumu kabul edilebilir bir davranış olarak gördüğünü düşünmekte; buna karşın, kendi bireysel ahlaki duruşlarıyla bu tür eylemleri onaylamamaktadır. Ancak sosyal normların eksik veya yanlış algılanması, bireyler üzerinde baskı yaratabilir ve bu yanılgıyı pekiştirircesine mükelleflerin vergiyi eksik ödemeye ya da tamamen yerine getirmemeye yönelmelerine yol açabilir (Wenzel, 2005).

3.3.1.10. Mükelleflerin Kamu Harcamalarına Bakışı

Toplumun oluşumu, insanların bir arada yaşamaya başlamasıyla mümkün hale gelmiş ve bireysel ihtiyaçlar zamanla yerini ortak ihtiyaçlara bırakmıştır. Bu ortak ihtiyaçlar, genel olarak kamu ihtiyaçları olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla, devletin söz konusu ihtiyaçları karşılamak amacıyla gerçekleştirdiği harcamalar da kamu harcamaları şeklinde tanımlanır (Tuncer ve Yüksel, 2011: 214).

Mükellefler vergiyi kamu mal ve hizmet harcamalarının bir bedeli olarak görmesi durumunda vergiye karşı olumlu, vergiyi kamu tarafından alınan zorunlu bir ödeme veya ceza olarak algılaması durumunda mükelleflerin vergilere karşı olumsuz tutumları olması beklenebilir. Bu nedenle kamu mal ve hizmetleri ile vergiler arasında bir mali ilişkinin toplum tarafından benimsenmesi neticesinde vergiye karşı tutumlarını yani vergi bilincini olumlu yönde etkilemektedir. Aksi takdirde mükellefler vergi bilincine sahip olması beklenmeyecek, vergi ödeme isteği zayıflayarak, kayıt dışı ekonominin artmasına yol açma ihtimali bulunmaktadır (Sağbaş ve Başoğlu, 2005: 124).

Kamu gelirlerinin etkin ve verimli bir şekilde kullanılması, yalnızca ekonomik gerekçelerle değil, aynı zamanda idari sebeplerle de oldukça önem arz etmektedir. Devlet bürokrasisinde sıklıkla karşılaşılan sorunlar, kamu fonlarının etkin kullanımı konusundaki güveni zedeleyebilmektedir. Özellikle yükümlü bireylerin, ödedikleri vergilerin israf edildiğine inanması, vergiye yönelik algılanan subjektif yükün artmasına sebep olmaktadır. Bu psikolojik durum, birçok mükellefin, kaynaklarını devlete vergi olarak ödemek yerine bireysel olarak daha verimli buldukları alanlara yönlendirme düşüncesini geliştirmelerine yol açmaktadır. Bu nedenle, planlanmamış ve mükelleflerin tepkileri dikkate alınmadan gerçekleştirilen kamu harcamalarından kesinlikle kaçınılması gerekmektedir. Kamu hizmetlerinin sunumu ise iyi tasarlanmış fayda-maliyet analizleri temel alınarak ve dışsalılık unsurları göz önünde bulundurularak yürütülmelidir (Demir, 1999: 15).

Kısaca, kamu harcamalarının etkin ve verimli kullanılmasına duyulan güven arttıkça, vergi mükelleflerinin gönüllü olarak vergiye uyum sağlaması da aynı oranda artış gösterecektir (Kaynar, 2007: 40).

3.3.2. Dışsal Faktörler

Vergi bilincini ve vergi algısını etkileyen unsurlardan biri de çevresel faktörlerdir. İnsanların vergiye dair düşüncelerinin yalnızca kişisel özelliklerden kaynaklandığını varsaymak, durumu eksik değerlendirmek anlamına gelir. Mükelleflerin davranışlarını daha kapsamlı bir şekilde anlayabilmek için, kişisel ve çevresel faktörlerin birlikte ele alınması önemlidir. Bu çerçevede, çevresel faktörler, vergi idaresi ve vergi sistemiyle ilgili etkenler olarak incelenmelidir. Çevrede meydana gelen olaylar, insanların vergi algısının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar. Mükellefler yaşadıkları çevreden etkilenmekle kalmaz, aynı zamanda çevre üzerinde de etkide bulunabilirler. Devlete olan güvenin zedeleniği dönemlerde, bireyler arasında yayılan olumsuz tutumlar vergiye karşı önyargıların artmasına neden olabilir. Öte yandan, dürüstlüğü hâkim olduğu bir toplumda vergi kaçırmanın

ahlaki açıdan yanlış olduğu algısı güçlenir ve bu durum vergi kayıplarının azalmasına yol açabilir (Canbolat Kaya, 2018: 87-88).

3.3.2.1. Vergi Adaleti

Mükelleflerin ödeme gücüne göre vergi toplamak, vergi adaletinin temelini oluşturur. Bu doğrultuda, ödeme gücü aynı olan bireylerden eşit miktarlarda, farklı olanlardan ise gelir düzeyleri esas alınarak vergi tahsil edilmesi gereklidir. Ancak, vergilendirme süreçlerinde belirli kişi ve gruplara ayrıcalık tanınması (örneğin, vergi muafiyetleri ya da yaygın şekilde kullanılan vergi ayrıcalıkları) vatandaşlar arasında memnuniyetsizlik yaratabilir. Böyle bir durumda, haksızlığa uğradığını düşünen mükellefler, vergilendirme uygulamalarına tepki gösterebilir (Laufenburger, 1967: 276).

Vergi sistemleri, zaman zaman uygulanmakta olan politikalar ya da uygulamalardan kaynaklanan eksiklikler nedeniyle, yükümlülüklerin vergi mükellefleri arasında eşit bir şekilde dağıtılmasını sağlayamamaktadır. Bu durum, bazı bireylerin vergi yükünü orantısız bir biçimde ağır hissederken, diğerlerinin bu yükü daha hafif hissetmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin vergiye gönüllü uyum sağlamaları adına, toplam vergi yükünün adil bir şekilde paylaştırıldığına ve kendilerine düşen yükün makul ve hakkaniyetli olduğuna ilişkin bir inanç geliştirmeleri kritik bir öneme sahiptir. Bununla birlikte, Türkiye’de ücretliler üzerinden alınan gelir vergisinin hâlâ yüksek bir orana sahip olması, vergi adaletinin sağlandığına dair olumsuz bir gösterge teşkil etmektedir. Özellikle, milli gelirden oransal olarak daha fazla pay alan grupların daha az vergi ödemesi, buna karşın daha düşük gelir elde eden grupların daha fazla vergi yüküyle karşılaşması, vergilemede dikey adaletin yeterince tesis edilemediğine işaret etmektedir. Bu tür adaletsizliklerin sürdüğü bir vergi yapısında, özellikle hizmet sektöründe çalışan emekçileri vergi sisteminin adil olduğuna ikna etmek neredeyse imkânsız hale gelmektedir (Tuay ve Güvenç, 2007:29- 30).

Mükellefler, vergilerin ödeme güçlerine uygun şekilde alınmadığını ve vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılmadığını düşünmektedir. Bu nedenle, teoride adil olarak kabul edilen bir vergi sistemi dahi mükellefler tarafından haksız görülmekte, olumsuz algı yaratmakta ve vergi uygulamalarına karşı negatif bir bakış açısına neden olmaktadır. Ancak, yalnızca kabul edilebilir ve makul politikalar benimsenerek mükelleflerin direnci en aza indirilebilir. Bu durum, adil bir vergi sisteminin var olduğu algısını güçlendirerek hem mükelleflerin bu sistemi benimsemesine olanak tanır hem de vergi bilincinin gelişimine katkıda bulunur (Giray, 2008: 14).

3.3.2.2. Vergi Afları

Vergi affı, vergi mevzuatına aykırı hareket eden bireyler veya kurumlar için uygulanan, idari ve hukuki yaptırımların kaldırılmasını ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, devletin yasal yetkilerini kullanarak çıkardığı kanunlar aracılığıyla kamu alacağından feragat etmesidir. Bu durum, ödenmesi gereken vergiyi tam olarak ödemeyen kişi ve kuruluşlara belirli avantajlar sağlamaktadır. Vergi aflarının kapsamı ve süresi, uygulandığı ülkelere ve dönemlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bazı durumlarda vergi affı tüm vergi türlerini kapsarken, kimi zaman yalnızca belirli vergilerle sınırlı tutulmaktadır. Vergilerin affa dahil edilme biçimleri de çeşitlilik arz etmektedir; bazı düzenlemeler yalnızca vergi cezalarını kapsarken, diğerleri gecikme faizlerini, hatta verginin asıl tutarını dahi içerebilmektedir. Ayrıca bu tür afların uygulanış sıklığı da farklılık göstermektedir. Bazı vergi afları uzun vadeli ve tekrar edebilir nitelikte düzenlenirken, diğerleri yalnızca kısa süreli ve tek seferlik bir uygulama olarak hayata geçirilmektedir (Tunçer, 2002: 3).

Vergi aflarının temel amacı, kamu maliyesi açısından ek kaynaklar yaratmak ve bütçe gelirlerinin artırılmasına katkı sunmaktır. Bu uygulamalar, kısa vadede vergi gelirlerinde artış sağladıkları için genellikle ekonomik sebeplerle ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte, vergi afları yalnızca ekonomik gerekçelere dayanmakla sınırlı kalmayıp, hukuki, idari, siyasi ve teknik nedenlerle de meşrulaştırılabilmektedir. Hangi gerekçeye dayandırılmış olursa olsun, çıkarılan vergi afları toplumsal düzeyde farklı tepkilere yol açabilir; bazı kesimler tarafından olumlu karşılanırken, diğer gruplar tarafından olumsuz biçimde değerlendirilebilmektedir (Savaşan, 2006: 41-44).

Yüksek vergi ahlakına ve bilincine sahip bir mükellef, vergi affı sonrasında kendini aldatılmış hissedebilir. Bunun temel nedeni, kazandığı gelirin belirli bir kısmını devlete vergi olarak öderken, affın sağladığı kolaylıklardan yararlanan başka bir mükellefi gördüğünde haksızlığa uğradığını düşünmesidir. Bu durum, mükellefin vergiye karşı içsel motivasyonunun düşmesine yol açabilir. Ayrıca, vergi affı, mükelleflerde ileride yeni bir vergi affının çıkacağına dair bir beklenti yaratabilir ve bu beklenti onların davranışlarını etkileyebilir. Sonuç olarak, dürüstlikle vergisini ödeyen mükelleflerin vergiye olan sadakatleri azalabilir ve gelecekteki muhtemel aflara yönelik bir beklenti içine girmeleri mümkün hale gelir (Torgler ve Schaltegger, 2005b).

3.3.2.3. Vergi Mevzuatının Sık Değiştirilmesi

Vergi mevzuatının sade, anlaşılır ve istikrarlı bir yapıya sahip olması, ülkenin topladığı vergi gelirlerini artırarak vergi sistemi başarısını doğrudan etkilemektedir. Mükelleflerin vergi ödeme süreçlerinde zorluk yaşamamaları ve belirsizliklerle karşılaşmamaları adına, mevzuatın herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilir ve yorumlanabilir bir düzeyde hazırlanması gereklidir. Bu durum, mükelleflerin işlemleri daha rahat bir şekilde gerçekleştirmelerini sağlamakta ve dolayısıyla vergi uyumunu teşvik etmektedir. Bunun yanı sıra, vergi mevzuatında kısa vadede sık değişiklikler yapılmaması ve uzun vadede istikrarın korunması, bireylerin ve kurumların hangi uygulamalara tabi olacaklarını önceden bilmeleri açısından kritik önem taşımaktadır. Sürekli değişiklikler, mükelleflerin vergi sistemine duyduğu güveni zedelemekte ve sistemin yerleşikliğini zorlaştırmaktadır. Özellikle sıklıkla gerçekleştirilen düzenlemeler, mükelleflerin geleceğe dönük belirsizliklerini artırarak orta ve uzun vadede planlama yapmayı güçleştirmekte, hatta kimi durumlarda planlama yeteneklerini tamamen engellemektedir. Bu bağlamda, mükellefler vergi kanunlarının sürekli değişeceğine dair bir beklenti içine girmekte ve bu da kayıt dışılığa yönelme eğilimini artırmaktadır. Ayrıca sıkça yapılan düzenlemeler, vergi mevzuatının açık ve anlaşılır olmaktan uzaklaşmasına yol açmakta, bu durum ise yönetim ve uyum maliyetlerini yükseltmektedir. Mükellefler, ödemek zorunda oldukları vergilere ek olarak profesyonel destek alma gereksinimi nedeniyle ilave maliyetlerle karşılaşmaktadır. Bu durum, hem verginin tahsil sürecine hem de ekonomik faaliyetin düzenliliğine olumsuz etkiler yaparak sistemin etkinliğini düşürmektedir (Dinçer, 2007: 49-50).

Bu nedenle, zaman zaman yürürlükteki düzenlemeleri değiştirmek amacıyla yeni yasal düzenlemelerin yapılmasının gerekli hale geldiği görülmektedir. Vergi mevzuatının karmaşıklığına ve anlaşılmasının güçleşmesine neden olan unsurlar arasında, kanunlarla idareye tanınan yetkiler doğrultusunda çıkarılan idari düzenlemeler önemli bir yer tutmaktadır. Vergi kanunlarının yanı sıra, bu kanunlara ilişkin detaylı açıklamalar içeren idari düzenlemelerin sayısındaki artış ve bazen idari düzenlemelerin kanunların kapsamını aşması, mükelleflerin vergi mevzuatındaki değişiklikleri takip etme süreçlerini ve buna bağlı olarak vergiye gönüllü uyum süreçlerini olumsuz etkilemektedir (Aydoğdu, 2009: 16).

Vergi mevzuatındaki sürekli değişiklikler, mükelleflerin vergiye karşı psikolojik bir direnç geliştirmesine yol açabilir. Söz konusu değişiklikler yalnızca mükellef kesimi etkilemekle sınırlı kalmayıp, bu mevzuatı uygulama sorumluluğuna sahip personeli de derinden etkilemektedir. Zira ilgili personelin yeni vergi düzenlemelerine uyum sağlaması, bu düzenlemeleri öğrenmesi ve özellikle vergiye karşı yüksek direnç gösteren mükelleflere yönelik uygulamalarda bulunması, gelir idaresi çalışanlarını da olumsuz yönde zorlayacaktır. Öte yandan, yeni yürürlüğe giren vergilerin kabulünü kolaylaştırmak amacıyla yapılan reklam ve tanıtım faaliyetleri belirli bir ölçüde etkili olsa da, sürekli olarak değişen vergi yasalarına mükelleflerin uyum gösterme oranını artırmada yeterli olmayacaktır (Çelebi, 2016:41).

Mevzuatlarda sıklıkla gerçekteştirilen değişiklikler, bireyler üzerinde genellikle olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Ancak bu durum, sürekli aynı vergi türlerinin ya da tekniklerin kullanılmasını zorunlu kılmamaktadır. Aksine, değişen ve gelişen koşullara uyum sağlayan, mükellefler açısından daha avantajlı ve faydalı olacak etkili yeniliklerin geliştirilmesi ve uygulanması bir gereklilik olarak ön plana çıkmaktadır. Burada temel ilke, vergi mevzuatında değişikliklerin yalnızca gerçek bir gereklilik durumunda yapılmasıdır. Bu bağlamda, keyfi değişikliklerden kaçınılmalı ve yalnızca zorunlu hallerde mevzuat düzenlemelerine gidilmelidir. Ayrıca, yapılacak değişikliklerde mevzuatın sadeleştirilmesi ve anlaşılabilir bir yapıya kavuşturulması sağlanmalıdır. Bu tür bir yaklaşım, hem mükelleflerin hem de toplumun genelinin vergi bilincini artırmayı kolaylaştıracak; böylelikle mükelleflerin vergi kanunlarına ilişkin daha net ve açık bilgilere erişimleri mümkün hale gelecektir (Alkan, 2009: 31).

3.3.2.4. Vergi Sisteminin Karışıklığı

Vergi yasalarının yeterince açık şekilde düzenlenmemesi, bireylerin bilinçli ya da istemeden yanlış beyanda bulunmalarına sebep olabilir ve böylece devletin vergi gelirlerinde kayıplara yol açabilir. Bunun yanı sıra, vergi mevzuatının karmaşık yapısı, bireylerin farkında olmaksızın vergi yükümlülüklerini eksik yerine getirmelerine neden olabilir. Türkiye'de yürürlükte olan vergi kanunlarında neredeyse her yıl düzenli olarak değişiklikler yapılmaktadır. Özellikle Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK), Vergi Usul Kanunu (VUK), Katma Değer Vergisi Kanunu (KDVK) ve Gelir Vergisi Kanunu (GVK) gibi temel düzenlemeler başta olmak üzere, bugüne kadar yaklaşık 200 farklı düzenleme yasalaştırılmıştır. Vergi kanunlarında gerçekteştirilen bu sık değişikliklerin yanı sıra, tebliğler ile kanun hükmünde kararnameler yoluyla yapılan ek düzenlemeler, vergi mevzuatını oldukça karmaşık bir yapıya büründürmektedir (Karacan, 2019:35-36).

Vergi kanunlarında yapılan sık sık değişiklikler, denetçiler ve mahkemelerin karar alma süreçlerini zorlaştırmaktadır. Vergi denetçileri her zaman kanunlarda belirtilen güncel vergi bilgisine hâkim olmayabilir ve denetçiler ile hakimlere tanınan takdir yetkisi, uygulamada vergi mevzuatını daha belirsiz hale getirebilir. Bu durum, bazı ihlallerin kontrol edilmemesine ya da cezalandırılmamasına yol açabilir (Sürmen, 1992: 27).

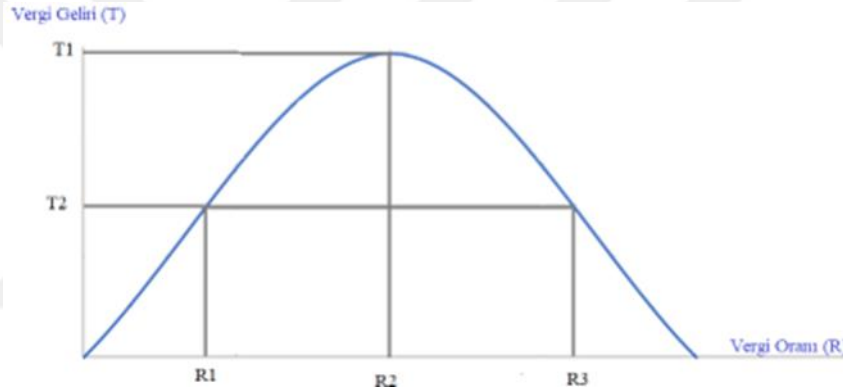
3.3.2.5. Vergi Oranları

Bireylerin vergilere yönelik tutumları, uygulanan vergi oranlarına dair algılarıyla doğrudan ilişkilidir. Vergi oranlarında yaşanan değişiklikler, özellikle tüketim alışkanlıklarında gözlemlenen değişimler üzerinden vergi mükelleflerinin davranışlarını etkilemektedir. Vergi oranlarının yüksek olduğunu düşünen bireyler genellikle olumsuz tepkiler verirken, oranların makul seviyelerde

olduğunu düşünen bireyler daha olumlu ve uyumlu davranışlar gösterebilmektedir (Biberoğlu, 2006: 67-68).

Devletin vergi gelirlerine daha çok ihtiyaç duyması durumunda, oranların artırılması gündeme gelebilmektedir. Bu durum, doğru bulunmasa da daha fazla vergi alınacağına dair bir beklenti oluşturmakta ve gerçekleştiği takdirde mükelleflerin harcanabilir gelirinde bir azalmaya yol açmaktadır (Armağan, 2007:250).

Vergiye gönüllü uyum konusunda yapılan çalışmalarda, vergi oranları ile gönüllü uyum arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu kapsamda, özellikle Arthur Laffer'ın arz yönlü iktisadın temel taşlarından biri olarak kabul edilen ve vergi oranlarıyla vergi gelirleri arasındaki bağı inceleyen çalışması dikkat çekmektedir. Söz konusu analiz, vergi oranlarının belirli bir seviyeyi aştığında vergi gelirlerinde azalmaya yol açacağını ortaya koymaktadır. Vergi oranlarının optimal düzeyi geçtiği durumlarda, gelirlerin azalmaya başladığı gözlemlenir. Bunun temel nedeni, bireylerin çalışmaktan ziyade vergiden kaçınmanın yollarını aramaya yönelmesidir. Vergi oranlarının artırılması, ekonomik faaliyetlerde doğrudan bir gerilemeye neden olmaz; fakat yüksek oranlar, kayıtlı ekonomiden kayıt dışı ekonomiye bir kayışı tetikler (Tuay ve Güvenç, 2007:31).

Şekil 1. Vergi Geliri ve Vergi Oranı Arasındaki İlişki (Laffer Eğrisi)

Şekil 1'in incelenmesi sonucu, vergi gelirlerinin, vergi oranlarının belirli bir seviyeye kadar artırılmasıyla birlikte yükseldiği gözlemlenmektedir. Ancak, bu artışın sürdürülebilirliği, vergi oranlarının optimizasyonu ile sınırlıdır; bir diğer ifadeyle, optimal noktaya ulaşıldıktan sonra vergi oranlarındaki ilave artışlar, vergi gelirlerinde bir azalma meydana getirecektir. Örneğin, vergi oranının R1 düzeyinden R2 seviyesine artırılması durumunda, vergi gelirleri T1 düzeyinden T2 düzeyine doğru yükselecektir. Bununla birlikte, vergi oranının R2'den R3'e çıkarılması durumunda, bireylerin kazançlarının büyük bir bölümünü vergi olarak ödemek zorunda kalacaklarını öngörmeleri nedeniyle çalışma saatlerini azaltacakları ve buna bağlı olarak toplam vergi gelirlerinin artmak yerine T2'den T1 düzeyine gerileyeceği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, vergi oranlarının belirli bir eşik noktasından sonra düşürülmesi, vergi gelirlerinin artırılmasını mümkün kılabilir.

Elde edilen gelir, mükellefler tarafından hem tüketim hem de birikim amaçlı kullanılmaktadır. Ancak, vergi oranlarının yükselmesi durumunda mükelleflerin harcamalarını ve tasarruflarını azaltmaya yönelik adımlar atacakları öngörülmektedir. Bu süreçte, bireyler mali ve psikolojik açıdan bu duruma uyum sağlamaya çalışacaklardır. Sonuç olarak, mükelleflerin yalnızca temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çalıştıkları bir durum ortaya çıkacak; herhangi bir birikim yapmaları mümkün olmayacak ve zaruri ihtiyaçlarının dışında bir tüketimde bulunamayacaklardır. Bu tür bir senaryo ise, mükellefleri çalışma motivasyonunun düşmesine veya vergi kaçırma eğilimine yönlendirebilecektir.

Ayrıca, katma değer vergisi (KDV) ya da özel tüketim vergisi (ÖTV) gibi dolaylı vergilerin yüksek oranlarda olması, bireylerin vergiye karşı direnç göstermelerine yol açarak, yeterince gelişmemiş bir vergi bilincinin önemli sebeplerinden biri olmaktadır. Yüksek vergi oranları ile karşılaşan mükellefler, gerçekleştirdikleri alışverişlerde fatura talep etmeme davranışına teşvik edilmektedirler (Yenigün, 2012:43).

Vergi oranlarındaki artış, ekonomik birimlerin kararlarını şu yollarla etkileyebilir:

- Bireylerde çalışma isteği azalabilir veya çalışma yerine başka alternatifleri tercih etme eğilimi ortaya çıkabilir.
- Ekonomik aktörler, yapmayı planladıkları yatırımları düşürebilir ya da aşırı vergi yükü nedeniyle işletmelerini kapatma seçeneğini değerlendirebilirler.
- Tasarruf için ayrılan miktarlarda azalma görülebilir ve bunun sonucunda negatif tasarruf, yani borçlanarak tüketim eğilimi ortaya çıkabilir.
- Vergi mükellefleri, üzerlerinde hissettikleri aşırı vergi yükünden dolayı, vergi işlemlerini eksiksiz bir şekilde bildirmekten kaçınabilirler.

Ayrıca yeni girişimlerde, kişi ya da kurumlar faaliyetlerini vergi dairesine bildirmeksizin yürütmeyi tercih edebilir. Bu durum ise kayıt dışı ekonominin genişlemesine ve gelir kayıplarının artmasına sebep olmaktadır. (Aktan, Dileyici ve Vural, 2006; Kırıcı, 2006: 32).

3.3.2.6. Vergi Cezaları

Vergi cezaları, yükümlüler üzerinde caydırıcı bir işlev görerek vergi kaçırma eğilimlerinin önüne geçilmesine katkı sağlamaktadır. Vergi mükellefleri, bu tür bir suç işledikleri takdirde belirli yaptırımlarla karşı karşıya kalacaklarının bilincindedir. Bu yaptırımlar, para cezasından hapis cezasına kadar farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Cezai yaptırımlara maruz kalmak istemeyen bir mükellef, bu baskı altında hareket ederek vergisel yükümlülüklerini yerine getirme yolunu tercih eder. Bununla birlikte, bir mükellefin cezalandırılabilmesi için yalnızca vergi suçu işlemiş olması yeterli değildir. Suçun tespit edilmesi ve hukuki denetimler sonucunda doğrulanması gerekmekte, ardından söz konusu suça uygun bir cezai yaptırımla sonuçlandırılması zorunlu hale gelmektedir (Canbolat Kaya, 2018: 96).

Vergi cezaları, mükelleflerin vergi yükümlülüklerini yerine getirmelerini teşvik eden etkili bir mekanizmadır. Ancak, bu cezalar doğru bir şekilde, gereken miktarlarla ve zamanında uygulanmadığında caydırıcılık işlevini yitirebilir. Bu durum, mükelleflerin vergi kaçırma konusunda daha cesur adımlar atmalarına zemin hazırlayabilir (Kaynar, 2007: 51).

Vergi ahlakı ile vergi cezaları arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Vergi ceza sisteminde, verginin ekonomik boyutuna odaklanılarak ekonomik suça ekonomik ceza verilmesi ilkesi benimsenirken; vergilerin kamu yararına ilişkin yönü dikkate alındığında ise ekonomik cezalara ek olarak hürriyeti bağlayıcı cezaların uygulanması da söz konusu olabilmektedir. Vergi kaçakçılığı, mükellefin kişisel işlerini yapması ve vergi mahremiyetine riayet etmemesi gibi suçlar, kamu açısından taşıdığı önem nedeniyle hürriyeti bağlayıcı cezalar ile yaptırıma tabi tutulurken; kamu yönü nispeten daha zayıf olan vergi ziyahı ve usulsüzlük fiilleri, genellikle yalnızca ekonomik cezalarla cezalandırılmaktadır (Demir, 2008: 89).

Vergi kaçakçılığının önlenmesinde yalnızca denetimlerin sıklıkla gerçekleştirilmesi yeterli bir çözüm sunmamaktadır. Bu bağlamda, denetimlerin etkinliğinin artırılması kadar, uygulanan vergi cezalarının da caydırıcı nitelikte daha sık ve etkili bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Ayrıca, mükelleflerin vergi kaçırma eğilimlerini minimize etmek amacıyla sistematik tedbirler alınmalı ve

bu doğrultuda, denetim sıklığı ile vergi cezalarının bir arada yürütülmesi önem arz etmektedir. Vergi cezalarının düzenli ve kararlılıkla uygulanması, mükellefleri vergi yasalarına aykırı işlem yapmaktan uzaklaştırarak, daha yüksek düzeyde uyum sağlayan bir vergi mükellefi profili oluşturulmasını destekleyebilir (Başdağ, 2017: 74).

3.3.2.7. Vergi İdaresinin Etkinliği ve Vergi Denetimlerinin Etkinliği

Vergi psikolojisini şekillendiren unsurlardan biri, vergi idaresinin ne kadar etkin bir şekilde çalıştığıdır. Vergilendirme süreci, vergiyi doğuran olayla başlayıp, vergi idaresinin gerçekleştirdiği tarhiyatla belirginleşen vergi borcunun (devletin alacağı) tebliğ edilmesinin ardından tahakkuk etmesi ve ödenmesi ile devam eder, tahsil işleminin tamamlanmasıyla da sona erer. Bu süreçteki tüm aşamalarda görevli ve yetkili olan vergi idaresinin performansı, vergi sistemlerinin genel etkinliğinde kritik bir rol oynar. Dolayısıyla bir vergi sistemi, yalnızca iyi hazırlanmış kanunlarla değil, aynı zamanda bu kanunları hayata geçirebilecek güçlü ve donanımlı bir vergi idaresinin varlığıyla anlam kazanır. Etkili bir vergi sistemi, adil ve yerinde kanunlara olduğu kadar, bu kanunları uygulayabilecek yeterlilikteki vergi dairelerinin sayısına ve işleyişine de bağlıdır. Bu bağlamda vergi idaresinin organizasyon yapısı, kapsamı ve kaynakları; personel kalitesi, denetim mekanizmaları ile idare ve mükellef arasındaki ilişkiler gibi unsurlar, bireylerin vergiye karşı geliştirdikleri tutum ve davranışlar üzerinde derin bir etkiye sahiptir (Yeniçeri, 2004: 912).

Örneğin bir kişi, vergi beyannamesi vermek, vergi ödemek ya da herhangi bir konu hakkında bilgi almak amacıyla bir vergi dairesine gittiğinde, aldığı hizmetten memnun kalmaması, vergi dairesine yönelik olumsuz bir izlenim oluşmasına yol açabilir (Cansız, 2006: 120).

Ters bir durumda, vergi idaresi çalışanlarının mükellef odaklı yaklaşırken mükellefe içten ve samimi bir tutum sergilemesi, önyargılı davranışları engelleyecektir. Vergi dairesinin etkin çalışması, aynı zamanda mükelleflerin düzgün bir şekilde izlenmesi yoluyla sağlanabilir. Mükellefin yakından takip edilmesi, denetim süreçlerinin daha etkili hale gelmesine katkıda bulunacak ve böylece vergi kaybının önüne geçilecektir (Aydemir, 2013: 44).

Vergi denetimlerinin etkinliği, devletin vergi kayıplarını en aza indirmek amacıyla önemli bir araçtır. Bu denetimler, gerek düşük beyan edilen vergileri gerekse hiç beyan edilmeyen durumları teşhis etmeye yöneliktir. Temel hedef, mükelleflerin kanunlara uygun şekilde beyanlarını sunmalarını ve bu doğrultuda vergilerini eksiksiz ve zamanında ödemelerini sağlamaktır. Mükelleflerin yasalara uygun davranma eğilimleri, denetlenme ihtimalleri hakkında daha bilinçli hale gelmeleriyle artmaktadır. Yasal yükümlülüklerini yerine getirmeyerek vergisini eksik ödeyen ya da tamamen ödemeyen bireyler açısından bakıldığında, vergi denetimleri ve bu denetimlere bağlı olarak uygulanan cezaların caydırıcılık boyutu önemli bir risk faktörü oluşturur. Ancak, ceza miktarları ne kadar yüksek olursa olsun, eğer bir mükellef denetlenme riskinin düşük olduğunu düşünüyorsa bu cezaların onu caydırması pek mümkün değildir. İşte tam da bu noktada, denetimlerin sıklığı ve etkin bir şekilde yürütülmesi, hem mükelleflerin vergiye uyum davranışlarını artırır hem de vergi gelirlerinin yükselmesine olumlu katkı sağlar (Biberoğlu, 2006: 70).

Devlet, vergi kaçakçılığını önlemek ve vergi kayıplarını en aza indirmek amacıyla vergi beyanlarını eksik gösteren ya da hiç vergi ödemeyen mükellefleri tespit etmek üzere denetim faaliyetleri yürütür. Bu denetimlerin etkinliği büyük bir önem taşır, çünkü etkili bir denetim sistemi, hem mükelleflerin yakalanma ihtimalini artırır hem de vergilemenin adil olduğuna dair toplumdaki algıyı güçlendirir. Bu durum, vatandaşların vergiye karşı tutumlarını doğrudan etkileyerek uyum sağlama davranışlarını teşvik eder. Dolayısıyla, bir devletin vergi yönetimi üzerindeki kontrol gücü,

mükellef psikolojisini gözeten ve onların algılarına uygun yöntemler içeren denetim yaklaşımlarıyla en net şekilde ortaya çıkar (Turhan, 1993”ten aktaran: Canbolat Kaya, 2018: 93).

Vergi denetimi; vergi kaçakçılığının önlenmesi, kamu gelirlerinin artırılması, gelir dağılımında adaletin temini, vergi bilincinin geliştirilmesi ve vergi kanunlarının tam bir kesinlik içerisinde uygulanmasını sağlama gibi çok boyutlu amaçlara sahiptir. Bununla birlikte, vergi denetiminin temel gayesi, mükelleflerin mevcut mali mevzuata uygunluğunu denetlemek ve denetime tabi olmayan bireylerde de potansiyel bir denetim ihtimalinin sürekli var olduğu algısını oluşturarak caydırıcı bir rol oynamaktır. Zira mükellef, tanıdığı bir kişinin vergi kaçakçılığı nedeniyle denetim sonucu ceza aldığını gördüğünde, kendi beyanlarını doğru yapma konusunda yoğun bir psikolojik baskı hissedecektir. Bu durum, vergi ödeme konusunda içsel bir motivasyonu zayıf olan veya vergi ahlakı düşük seviyede seyreden bireylerin dahi, hissettikleri bu baskı sayesinde vergilerini düzenli ve gerçek duruma uygun şekilde beyan etmelerini sağlayabilir. Böylelikle toplumsal düzeyde vergi ahlakı da yüksek bir seviyede korunacaktır. Konuya ilişkin yapılan araştırmalar, denetime hiç tabi tutulmayan ya da sık denetim geçiren mükellefler arasında bir ayrım yapılmaksızın, tüm mükelleflerin denetimin öneminin bilincinde olduklarını göstermektedir. Dahası, yalnızca denetlenme ihtimalinin varlığı bile mükelleflerin beyan süreçlerini olumlu yönde etkileyen bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Demir, 2008: 88).

Kısaca Vergi cezalarının, vergi kaçakçılığını önleyici bir işlev üstlenmesi mükelleflerin vergisel yükümlülüklerine karşı sergiledikleri olumsuz tutumları engellemede tek başına yeterli olmayabilir. Bunun temel nedeni, yalnızca ceza hükmünün varlığının caydırıcılık sağlamakta etkisiz kalması ve bu cezaların etkin bir şekilde uygulanmasının esas önemi taşımasıdır. Vergi kayıplarını ve kaçakçılık faaliyetlerini ortadan kaldırmak, öncelikli olarak ceza sisteminin caydırıcı niteliğinden ziyade denetim mekanizmalarının etkili biçimde işlerlik kazanmasıyla gerçekleştirilebilir (Şahin, 2010: 29).

3.4. Vergi Mükelleflerinin Vergilere Karşı Gösterdikleri Davranış Biçimleri

Devletin, egemenlik gücüne dayanarak uygulamaya koyduğu vergileri mükellefler ödemek zorundadır. Ancak vergiler kişilerin harcamalarını sınırladığı için mükellefler vergiyi yük olarak görmektedir. Bu yüzden mükellefler çeşitli tepkiler göstermektedir bu tepkiler;

3.4.1. Vergiden Kaçınma

Vergiden kaçınma, vergi mevzuatına aykırılık teşkil etmeyen yasal yollarla bireylerin vergi yükümlülüklerinden kurtulma sürecini ifade eder. Mükellef kanundaki boşluktan yararlanarak ve vergiyi doğuran olayın gerçekleşmemesi için vergiden kaçınılmasıdır. Mükellefler vergiyi doğuran olayları meydana getirmeden değişik yollarla vergiden kaçınılabilmektedir (Öğretir, 2022:162-163)

Vergi kanunlarındaki boşluklardan yararlanma: Vergi kanunları bilmek vergi müşavirlerinden yardım alınarak vergiden kaçınılmasıdır.

Gelir aktarma: Yüksek miktarda vergi ödeyen mükellefler, düşük miktarda vergi ödeyen ya da vergiden muaf olan tanıdıklarına gelir aktararak da kaçınıla bilir.

Verginin ertelenmesi: Özellikle enflasyonist dönemlerde, mükellefin cari yıl ödenecek vergileri, ertesi yıllara aktarılması mükelleflere önemli vergi avantajı sağlayabilmektedir. Örneğin bir bina satıldığında vergilendirildiği için binanın satışının 1 ya da 2 yıl ertelenmesi durumunda vergi avantajı sağlayabilecektir.

Vergi arbitraji: Farklı vergi türleri ya da oranlardan yararlanılarak vergi avantajı sağlamasıdır. Yatırım indirimleri bölgelere farklı oranlarda uygulanmaları vergi yükünü azaltmıştır (Öğretir, 2022:162-163).

3.4.2. Vergi Kaçakçılığı

Vergiye karşı sergilenen tepkiler arasında en yaygın görüleni ve vergi mükellefleri tarafından en etkili şekilde uygulanan yöntem, vergi kaçakçılığıdır. Vergi kaçakçılığı, genel ifadeyle, vergiye ilişkin yükümlülüklerin vergi mevzuatına aykırı biçimde kısmen ya da tamamen yerine getirilmemesi durumunu ifade eder. Mükellefin vergisel sorumluluklarını eksik veya hiç yerine getirmemesi, vergilerin zamanında ve doğru şekilde tahakkuk ettirilmesini engellemekte ya da eksik tahakkukuna yol açmaktadır (Akman, 2011: 221-222).

Diğer bir tanımsa, vergi kaçakçılığı durumunda vergiyi doğuran olay kişilerin şahıslarında ortaya çıkmış bunun sonucunda vergi yükümlülüğü meydana gelmiştir. Ancak vergi yükümlülükleri, mevzuata aykırı şekilde davranarak faaliyetlerinin sonuçlarını matrah dışında koyup gizlenmesiyle verginin hiç ödenmemesi ya da eksik ödenmesine yol açmaktadır. Mali sonuçlar açısından bakıldığında, vergi kaçakçılığı, vergiye karşı gösterilen en sert tepki olarak değerlendirilmektedir (Doğan, 2019: 29).

Vergi kaçakçılığı, sadece hukuki bir suç teşkil etmekle kalmayıp, aynı zamanda vergi adaletine aykırılıklar yaratarak devletin toplam vergi gelirlerinde azalmaya neden olmaktadır. Bu nedenle, vergi kaçakçılığı, hem ekonomik hem de toplumsal düzlemde bir ülkenin dikkatle ele alması gereken önemli bir meseledir. Vergi yükümlülüğü yasal olarak belirlenen mükelleflerin bu borçlarını ödememeleri durumunda, yükümlülüklerini eksiksiz ve doğru bir biçimde yerine getiren mükellefler açısından haksız ve yasa dışı bir kazanç elde edilmektedir. Bu türden durumlar, vergilerin etkinliğini ve verimliliğini ciddi şekilde sekteye uğratmaktadır. Ayrıca, tüm vergisel sorumluluklarını yerine getiren mükelleflerin, kamu otoritesinin yeni bir vergi uygulaması getirmesi halinde, bu ek yükümlülükler karşısında hem mali açıdan hem de psikolojik bakımdan zorlayıcı bir duruma itilmesi söz konusu olabilmektedir (Karacan, 2019: 21).

Örneğin, vergi kaçırma amaçlı faaliyetlerde bulunan bir mükellef, muhasebe kayıtları ve belgelerinde manipülasyon yaparak gelirlerini düşük, giderlerini ise yüksek göstermek suretiyle vergi matrahını olduğundan az bildirmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilen eylemler, vergi incelemelerinin doğru ve etkili bir biçimde yapılmasını engellemekte ve sonuç olarak daha az vergi ödenmesine yol açmaktadır. Vergi mevzuatının gereklilikleri çerçevesinde tutulması, saklanması ve gerektiğinde ibraz edilmesi zorunlu olan defterler, kayıtlar ve belgeler ise bu suçun temel materyalini oluşturmaktadır. Özellikle defter, kayıt ve belgelerdeki sayıların veya yazıların kazınması, kimyasal yöntemlerle silinmesi ya da yerine farklı rakam ve yazıların eklenmesi gibi işlemler aracılığıyla tahrifat fiili gerçekleştirilir. Ancak, bir belgenin tahrif edilebilmesi için öncelikle belgenin gerçek ve asıl bir nitelikte olması gerekmektedir (Kocayılmaz ve İstemi, 2015:50).

3.4.3. Vergi Borcunun Zamanında Ödenmemesi

Mükellefler, vergi beyannamelerini zamanında sunmanın yanı sıra, çeşitli sebeplerden dolayı, örneğin mali zorluklar yaşamaları gibi durumlarda, kanunlarla belirlenen süreler içerisinde vergilerini ödeyemeyebilir ve böylelikle vergi borçlarını belirli bir süre erteleyebilirler (Akman, 2011: 222).

Vergi borcunun zamanında ödenmemesi durumunda, tahsil edilmeyen vergi tutarına gecikme zammı eklenerek ödeme gerçekleştirilir. Devlet, verginin düzenli şekilde ödenmesini temel bir öncelik olarak görür. Gecikme zammının doğru ve titizlikle hesaplanması büyük önem taşır. Eğer gecikme zammı düşük tutulursa, bireyler vergi ödeme sürecini daha da erteleyebilir. Bu durum yaygınlaştığında, birçok mükellefin zamanla vergiyi tamamen ödemekten vazgeçmesi riski doğabilir (Canbolat Kaya, 2018:68).

3.4.4. Vergi Grevi

Vergi grevi, vergi ödememek için topluca karşı koyulmasıdır. Vergiye tepki olarak gösterilecek “poujade hareketi” önemli bir olaydır. 1953 tarihin de kasabadaki esnaf ve zanaatkarları, vergi kontrollerine karşı tepki gösteren küçük kırtasiye dükkanı sahibi Pierre poujade vergi grevinin başlamasında etkili olmuştur. Vergiye karşı oluşturulmuş kolektif tepkilerin iktisadi, mali ve başka yönlerle incelenmesi tedbirler açısından büyük önem taşımıştır. Vergilerin düzenlenmesi ve uygulanmaları sosyolojik koşullar ve mükelleflerin psikolojisi açısından önemlidir. Bu durumlara önem verilmediğinde vergiye karşı tolu tepkiler olabilmekte ve bu tepkiler yayılabilmektedir. Vergi oranlarının yüksekliği, vergilerin adaletsiz olması, vergilerin uygulanmasında karşılaşılmaması muhtemelen dar boğazlar, olanaklar ve beklentilerin birbirlerine uyumsuzluğu tepkilere neden olabilecektir bunun sonucunda vergi grevi ortaya çıkmıştır (Akdoğan, 2020:205).

3.4.5. Verginin Yansıtılması

Vergi yansması, vergi mükelleflerinin üzerindeki vergi yükünü başka bireylere devretmesidir. Bu durum, vergi ödeyen mükelleflerin ödediği vergilere karşı gösterdiği bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Yansıma mekanizmasıyla mümkünse, ödenen verginin tamamı ya da bir kısmı diğer bireylere aktarılmaya çalışılmaktadır (Sağbaş ve Saruç:61).

Vergi yansması, ekonomik literatürde, vergi yükünün piyasa mekanizmaları çerçevesinde kısmen ya da tamamen üçüncü taraflara aktarılması süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu olgu, genellikle mükelleflerin üzerlerindeki vergi yükünü üstlenmek istememelerinden kaynaklanmakta ve piyasalardaki arz-talep dengesi ile fiyat oluşumları üzerinde doğrudan etkiler yaratmaktadır (Heper, 2003, 176).

Vergiden kaçınmaya yönelik tepkiler oldukça farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, tüketiciler vergilendirilmiş ürünlerin tüketimini azaltmayı tercih edebilir ya da bu ürünleri tamamen kullanmaktan vazgeçerek vergi yükünden kurtulabilir. Ayrıca, vergilendirilen malın yerine geçebilecek alternatif bir ürün mevcutsa, bu durumda vergili ürüne olan talebi düşürmek daha kolay hale gelebilir. Bu tür bir davranış, devletin vergi gelirlerinde azalmaya neden olacaktır (Uluatam,1999, 308).

Vergi yansmasından beklenen sonuçlara ulaşabilmek için, bu mekanizmanın doğru bir şekilde kavranması büyük önem taşır. Gelir dağılımını piyasa koşullarında daha adil bir yapıya kavuşturmak ya da ekonomik dalgalanmaları dengelemek adına vergi yansmasından faydalanılabilir. Örneğin, ekonomik genişleme dönemlerinde yatırımları sınırlamayı hedeflemek için gelir ve kurumlar vergilerindeki oranların artırılması gündeme gelebilir. Ancak, bu artan vergi yükünün doğrudan gelir sahipleri üzerinde kalması durumunda, istenilen hedefe ulaşılması mümkün olacaktır (Aksoy, 2011, 275).

3.4.6. Vergi Cenneti

Verginin doğmasına rağmen herhangi bir vergi alınmayan ya da nominal vergi uygulanan ülkeler vergi cenneti olarak tanımlanmaktadır Nominal vergi, yasal çerçevede var olmasına rağmen devletin iradi olarak vergiyi tahsil etmemesi anlamına gelir. Bir ülke, yerleşik olmayanların kendi ülkelerindeki vergilendirmeden kaçmalarına olanak tanıyorsa, bu ülke vergi cenneti olarak kabul edilir. Vergi cenneti ülkeleri, sağladıkları düşük vergi oranları veya tamamen vergi muafiyetleri aracılığıyla finansal hizmetler dahil pek çok mobil faaliyeti kendilerine çekmektedir. Ayrıca, vergi cenneti ülkelerin diğer bir özelliği ise başka ülke vergi otoriteleriyle bilgi paylaşımını kabul etmemeleridir (Sağbaş ve Saruç:68).

Vergi cenneti ülkelerin uyguladıkları bu koşullar sonucunda hedefleri sermaye ile yatırımları kendi ülkelerine kazandırarak ülkelerinin ekonomik kalkınmasını hız kazandırmakken, mükellefler ise vergi cennetlerinde sunulan ayrıcalıklar nedeni ile bu ülkelerde elde kazandıkları gelirleri beyan etmeyecekleri için kazançların kaynağı olan ülkelerde ciddi vergi kaybı olacaktır (Mersinli, 2019:100).

Vergi cenneti olarak bilinen ülkelerdeki bu tür özellikler, gelir dağılımında ve vergilendirme sisteminde ciddi adaletsizliklere sebep olmaktadır. Bu durum, diğer üretim faktörlerine kıyasla emek üzerindeki vergi yükünü daha da ağırlaştırmakta, finansal ve reel yatırımların bu ülkelere yönelmesine yol açmaktadır. Söz konusu yapılar, vergi sisteminin dürüstlüğünü ve sağlamlığını zedelerken, tüm mükellefleri uyumsuz davranışlara teşvik etmektedir. Ayrıca, vergi idaresinin ve mükelleflerin idari maliyetlerini ve uyum sağlama yüklerini önemli ölçüde artırarak bozucu etkiler yaratmaktadır (Günaydın, 2005:121).

3.5. Literatür Taraması

Yeniçeri'nin 2005 yılında yapmış olduğu bir çalışmada, farklı gelir seviyelerine sahip vergi mükelleflerinin gelir düzeyleri doğrultusunda vergiye yönelik tutum ve davranışları incelenmiştir. Araştırma, gelir seviyesine bağlı olarak mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarında belirgin farklılıklar bulunduğunu ortaya koymuştur.

Ömürbek, Çiçek ve Çiçek'in 2007 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği bir çalışmada, vergi ödeme veya ödememe kararını etkileyen en önemli faktörler şu şekilde belirlenmiştir: Ödenen vergilerin nerede ve nasıl kullanıldığının açık ve net bir biçimde bilinmesi, daha şeffaf ve hesap verebilir bir devlet yönetimi ve adil bir vergi yükü dağılımı olduğu tespit edilmiştir.

Bagdigen ve Erdoğan tarafından 2010 yılında Zonguldak'ta gerçekleştirilen bir çalışmada, mükelleflerin vergi uygulamalarına yönelik tutum ve davranışları incelenmiştir. Çalışmada, mükelleflerin vergiyi genel olarak devletin sunduğu mal ve hizmetlerin finansmanı için gerekli bir kaynak ve aynı zamanda bir vatandaşlık görevi olarak gördükleri belirtilmiştir. Ancak, yakın çevrelerindeki kişilerin vergi yükümlülüklerini tam ve zamanında yerine getirmemesi durumunda bu durumu ilgili makamlara bildirme konusunda genellikle pasif bir tavır sergiledikleri iddia edilmiştir.

Ömercioğlu, 2018 yılında gerçekleştirdiği çalışmada, vergi kaçırma engelleyen faktörlerin belirlenmesi ve bu kaçakçılığın önlenmesine yönelik unsurlar üzerinde durmuştur. Araştırmada, mükelleflerin vergi kaçırma kararı alırken vergi yükünün önemli bir etken olduğu saptanmış, ancak bu kararı etkileyen başka faktörlerin de bulunduğu vurgulanmıştır. Özellikle, vergi sistemini adaletsiz olarak algılayan mükelleflerin, sistemi adil olarak değerlendirenlere kıyasla vergi kaçırma

olasılığının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, mükelleflerin çevrelerinde vergi kaçırıcı bireylerin bulunmasının, onların da benzer bir tutum sergileme eğilimini artırdığı öne sürülmüştür. Yalama ve Gümüş 2013 yılında gerçekleştirdiği çalışmada, Eskişehir'de gerçekleştirilen bir başka çalışmada, vergi oranlarının, vergi cezalarının, vergi denetimlerinin, vergi ahlakının, vergi sisteminin ve belirli demografik faktörlerin mükelleflerin vergi kaçırma davranışlarını etkilediği tespit edilmiştir.

Taytak 2010 yılında yaptığı çalışmada, İlköğretim ikinci düzeyi (6.7.8. sınıf) öğrencilerinin vergi bilinci üzerine yapılan bir çalışmada öğrencilerin vergi ile kamu hizmetleri arasındaki bağı doğru şekilde algıladıkları ve vergi bilinci ile ilgili ilk bilgilerin aileler tarafından verildiği ifade edilmiştir.

Sağbaş ve Başoğlu 2005 yılında yaptığı çalışmada, İlköğretim öğrencileri üzerine yapılan bir başka araştırmada, öğrencilerin vergi konusundaki algılama yanılgılarının oldukça fazla olduğu belirlenmiş ve bu yanılgılar üzerinde cinsiyetin ve eğitim seviyesinin etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, araştırmada öğrencinin yaşının, ailenin gelir düzeyinin ve ebeveynlerin eğitim seviyesinin artmasıyla öğrencilerin vergiyi daha doğru algılama eğiliminin yükseldiği vurgulanmıştır.

Kamil, 2015 yılında yaptığı çalışmada, vergi farkındalığı, vergi bilgisi, vergi cezaları ve vergi otoritelerinin hizmet kalitesinin bireysel vergi mükelleflerinin vergi uyumu üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, özellikle vergi cezalarının ve vergi otoritelerinin sunduğu hizmet kalitesinin, vergi uyumu üzerinde belirgin ve önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Jayawardane'nin 2015 yılında gerçekleştirdiği çalışmada, bireylerin vergiye uyum davranışları üzerinde vergi sistemine yönelik algının ve vergi adaletinin etkisi araştırılmıştır. Araştırma, vergi adaletinin yüksek olduğu toplumlarda vergiye uyum oranlarının da daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Karacan, 2019 yılında gerçekleştirdiği çalışmada, Sakarya ilinde öğrenim gören ön lisans öğrencilerinin vergi bilinci ve vergilere bakış açılarını incelemiştir. Bu araştırmada temel amaç, potansiyel vergi mükellefleri olarak değerlendirilen öğrencilerin vergiye yönelik tutumlarını ve bilinç düzeylerini tespit etmektir. Elde edilen bulgular, ön lisans öğrencilerinin genel olarak vergiye ilişkin yaklaşımlarında kararsızlık sergilediklerini göstermektedir. Ayrıca, öğrencilerin devlete yönelik algılarında "devletin daha kutsal olduğu" düşüncesinin öne çıktığı ve duygusal bir bağlılığın söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, öğrenciler kendilerini vergi bilinci açısından yeterli seviyede görmemektedirler.

Sağlam, 2013 yılında gerçekleştirdiği çalışmada, Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin vergi algısı ve bilinci üzerine odaklanmıştır. Çalışmada, öğrencilerin güçlü bir vergi algısına sahip oldukları, ancak vergi sistemi hakkında olumsuz bir görüş taşıdıkları belirtilmiştir. Ayrıca öğrencilerin genel olarak pozitif bir vergi algısına sahip oldukları ve büyük ölçüde vergi bilincine ulaştıkları vurgulanmıştır.

Yanık ve Doğan'ın 2022 yılında gerçekleştirdiği araştırmada, farklı bulgular ortaya koymuştur. Buna göre, öğrencilerin vergi bilinci ve algılarının cinsiyet ve yaş gruplarına göre değişiklik göstermediği belirlenmiştir. Ancak, vergi bilinci ve algısına ilişkin görüşlerin, öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre anlamlı farklılıklar taşıdığı saptanmıştır. Araştırmada, bu farklılıkların hangi görüşlere dayandığı ve hangi gruplar arasında bulunduğu yapılan analizler sonucunda detaylı olarak ortaya konulmuştur.

4. VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ ALGISI: FIRAT ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu araştırmanın kapsamı, Fırat Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin vergi algısı ile vergi bilinci üzerinedir. Araştırmanın temel amacı, öğrencilerin vergi algı düzeylerini ve vergi bilinci seviyelerini değerlendirerek vergiye yönelik yaklaşımlarını, vergisel yükümlülüklerini algılama biçimlerini, vergiyi ne ölçüde bir yük olarak gördüklerini ve vergi idarelerine ilişkin genel görüşlerini tespit etmektir. Anketin sonuçları, öğrencilerin vergiye dair tutum ve davranışlarını daha derinlemesine anlama açısından önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

4.2. Araştırmanın Hipotezleri

H1: Üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve bilinci, cinsiyet faktörüne bağlı olarak farklılıklar göstermektedir.

H2: Üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve bilinci, yaş gruplarına göre değişiklik arz etmektedir.

H3: Üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve bilinci, sahip oldukları aylık gelir düzeyine bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

H4: Üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve bilinci, eğitim süresine göre farklı eğilimler sergilemektedir.

H5: Üniversite öğrencilerinin vergi algısı ve bilinci, medeni durumuna göre farklı eğilimler sergilemektedir.

4.3. Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada kullanılan veri toplama aracı olan anketin, araştırma amacına uygun biçimde hazırlandığı varsayılmaktadır. Ayrıca, örnekleme oluşturan üniversite öğrencilerinin, araştırma evrenini temsil etmede yeterli olduğu kabul edilmiştir. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin anket sorularına verdikleri yanıtların samimi ve doğru olduğu da temel varsayımlar arasında yer almaktadır.

4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan ankette yer alan sorular, görüşlerini belirten katılımcılarla sınırlı tutulmuş olup, bu katılımcılar 2024-2025 Eğitim ve Öğretim yılı itibarıyla öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır.

4.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nicel yöntem olarak anket tekniği kullanılmıştır. Ankette ilgili literatürde yer alan genel kabul görmüş soru formları kullanılmıştır. İlgili form ekte yer almaktadır. Anketteki Sorular üniversite öğrencilerine uygulanmıştır.

4.5.1. Araştırmanın Ana kütle ve Örneklemi Araştırmanın temel evreni,

Fırat Üniversitesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise bu evrenden tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Tabakalı örnekleme yönteminde, ana kütle tabakalara ayrılırken her bir örnekleme birimi yalnızca bir tabakaya dahil edilir ve hiçbir birim dışarıda bırakılmaz. Bu süreçte, her bir tabaka için katılımcılar birbirinden bağımsız olarak belirlenir (Şenol, 2012: 251). Bu yöntemi temel alan çalışmada, oluşturulacak örneklemin en az 418 anket içermesi gerektiği hesaplanmıştır. Ancak, meydana gelebilecek olası veri kayıpları dikkate alınarak 426 öğrenciye anket uygulanmıştır.

4.5.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu tercih edilmiştir ve anket iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Bu kısımda cinsiyet, medeni durum, yaş, gelir düzeyi ve öğrenim gördükleri bölüm gibi bilgiler elde edilmiştir. Anketin ikinci bölümünde ise Çelebi (2016) tarafından geliştirilmiş olan "Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği" kullanılmıştır. Bu ölçek, 5'li Likert tipi bir değerlendirme yapısına sahiptir (1: Kesinlikle katılıyorum, 5: Kesinlikle katılmıyorum) ve başlangıçta 37 maddeden oluşmakla birlikte, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları sonrasında 18 madde ve 5 alt boyut halinde yeniden yapılandırılmıştır. Çelebi'nin (2016) çalışmasında örneklem grubunu serbest muhasebeci ve mali müşavirler oluştururken, bu çalışmada üniversite öğrencilerinin örneklem grubuna dâhil edilmesi nedeniyle ölçeğin güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları yeniden gerçekleştirilmiş ve buna uygun bir şekilde yapılandırılmıştır. Ölçekte ve alt boyutlarda alınan yüksek puanlar, vergi bilinci ve algısının olumlu bir seviyede olduğunu ifade etmektedir.

4.6. Araştırma Bulguları ve Bulguların Değerlendirilmesi

Bu bölümde araştırmanın analiz süreçleri detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. İlk olarak, öğrencilerin demografik bilgileri frekans ve yüzde tabloları aracılığıyla sunulmuştur. Ardından, ölçeğe ait ifadeler üzerinde elde edilen bulgular ele alınmıştır. Bu aşamaları takiben, güvenilirlik ve geçerlilik analizlerine yer verilmiştir. Veri dağılımına ilişkin özelliklerin incelenmesi için normallik testi uygulanmış ve normallik sınavında çarpıklık (Skewness) katsayısından faydalanılmıştır. Sürekli değişkenlerden elde edilen puanlarda çarpıklık katsayısının ± 1 aralığında bulunması, bu puanların normal dağılımdan anlamlı bir sapma göstermediği şeklinde değerlendirilmektedir (Büyüköztürk, 2011: 40). Yapılan analiz sonucunda, ölçek ve alt boyut puanlarının normal dağılım özelliklerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, puanların cinsiyet ve medeni durum değişkenlerine göre karşılaştırılmasında bağımsız iki örneklem t-testi kullanılmıştır. Yaş, gelir düzeyi ve bölüm değişkenleri için ise ANOVA testi tercih edilmiştir. ANOVA testinde anlamlı farklılıkların bulunması durumunda, farklılığın hangi gruplar arasında olduğu LSD post hoc testi ile belirlenmiştir. Ölçek puanları arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesinde Pearson korelasyon yöntemi kullanılmıştır. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi 0,05 ve güven aralığı %95 olarak belirlenmiştir.

4.6.1. Demografik Bulgular

Tablo 1. Öğrencilerin demografik özelliklerine göre frekans ve yüzde dağılımı gösterilmiştir

Demografik Değişken	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kadın	335	77,5
	Erkek	97	22,5
	Toplam	432	100,0
Yaş	18-20	119	27,5
	21-23	229	53,0
	24 yaş ve üstü	84	19,5
	Toplam	432	100,0
Aylık Gelir	2000 ve altı	186	43,1
	2001 – 2500	73	16,9
	2501- 3000	45	10,4
	3001 ve üzeri	128	29,6
	Toplam	432	100,0
Öğrenim süresi	Lisans	337	78,0
	Ön Lisans	95	22,0
	Toplam	432	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan 432 üniversite öğrencisinin %77,5 i kadın, %22,5 i erkektir. Öğrencilerin %27,5 i 18-20 yaş, %53,0 ı 21-23 yaş arasında, %19,5’i 24 yaş ve üstüdür. Öğrencilerin %43,1 inin aylık geliri 2000TL ve altı, %16,9 unun 2001-2500TL, %10,4 ünün 2501-3000TL arası, %29,6 sının 3001TL ve üstüdür. Öğrencilerin %78 i lisans, %22,0 ön lisans okumaktadırlar.

4.6.2. Ölçek ifadelerine ilişkin Bulgular

Tablo 2’de vergi bilinci ve algısına ilişkin ifadeler verilen cevapların ortalama, standart sapma, minimum ve maximum puanlarına yer verilmiştir.

Araştırmada kullanılan vergi bilinci ve algısına ilişkin maddelerin ortalama puanları değerlendirildiğinde; en yüksek puana sahip maddenin “Aldığım kamu hizmeti ile ödediğim vergiyi kıyaslarım.” (Ort: 3,55), en düşük puana sahip maddenin ise; “Vergi denetimleri yeterlidir.” (2,42) maddeleri olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Vergi bilinci ve algısına ilişkin ifadeler verilen cevapların ortalama, standart sapma, minimum ve maximum puanları

İFADELER	Gözlem (N)	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maximum
Vergi, zorunlu bir ödemedir.	432	3,30	1,42	1	5
Vergi, kamu hizmetlerinin karşılığıdır.	432	3,34	1,35	1	5
Vergi, mükelleflere yüklenen bir yüküdür.	432	3,21	1,32	1	5
Vergi, vatandaşlık görevleri arasında yer almaktadır	432	3,47	1,36	1	5
Vergi yükünü en çok gelir vergisi öderken hissediyorum.	432	3,20	1,25	1	5
Vergi yükünü en çok KDV ve ÖTV’yi öderken hissediyorum.	432	3,46	1,40	1	5
Vergi yükünü en çok servet üzerinden (ViV, MTV, EV) alınan vergileri öderken hissediyorum	432	3,05	1,28	1	5
Vatandaş olarak vergi verdiğim için gurur duyuyorum.	432	2,92	1,26	1	5
Vergi bilincinin oluşmasında ailedeki eğitim daha önemlidir.	432	3,12	1,31	1	5
Demokrasi ve vergiye gönüllü uyum doğru orantılıdır.	432	3,07	1,32	1	5

Ödediğim verginin nereye, nasıl harcandığını oy sandığında sorgularım.	432	3,49	1,40	1	5
Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergiye daha sempatik bakarım.	432	2,75	1,31	1	5
Aldığım kamu hizmeti ile ödediğim vergiyi kıyaslarım	432	3,55	1,44	1	5
Ödediğim vergi ülkenin ihtiyaç duyulan alanlarına harcanmaktadır	432	2,57	1,30	1	5
Ödediğim vergi ile devletten sağladığım hizmet arasında doğru orantı vardır.	432	2,65	1,27	1	5
Diğer mükelleflerin vergi kaçırması benim vergiye karşı bakış açımı olumsuz etkilemektedir.	432	3,43	1,44	1	5
Ödenmeyen vergiler kamu hizmetlerini azaltmaktadır.	432	3,10	1,33	1	5
Vergi mevzuatı anlaşılır bir biçimde hazırlanmıştır.	432	2,78	1,26	1	5
Vergi yasalarında sık sık değişiklik yapılması vergi bilincini olumsuz etkilemektedir.	432	3,32	1,33	1	5
Değişen vergi yasalarını internetten takip ederek öğreniyorum	432	2,76	1,22	1	5
Değişen vergi yasalarını Resmi Gazeteden takip ederek öğreniyorum.	432	2,59	1,24	1	5
Devlet adil bir vergileme sistemi uygulamaktadır.	432	2,46	1,26	1	5
Vergi oranlarının düşürülmesi vergi gelirlerini artırır.	432	2,98	1,24	1	5
Vergi oranlarının yüksek olması vergi kaçakçılığını artırır.	432	3,29	1,36	1	5
Vergi afları ile dürüst mükellefler cezalandırılmaktadır.	432	3,16	1,32	1	5
Vergi afları, vergi ödevlerinin yerine getirilmesini aksatmaktadır.	432	3,21	1,32	1	5
Vergi aflarının daha sık yapılması gerekmektedir.	432	2,70	1,30	1	5
Vergi cezaları yeterlidir.	432	2,70	1,28	1	5
Vergi üzerinde uzlaşma yoluna gidilmesi, vergi cezalarında etkinliği azaltır.	432	2,93	1,23	1	5
Vergi denetimleri yeterlidir	432	2,42	1,24	1	5
Vergi denetimleri, vergi gelirlerini artırır.	432	3,04	1,32	1	5
Alışverişte aldığımız fiş veya faturaların ülke ekonomisine katkısı vardır.	432	3,00	1,28	1	5
Vergi idaresindeki çalışan sayısı yetersizdir.	432	2,88	1,19	1	5
Vergi idaresi çalışanlarının daha nitelikli olması gerekmektedir.	432	3,34	1,37	1	5
Vergi idaresi çalışanlarının maaşlarının arttırılması ile mükellefe karşı davranışları doğru orantılıdır.	432	2,84	1,19	1	5
Vergi idaresinde çalışanların mükellefe olan davranışları idealdir.	432	2,76	1,15	1	5
Mükelleflerin savaş, salgın hastalıklar vb. gibi durumlarda vergi uyumları daha fazla olacaktır.	432	2,83	1,25	1	5

4.6.4. Güvenirlilik ve Geçerlilik Analizi

Veriler, SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 26 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bu çalışma kapsamında ölçeklerin geçerliliğini değerlendirmek için açıklayıcı faktör analizi, güvenilirliğini incelemek için ise madde analizi (madde toplam korelasyonu ve Cronbach Alpha yöntemleri) kullanılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi, birbiriyle ilişkili çok sayıda değişkeni bir araya getirerek daha az sayıda ve kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler oluşturmayı ve bu değişkenleri keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistiksel yöntem olarak tanımlanabilir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010: 177). Açıklayıcı faktör analizi, değişkenler arasındaki ilişkilerden yola çıkarak temel faktörlerin belirlenmesini amaçlayan bir süreçtir. Bu analizde, maddelerin içinde bulundukları faktöre ilişkin yük değerleri ile diğer faktörlerdeki yük değerleri karşılaştırılarak değerlendirme yapılır. Aynı zamanda, birden fazla faktörde bulunan yükler arasındaki farklılıklar analiz edilir. Faktör analizi sırasında, ölçülen yapıyla uyumlu olmayan maddelerin ayıklanmasının yanı sıra bazı kriterlere dikkat edilmelidir. Bunlar arasında faktör yük

değerinin yüksek olması (genellikle 0,45 veya üzeri yeterli kabul edilmekle birlikte bu eşik 0,30'a kadar indirilebilir), maddelerin yalnızca tek bir faktörde yüksek yük değerine sahip olması ve diğer faktörlerde bu değer düşük olması yer alır. Özellikle, her bir maddenin en yüksek faktör yüküne sahip olduğu faktör ile diğer faktörler arasındaki yük farkının en az 0,10 olması gerektiği vurgulanmalıdır (Büyüköztürk, 2011: 140).

Madde analizi yöntemlerinden biri olan Cronbach Alpha tekniği, test puanları arasındaki tutarlılığı değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bunun yanında, bir diğer madde analizi yöntemi olan madde-toplam korelasyonu, test maddelerinden elde edilen puanlarla testin toplam puanı arasındaki ilişkiyi açıklamayı hedefler. Bu iki yöntem birlikte, test ölçme aracındaki maddelerin benzer davranışları yansıttığını ve testin iç tutarlılığının yüksek olduğunu ortaya koyar. Genel olarak, madde-toplam korelasyonunun 0,30 ve üzerinde olması, ilgili maddenin bireyleri iyi bir şekilde ayırt edebildiğini göstermektedir. Ancak, 0,20 ile 0,30 arasında kalan maddeler gerektiğinde teste dahil edilebilecek kabul edilebilir bir düzeyde değerlendirilebilir. Cronbach Alpha ise iç tutarlılığı ifade eder ve genellikle 0,70'in üzerinde olması beklenir (Büyüköztürk, 2011: 140).

Tablo 3. Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Madde ve Boyut	R	α (0,77)
<i>F1: Vergi Sorumluluğu Algısı</i>		0,76
S1	0,51	
S2	0,52	
S4	0,52	
<i>F2: Vergi Bilinci</i>		0,67
S8	0,43	
S9	0,39	
S10	0,41	
<i>F3: Vergi Sistemi Algısı</i>		0,64
S13	0,35	
S16	0,22	
S19	0,25	
S24		
<i>F4: Verginin Amacına İlişkin Algı</i>		0,79
S14	0,38	
S15	0,36	
<i>F5: Vergi Af ve Ceza Algısı</i>		0,60
S25	0,34	
S26	0,45	

r: Madde Toplam Koralasyonu

Tablo 3'te yer alan verilerin güvenilirlik analizine ilişkin sonuçlar değerlendirilmiştir. Elde edilen verilere göre, vergi bilinci ve vergi algısı ölçeğinin Cronbach Alpha katsayısı 0,77 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutların Cronbach Alpha katsayıları ise sırasıyla 0,76, 0,67, 0,64, 0,79 ve 0,60 olarak tespit edilmiştir. Ölçekteki tüm maddeler için madde-toplam korelasyon değerlerinin 0,20'nin üzerinde olduğu (0,22 ile 0,52 aralığında değişen) belirlenmiştir. Yapılan geçerlilik ve güvenilirlik analizleri sonucunda, vergi bilinci ve algısı ölçeğinin 14 maddeden ve 5 boyuttan oluşan yapısıyla güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu ortaya konmuştur.

4.6.4.1. Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeğinin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Vergi bilinci ve vergi algısı ölçeğiyle ilgili gerçekleştirilen açıklayıcı faktör analizinde, KMO değeri 0,80 olarak tespit edilmiş ve Bartlett's küresellik testinin anlamlılık düzeyi $p < 0,01$ olarak bulunmuştur. Bu veriler, 432 kişilik örneklem büyüklüğünün açıklayıcı faktör analizi için uygun ve yeterli olduğunu ortaya koymaktadır. Analizden elde edilen ilk bulgular ise Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi İlk Sonuçları

Madde ve Boyut	F1	F2	F3	F4	F5
F1: Vergi Sorumluluğu Algısı					
S1	0,63	0,31	0,11	0,09	0,04
S2	0,60	0,25	0,05	0,17	0,09
S3	0,30	0,23	0,03	0,07	0,05
S4	0,67	0,11	0,04	0,12	0,09
S5	0,06	0,43	0,09	0,03	0,11
S6	0,21	0,36	0,11	0,02	0,08
S7	0,10	0,28	0,02	0,01	0,02
F2: Vergi Bilinci					
S8	0,12	0,15	0,63	0,13	0,17
S9	0,16	0,03	0,46	0,05	0,12
S10	0,27	0,01	0,42	0,08	0,13
S12	0,34	0,04	0,07	0,06	0,01
S32	0,20	0,16	0,19	0,05	0,17
F3: Vergi Sistemi Algısı					
S11	0,22	0,30	0,05	0,12	0,06
S13	0,23	0,47	0,06	0,11	0,22
S16	0,05	0,52	0,14	0,02	0,08
S18	0,14	0,04	0,29	0,26	0,09
S19	0,04	0,57	0,06	0,03	0,03
S20	0,04	0,08	0,27	0,02	0,03
S21	0,06	0,06	0,32	0,04	0,03
S22	0,10	0,19	0,41	0,41	0,01
S23	0,17	0,23	0,35	0,13	0,06
S24	0,18	0,42	0,01	0,01	0,27
F4: Verginin Amacına İlişkin Algı					
S14	0,31	0,06	0,26	0,73	0,04
S15	0,26	0,00	0,31	0,66	0,03
S17	0,23	0,29	0,05	0,15	0,29
F5: Vergi Af ve Ceza Algısı					
S25	0,17	0,31	0,03	0,15	0,53
S26	0,18	0,30	0,02	0,05	0,46
S27	0,12	0,13	0,21	0,09	0,06
S28	0,03	0,02	0,45	0,14	0,13
S29	0,10	0,02	0,29	0,05	0,27
S30	0,06	0,13	0,47	0,16	0,01
S31	0,23	0,17	0,13	0,08	0,19
S33	0,07	0,25	0,07	0,15	0,08
S34	0,23	0,36	0,03	0,03	0,10
S35	0,12	0,12	0,46	0,02	0,07
S36	0,01	0,09	0,52	0,23	0,06
S37	0,11	0,27	0,40	0,17	0,02
Özdeğer	5,35	3,53	2,11	1,54	1,41
Varyans (%)	7,65	6,66	6,17	4,22	3,55
Toplam Varyans (%)	28,25				

Yapılan ilk analizler sonucunda, ölçekte bulunan 37 maddenin toplam varyansın yalnızca %28,25'ini açıkladığı, bu oranın ise oldukça düşük bir seviyede olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, 23 maddenin faktör yüklerinin ya genel anlamda çok düşük olduğu (<0,40) ya da ait oldukları boyutun faktör yapısıyla uyum göstermediği belirlenmiştir. Bu durum üzerine, söz konusu maddeler ölçekten çıkarılmış ve faktör analizi tekrar gerçekleştirilmiştir. Yenilenen analizlerin sonuçları ise Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Madde ve Boyut	F1	F2	F3	F4	F5
F1: Vergi Sorumluluğu Algısı					
S1	0,81				
S2	0,80				
S4	0,70				
F2: Vergi Bilinci					
S8		0,64			
S9		0,81			
S10		0,71			
F3: Vergi Sistemi Algısı					
S13			0,55		
S16			0,70		
S19			0,79		
S24			0,60		
F4: Verginin Amacına İlişkin Algı					
S14				0,84	
S15				0,88	
F5: Vergi Af ve Ceza Algısı					
S25					0,78
S26					0,83
Özdeğer	3,81	2,12	1,13	1,07	1,00
Varyans (%)	15,43	13,77	13,05	12,10	10,50
Toplam Varyans (%)	64,85				

Tablo 5 incelendiğinde, ölçekten sorunlu maddeler çıkarıldıktan sonra gerçekleştirilen tekrarlayıcı açıklayıcı faktör analizi, kalan 14 maddenin toplam açıklanan varyansı başlangıçtaki 37 maddelik yapıya kıyasla anlamlı bir şekilde artırdığını ve bu artışın kabul edilebilir bir düzeye ulaştığını ortaya koymaktadır. Başlangıçta %28,25 olan toplam varyansın, nihai analizle birlikte %64,85'e yükseldiği görülmüştür. Bu sonuç, ölçekte kalan 14 maddenin ait oldukları faktörlerde yüksek, diğer faktörlerde ise düşük faktör yüklerine sahip olduğunu göstermektedir. Faktör yüklerinin 0,55 ile 0,88 arasında değiştiği saptanmıştır. Ek olarak, faktörlerin açıklanan varyans yüzdeleri sırasıyla %15,43, %13,77, %13,05, %12,10 ve %10,50 olarak hesaplanmış ve tüm bu oranların toplamının %64,85 seviyesine ulaştığı tespit edilmiştir.

4.6.5. Hipotez İncelemeleri

Bu çalışmada yer alan hipotezlerin geçerliliğini değerlendirmek amacıyla bağımsız örneklem t testi, ANOVA testi ve Mann-Whitney U testi uygulanmıştır.

4.6.5.1. Vergi Bilinci ve Algısı Görüşlerinin Cinsiyete Göre Farklılık Analizi

Tablo 6. Vergi Bilinci, Vergi Algısı ve Alt Boyutların Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğini İnceleyen Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	t Testi		
					t	Sd	p
Vergi Sorumluluk algısı	Kadın	335	3.74	1.231	.228	430	.820
Toplam Puan	Erkek	97	3.69	1.372			
Vergi Bilinci Toplam Puan	Kadın	335	2.97	1.046	.590	430	.556
	Erkek	97	2.90	1.106			
Vergi Sistem Algısı	Kadın	335	3.08	.960	.332	430	.740
Toplam Puan	Erkek	97	3.07	1.082			
Vergi Amacı	Kadın	335	2.82	1.121	1.471	430	.142
Toplam Puan	Erkek	97	2.63	1.144			
Vergi Af ve Ceza algısı	Kadın	335	2.90	.917	.369	430	.712
Toplam Puan	Erkek	97	2.86	1.001			

Tablo 6'da sunulan verilere göre, araştırmaya katılan öğrenciler arasında cinsiyet temelinde bir farklılık gözlemlenmemiştir; 335'i kadın ve 97'si erkek olan katılımcıların vergi sorumluluğu algısı, vergi bilinci, vergi sistemi algısı, vergi amacına yönelik algı ile vergi affı ve cezasına ilişkin algıları istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). Elde edilen bulgular, kadın katılımcıların vergi bilinci, vergi algısı ve bu bağlamdaki alt boyutlarının erkek katılımcılarla kıyaslandığında anlamlı bir farklılık taşımadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, öğrencilerin cinsiyete bağlı olarak vergi sorumluluğunu algılama düzeyleri, vergi bilinci, vergi sistemi algısı, vergi amacı ile vergi affı ve cezasına ilişkin algılarının genel anlamda benzer olduğunu göstermektedir.

4.6.5.2. Medeni Duruma Göre Bulgular

Tablo 7. Vergi Bilinci, Vergi Algısı ve Alt boyutların Puanlarının Medeni durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	U	z	p
Vergi Sorumluluk Algısı	Bekar	410	215.29	88270.00			
	Evli	22	239.00	5258.00	4015.00	-.869	.385
	Toplam	432					
Vergi Bilinci	Bekar	410	218.71	89670.50			
	Evli	22	175.34	3857.50	3604.50	-1.591	.112
	Toplam	432					
Vergi Sistem Algısı	Bekar	410	214.13	87794.50			
	Evli	22	260.61	5733.50	3539.50	-1.704	.088
	Toplam	432					
Vergi Amaç İlişkin Algı	Bekar	410	216.46	88748.50			
	Evli	22	217.25	4779.50	4493.50	-.029	.977
	Toplam	432					
Vergi Af ve Ceza Algısı	Bekar	410	216.71	88851.00	4424.00	-.151	.880
	Evli	22	212.59	4677.00			
	Toplam	432					

Tablo 7'deki bulgulara göre, araştırmaya katılan evli ve bekar bireylerin medeni durumu açısından, vergi sorumluluğu algısı, vergi bilinci, vergi sistemi algısı, vergi amacına ilişkin algı, vergi affı ve ceza algısı değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p > 0.05$). Elde edilen sonuçlar, bekar bireylerin vergi bilinci ve vergi algısı ile bu değişkenlerin alt boyutlarının ortalamalarının evli bireylerden anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, üniversite öğrencilerinin medeni durumlarına bağlı olarak vergi sorumluluğu algısı, vergi bilinci, vergi sistemi algısı, vergi amacı ve vergi affı ile cezalara ilişkin algılarının genel olarak benzer bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

4.6.5.3. Yaşa Göre Bulgular

Tablo 8. Yaş değişkenlerine göre Vergi Bilinci, Vergi Algısı ve Alt Boyutların Durumunun farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

f , $\bar{x}$ ve ss Değerleri						ANOVA Sonuçları					
Ölçülen	Grup	N	$\bar{x}$	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P	Fark
Vergi Sorumluluk Algısı	18-20	119	3.79	1.1799	G.Ar.	16.906	2	8.453	5.410	.005	*
	21-23	229	3.56	1.3096	G.İçi	670.299	429	1.562			
	24yaş ve üstü	84	4.08	1.1769	Top.	687.205	431				
Vergi Bilinci	18-20	119	3.10	.99996	G.Ar.	4.156	2	2.078	1.860	.157	
	21-23	229	2.87	1.11832	G.İçi	479.324	429	1.117			
	24yaş ve üstü	84	2.99	.95809	Top.	483.479	431				
Vergi Sistem Algısı	18-20	119	3.14	.92776	G.Ar.	3.071	2	1.536	1.579	.207	
	21-23	229	3.00	1.05031	G.İçi	417.144	429	.972			
	24yaş ve üstü	84	3.19	.87851	Top.	420.215	431				
Vergi Amaç İlişki Algısı	18-20	119	2.78	1.10859	G.Ar.	1.848	2	.924	.725	.485	
	21-23	229	2.73	1.15856	G.İçi	546.559	429	.243			
	24yaş ve üstü	84	2.90	1.07270	Top.	548.407	431				
Vergi Af ve Ceza Algısı	18-20	119	3.03	.86074	G.Ar.	5.884	2	2.942	3.398	.034	*
	21-23	229	2.79	1.00832	G.İçi	371.453	429	.243			
	24yaş ve üstü	84	3.00	.79321	Top.	377.337	431				

* $p < .05$

Tablo 8'deki bulgular, araştırmaya katılan bireylerin yaş gruplarına göre vergi sorumluluk algısı, vergi affı ve ceza algısı bakımından anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur ($p < 0.05$). Bu farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla gerçekleştirilen post hoc analizlerden LSD testi sonuçları, 24 yaş ve üzeri bireylerin vergi sorumluluk algısı puan ortalamalarının, 21-23 yaş grubundaki bireylere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, 21-23 yaş grubundaki bireylerin vergi affı ve ceza algısı puan ortalamalarının, 18-20 yaş grubundaki bireylere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.6.5.4. Gelire Göre Bulgular

Tablo 9. Ortalama Aylık Gelir Düzeyi değişkenlerine göre Vergi Bilinci, Vergi Algısı ve Alt Boyutların Durumunun farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri						ANOVA Sonuçları					
Ölçülen	Grup	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	Fark
Vergi Sorumluluk Algısı	2000 ve Altı	186	3,59	1,31406	G.Ar.	7.560	3	2.520	1.587	.192	
	2001-2500	73	3,75	1,21014	G.İçi	670.299	428	1.588			
	2501-3000	45	3,72	1,15917							
	3001 ve üzeri	128	3,90	1,24115	Top.	687.205	431				
Vergi Bilinci	2000 ve Altı	186	2,84	1,08411	G.Ar.	5.633	3	1.878	1.682	.170	
	2001-2500	73	2,96	1,07354	G.İçi	477.846	428	1.116			
	2501-3000	45	3,07	,94484							
	3001 ve üzeri	128	3,09	1,04299	Top.	483.479	431				
Vergi Sistem Algısı	2000 ve Altı	186	3,00	1,04276	G.Ar.	3.566	3	1.189	1.221		
	2001-2500	73	3,05	,92543	G.İçi	416.649	428	.973		.302	
	2501-3000	45	3,00	,93565							
	3001 ve üzeri	128	3,21	,95285	Top.	420.215	431				
Vergi Amaç İlişki Algısı	2000 ve Altı	186	2,81	1,16556	G.Ar.	3.237	3	1.079	.847		
	2001-2500	73	2,67	1,12285	G.İçi	545.170	428	1.274		.469	
	2501-3000	45	2,59	1,08453							
	3001 ve üzeri	128	2,85	1,09153	Top.	548.407	431				
Vergi Af ve Ceza Algısı	2000 ve Altı	186	2,81	,96177	G.Ar.	3.910	3	1.303	1.494		
	2001-2500	73	2,88	,93774	G.İçi	373.427	428	.872		.216	
	2501-3000	45	2,86	,83811							
	3001 ve üzeri	128	3,04	,92251	Top.	377.337	431				

Tablo 9'da belirtildiği gibi, gelir düzeyine bağlı olarak vergi sorumluluk algısı, vergi bilinci algısı, vergi sistemi algısı, vergi amaç ilişkisi algısı ve vergi af ve ceza algısı ölçeğinde gelir düzeyi grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0.05$).

4.6.5.5. Öğrenim Süresine Göre Bulgular

Tablo 10. Vergi Bilinci, Vergi Algısı ve Alt Boyutların Ölçeği Puanlarının Öğrenim Süresine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	SS	t Testi		
					t	Sd	p
Vergi Sorumluluk algısı Toplam Puan	Lisans	335	3.74	1.231	.228	430	.820
	Ön Lisans	97	3.69	1.372			
Vergi Bilinci Toplam Puan	Lisans	335	2.97	1.046	.590	430	.556
	Ön Lisans	97	2.90	1.106			
Vergi Sistem Algısı Toplam Puan	Lisans	335	3.08	.960	.332	430	.740
	Ön Lisans	97	3.07	1.082			
Vergi Amacı Toplam Puan	Lisans	335	2.82	1.121	1.471	430	.142
	Ön Lisans	97	2.63	1.144			
Vergi Af ve Ceza algısı Toplam Puan	Lisans	335	2.90	.917	.369	430	.712
	Ön Lisans	97	2.86	1.001			

Tablo 10'da, araştırmaya katılan bireylerin öğrenim sürelerine göre vergi sorumluluğu algısı, vergi bilinci algısı, vergi sistemine dair algısı, verginin amacıyla ilgili algısı ve vergi af ve ceza algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Elde edilen bulgular, lisans öğrencilerinin vergi bilinci, vergi algısı ve bu kavramların alt boyutları açısından ön lisans öğrencileriyle anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, öğrenim düzeyinin (lisans ya da ön lisans) bireylerin vergi sorumluluğu algısı, vergi bilinci, vergi sistemi algısı, verginin amacı gibi konularda benzer değerlere sahip olduklarını işaret etmektedir.

4.6.5.6. Ölçek İfadelerine İlişkin Bulgular

Tablo 11. Vergi Sorumluluk, Vergi Bilinci, Vergi Sistem, Vergi Amaç, Vergi Af ve Ceza Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	N	r	p
Vergi Sorumluluk Algısı - Vergi Bilinci	432	.742	.000
Vergi Sorumluluk Algısı - Vergi Sistem	432	.793	.000
Vergi Sorumluluk Algısı - Vergi Amaç	432	.608	.000
Vergi Sorumluluk Algısı - Vergi Af ve Ceza	432	.780	.000
Vergi Bilinci Algısı - Vergi Sistem Algısı	432	.795	.000
Vergi Bilinci Algısı - Vergi Amaç	432	.757	.000
Vergi Bilinci Algısı - Vergi Af ve Ceza ölçeği	432	.801	.000
Vergi Sistem Algısı- Vergi Amaç	432	.730	.000
Vergi Sistem Algısı - Vergi Af ve ceza	432	.859	.000
Vergi Af ve ceza - Vergi Amaç	432	.714	.000

Tablo 11’de yer alan verilere göre, araştırmaya katılan bireylerin vergi sorumluluğu algısı ile vergi bilinci ölçeği arasında yüksek düzeyde anlamlı bir korelasyon ($r = .742$; $p < .05$) tespit edilmiştir. Benzer şekilde, vergi sorumluluğu algısı ile vergi sistem ölçeği arasında da yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r = .793$; $p < .05$). Vergi sorumluluğu algısı ile vergi amaç ölçeği arasında orta düzeyde anlamlı bir korelasyon bulunmuştur ($r = .608$; $p < .05$). Bunun yanı sıra, vergi sorumluluğu algısı ile vergi af ve ceza ölçeği arasında yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($r = .780$; $p < .05$).

Vergi bilinci algısına bakıldığında, bu algı ile vergi sistem ölçeği arasında yüksek düzeyde anlamlı bir korelasyon olduğu ortaya çıkmıştır ($r = .795$; $p < .05$). Vergi bilinci algısı ile vergi amaç algısı ölçeği arasında da yine yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = .757$; $p < .05$). Ayrıca, vergi bilinci algısı ile vergi af ve ceza algısı ölçeği arasında çok yüksek düzeyde anlamlı bir korelasyon bulunmuştur ($r = .801$; $p < .05$).

Vergi sistemi algısı kapsamında yapılan değerlendirme sonucu, bu algı ile vergi amaç algısı ölçeği arasında yüksek düzeyde anlamlı bir korelasyon ortaya konulmuştur ($r = .730$; $p < .05$). Bunun yanında, vergi sistemi algısı ile vergi af ve ceza algısı ölçeği arasındaki ilişkinin çok yüksek düzeyde anlamlı olduğu gözlenmiştir ($r = .859$; $p < .05$). Son olarak, vergi af ve ceza boyutu ile vergi amaç ölçeği arasında da yüksek düzeyde anlamlı bir korelasyon tespit edilmiştir ($r = .714$; $p < .05$).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Vergi, devletin gerçek ya da tüzel kişiliklerden talep ettiği ekonomik yükümlülükler olup, kamu harcamalarını gerçekleştirmek amacıyla kullandığı bütçenin en önemli gelir ve finansman unsuru olarak öne çıkmaktadır. Zira vergiler, devletin gelirlerinin gelirlerinin çok büyük kısmını oluşturmaktadır.

Vergilerin kamu gelirleri içindeki önemi ve mükelleflerin tutumlarındaki olumsuz değişimler, devletin vergi uygulamalarını daha etkin ve sistematik hale getirmesini zorunlu kılmaktadır. Zira bu tür olumsuz durumlarda bireyler, ödediği vergilerin karşılığını alamadıklarından, vergiyi bir yük olarak görmekte ve devlete olan güvenlerini yitirmektedirler. Uygulanan vergi yasaları ve politikaları, bireyler için anlaşılır, güvenilir, adil ve şeffaf olmalıdır. Bu noktada devletlerin, vergi sürecinde hem ekonomik hem de hukuki boyutları dikkate alarak, mükelleflerin psikolojik durumunu göz önünde bulundurarak, mükelleflerin vergi yükümlülüklerini zamanında ve eksiksiz yerine getirmeleri ile verginin doğru algılanmasını sağlayacak yöntemler geliştirmesi kaçınılmazdır. Vergi bilinci, kamu hizmetlerinin sağlanmasında verginin öneminin farkında olan bireylerin, vergi ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmekteki motivasyon düzeyidir.

Vergi algısı ise, bireylerin vergileri duysal yolla değerlendirmeleridir. Bu iki kavram birbirleriyle sıkı bir bağ içindedir. Bilinçli vergi mükellefleri, kamu hizmetlerinin sağlanmasına katkıda bulunmak adına vergi yükümlülüklerini zamanında yerine getiren bireylerdir. Mükelleflerin vergi konusundaki davranışlarını ve algılarını etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler, bireysel ve çevresel unsurlar olarak iki ana başlık altında toplanabilir.

Bireysel faktörler, demografik özellikler, mükellefin eğitim düzeyi, gelir seviyesi ve devlete olan bağlılık gibi unsurlardan oluşmaktadır. Çevresel faktörler ise vergi denetimi etkinliği, cezaların etkisi, vergi yapılandırma imkanları ve sürekli değişen vergi yasaları gibi unsurları içerir. Vergi yükümlülüğünü olumsuz etkileyen tüm bireysel ve çevresel etmenler tespit edilerek, vergi ödeme istekliliğini artıran unsurların geliştirilmesi gereklidir. Bu sayede vergiyle ilgili problemler çözülebilir ve vergi uyumu sağlanabilir.

Vergi uyumu önemli ölçüde sağlandığında, bireyler vergilerini tam ve doğru algılayabilir ve bilinçli bir vergi toplumu oluşabilir. Bilinçli vergi mükellefleri, verdikleri vergilerin nereye, ne amaçla kullanıldığı sorgulayabilir. Zamanında vergi ödeyen bilinçli mükellefler, kamu gelirlerinin hazineye hızla ulaşmasını sağlayarak, güvenlik, sağlık, eğitim gibi hizmetlerin yüksek standartta olmasına katkıda bulunabilir.

Vergi algısı ve bilincinin değerlendirilmesine yönelik yapılan bu çalışmada, literatürde yer alan pek çok kaynaktan yararlanılarak bir anket düzenlenmiştir. Fırat Üniversitesi'nden 432 öğrenci ile gerçekleştirilen anket sonuçları ortaya konmuştur. Anket sonuçları, öğrencilerin ülkemizdeki vergi sisteminin adaletine olan bakış açıları, vergilerin algılanış biçimi, toplanan vergilerin kamu hizmetleriyle ilişkisi ve vatandaşların vergilere karşı gösterdiği tutumlar gibi bir dizi mesele hakkında bireylerin düşüncelerini ortaya koymuştur. Yapılan çalışmada vergi bilinci ve vergi algısını, üniversite öğrencileri arasında incelenmiştir.

İnceleme sonuçlarında genel olarak bakıldığında araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin vergi bilinç ve algılarının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu sonuca varılmasında eğitimin özellikle de vergilere yönelik eğitimin vergi bilinç ve algısı üzerinde önemli bir etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Araştırmada katılımcıların vergi bilinci ve algısına ilişkin vergi sorumluluğu algısı, vergi bilinci, vergi sistemi algısı, vergi amacına ilişkin algı ve vergi af ve ceza algısı alt boyutlarıyla

incelenmiştir. Alt boyutlara bakıldığında en yüksek bilincin aldığı kamu hizmetleri ile ödediği vergiyi kıyaslarım olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin vergi bilinç ve algısı görüşlerinin cinsiyet, aylık gelir, medeni durum öğrenim süresi göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Vergi bilinci ve algısı görüşlerinde yaş gruplarına göre anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Bu anlamda 24 yaş ve üstü olanların vergi sorumluluk algısı puan ortalamaları 21-23 yaş olanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermektedir. 21-23 yaş olanların vergi af ve ceza algısı puan ortalamaları 18-20 yaş olanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermektedir.

Yapılan araştırmada uygulanan anket uygulamasının sonucunda elde edilen verilere göre, vergi bilinci ve algısının oluşması ve vergiye karşı davranış ve tepkilerin azaltılması için bir takım önerilerde bulunulabilir. Bunlar;

Öğrencilere eğitim süreleri boyunca vergi ödememelerinin, devlet gelirlerini azaltacağı ve bunun sonucunda işsizlik ve enflasyon gibi sorunlara yol açabileceği vurgulanmalıdır. Bu olumsuz durumların önüne geçmek için verginin sadece bir yük olarak değil, devletin varlığını sürdürmesi için gerekli bir gelir kaynağı olduğu ve vergi ödevinin de bir vatandaşlık görevi olduğu anlatılarak vergi bilinci artırılabilir.

Devlet, vergi toplama sürecinde adil ve şeffaf bir sistemi uygulamalı ve toplanan vergilerin nerelerde ve nasıl harcadığını kamuoyuna duyurmalıdır. Bu sayede vergi mükelleflerinin, toplanan vergilerin kamu hizmetleri dışında gereksiz yere harcamalara yol açtığı düşüncesine kapılmaları engellenebilir.

Dürüst mükelleflerin zamanında ödedikleri vergilerin vergi ödemeyen mükellefler için vergi aflarının çıkması, dürüst mükelleflerin kendilerini cezalandırılmış hissetmelerine neden olacağı için vergi afları uygulaması sık sık yapılmamalıdır.

Vergi kaçakçılığının yaygın nedenlerinden biri vergi oranlarının yüksekliğidir. Vergi oranları makul seviyelere indirilebilir ve vergi kaçakçılığını önlemek için vergi denetimleri artırılabilir.

Mükelleflerde vergi algısı ve vergi bilinci oluşması için özellikle ilkokul çağındaki öğrenciler için atölye çalışmaları ve seminerler yapılmalıdır.

Kamu kurumları, mükelleflerde vergi algısı ve vergi bilinci artırmak amacıyla reklamlarla, afişlerle ve çizgi filimler aracılığıyla farkındalık kampanyaları düzenleyebilirler.

Bu çalışmada, Fırat Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin vergi bilinci ve vergi algılarının ölçülmesine yönelik bir uygulama gerçekleştirilmiştir. İleriki çalışmalarda Türkiye'de üniversite eğitimi gören öğrenciler ile yurt dışında eğitim gören öğrencileri karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, A. R. (2003). Tax Compliance (Vergiye Gönüllü Uyum). *Vergi Dünyası Dergisi*, 266, 90-96.
- Akdoğan, A. (2022). *Kamu Maliyesi* (20. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akıncı, A., Başol, O. (2015). Vergi Algısı Üzerine Bir Alan Araştırması: Kırklareli İlinde Yaşayan İnsanların Vergi Algısı. *Dumlupınar University Journal of Social Science/Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (43).
- Akman, T. K. (2011). *Kamu Maliyesine Giriş*. İlyaz İzmir Yayınevi.
- Aksoy, Ş. (2011). *Kamu Maliyesi (Kamu Harcamaları-Kamu Gelirleri-Devlet Borçları-Bütçe-Maliye Politikası)*, Filiz Kitabevi.
- Aktan, C.C., H. Çoban (2006). *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektiflerinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler*. Seçkin Yayıncılık
- Aktan, C. C., Dileyici, D., Vural, İ. Y. (2006). *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*. Seçkin Yayıncılık.
- Alkan, A. (2009). *Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği*. (Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Armağan, R. (2007). Türkiye’de Gelir ve Kurumlar Vergisi Oranlarında İndirimin Vergi Gelirleri Üzerine Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3), 227-252.
- Arslan, C. B. (2020). Vergilemede Açıklık ve Basitlik İlkesi: Kurumlar Vergisi Kanunu’nun Okunabilirlik Düzeyine İlişkin Bir İnceleme. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 687-695.
- Ashworth, J., Heyndels, B., Smolders, C. (2003). Psychological Taxing in Flemish municipalities. *Journal of Economic Psychology*, 24(6), 741-762.
- Aydemir, D. (2013). *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Göller Yöresi Örneği* (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Aydoğan, S. D. (2017). Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergiye Karşı Davranışları Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 14-22.
- Aydoğdu, F. I. H. (2009). *Türkiye’de Vergi Kaçakçılığı Suçu ve Cezası* (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Bagdigen, M., Erdoğan, A. (2010). Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği (Determination of Taxpayers’ Attitudes and Behaviors against Tax Applications: An Example of Zonguldak City). *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 47(548), 95-112.
- Başdağ, G. C. (2017). *Vergi Bilinci ve Vergiye Bakış Açısı Bağlamında Gönüllü Vergi Uyumı: Kilis 7 Aralık Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma* (Gaziosmanpaşa Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Baytar, Y. (2006). *Kayıtdışı Ekonomi ile Mücadelede Dikey Denetim Yöntemi*. (TC Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana).
- Beşel, F. (2015). Vergileme Amaçları ve İlkeleri Açısından Zekât. *In International Congress on Islamic Economics and Finance* (pp. 51-56).
- Biberoğlu, E. (2006). *Türkiye’de Gönüllü Vergi Uyumı* (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Bilgin, H. K. (2011). Vergi Ahlakının Teorik Çerçevesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 259-277.
- Birinci, E. (2010). *Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi ve Vergi Bilinci: Tekirdağ İli Merkez İlçe Örneği* (Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).

- Braithwaite, V., Ahmed, E. (2005). A Threat to Tax morale: The case of Australian Higher Education Policy. *Journal of Economic Psychology*, 26(4), 523-540.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. *Pegem Atıf İndeksi*, 001-214.
- Canbolat Kaya, S. (2018). *Yükseköğretim Öğrencilerinde Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Üzerine Bir Araştırma: Ahi Evran Üniversitesi Örneği* (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Cansız, H. (2006). Vergi Mükelleflerinin Vergiyi Algılama Hakkındaki Görüşleri: Afyonkarahisar İli Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 115-138.
- Çakır, H. (2010). Çocuklarda Vergi Bilinci Oluşturmaya Yönelik İnternet Sayfası Tasarımı. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 18-34.
- Çataloluk, C. (2008). Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 213-228.
- Çelebi, E. C. (2016). *Vergi Bilinci ve Vergiye Bakış Açıları: Zonguldak İlinde Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Üzerine Bir Uygulama* (Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi).
- Çelik, K., Eroğlu, O. (2014). İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 301-326.
- Çiçek, H., Karakaş, M., Yıldız, A. (2008). Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması. *Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı*.
- Çiçek, U., Bitlisli, F. (2017). Vergi Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinci ve Farkındalığı Üzerindeki Etkisi: Bir Araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi (MUVU)/Journal of Accounting & Taxation Studies (JATS)*, 10(2).
- Çoban, H. (2004). *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği* (Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları* (Vol. 2). Ankara: Pegem akademi.
- Demir, İ. C. (1999). *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Davranışları (Afyon İli Anket Çalışması)* (Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi).
- Demir, İ. C. (2008). *Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri, Ege Bölgesi örneği* (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Doktora Tezi).
- Demir, S. (2023). *Yükseköğretim Öğrencilerinin Vergi Algısı ve Vergi Bilinci: Akdeniz Üniversitesi Örneği*. (Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Diñer, B. (2007). *Kayıtdışı Ekonomi ve Rekabetçi Piyasalar Üzerine Etkisi* (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Dirican, H. (2020). *Adam Smith'in Vergileme İlkeleri Çerçevesinde Vergiye Gönüllü Uyumun Analizi: Kocaeli Örneği* (Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Maliye Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Doğan, E. (2019). *Vergi Bilinci ve Vergi Algısı: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama* (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Erdoğan, F. (2010). M. B. A. Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*: Sayı: 548, Cilt: 47, Sayfa: 95-111
- Erginay, A. (1994). *Kamu Maliyesi*, Savaş Yayınları, 15. Baskı, Ankara.
- Faydalı, F. (2023). *Z Jenerasyonu Bireylerin Devlet ve Vergi Algısı: Sakarya Üniversitesi Örneği= State and Tax Perception by Generation z: Sakarya University case* (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Gerçek, A. ve Yüce, M. (1998). Vergilendirmenin Devletin Ekonomik ve Sosyal Hedeflerine Ulaşmasındaki Rolü. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(1), 4-8.

- Gergerlioğlu, U. (2017). *Vergi Oranlarının Etkilerine Yönelik Tutum Analizi Çorum*. Dora Yayınları
- Giray, F. (2008). *Vergi Teşvik Sistemi*. Ezgi Kitabevi.
- Güçlü, M. (2002). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Günaydın, İ. (2005). *Vergi Cennetleri Global Yoksulluk Probleminin Bir Nedeni midir?–II. Vergi Sorunları*, (207), 153-165.
- Gür, E. (2019). *Vergi Bilinci Vergi Ahlakı, Bingöl Ortaöğretim Öğrencileri Özelinde Bir Analiz*. Bursa: Dora Basım Yayın.
- Gür, E., Yıldız, İ. (2017). A Study On Perception and Awareness Of Tax In Students Of Social Sciences Vocational School. *ressjournal.com*, 4(5), 81-97.
- Gürbüz, H. (2019). *Serbest Meslek Erbablarının Vergi Algısı: Ege Bölgesi Örneği* (Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Heper, F., Erdem, B. (2003). *Kamu maliyesi*. Açıköğretim Yayınları, Eskişehir.
- <https://vergidosyasi.com/2017/11/14/adam-smithin-vergileme-ilkeleri/>
- İpek, S., Kaynar, İ. (2009). Vergiye Gönüllü Uyum Konusunda Çanakkale İline Yönelik Ampirik Bir Çalışma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 16(1), 173-190.
- Jayawardane, D. (2015). Psikolojik Faktörler Vergi Uyumunu Etkiler. Bir İnceleme Makalesi. *Uluslararası Sanat ve Ticaret Dergisi*, 4(6), 131-141.
- Kamil, N. İ. (2015). Vergi Mükellefi Farkındalığı, Bilgisi, Vergi Cezaları ve Vergi Makamlarının Hizmetlerinin Vergiye Uyum Üzerindeki Etkisi: (Jabodetabek & Bandung'da Bireysel Vergi Mükellefi Üzerinde Yapılan Anket). *Finans ve Muhasebe Araştırma Dergisi*, 6(2), 104-111.
- Karacan, C. İ. (2019). *Ön Lisans Öğrencilerinin Vergiye Bakışı ve Vergi Bilinç Düzeyi: Sakarya İli Örneği* (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi)
- Kayan, A. (2000). Verginin Tarihsel Gelişimi ve Sebep Olduğu Bazı Önemli Olaylar. *Maliye Dergisi*, 135, 80-87.
- Kaynar, İ. (2007). *Yükümlülerin Vergiye Yaklaşımları: Çanakkale İlinde Ticari Kazanç Elde Eden Yükümlülere Yönelik Bir Uygulama* (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Kırbaş, S. (1991). Çeşitli Yönleriyle Vergileme ve Türk Vergi Sistemi. *Sayıştay Dergisi*, (3), 3-8.
- Kırcı, N. (2006). *Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Tahmini: Ekonometrik Bir Yaklaşım* (Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Kocayılmaz, Ş., İstemi, T. E. (2015). Türkiye’de Vergi Kaçakçılığı. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (37), 47-54.
- Kumluca, İ. (2003). Vergiye Gönüllü Uyum Etkileyen Faktörler. *Vergi Sorunları Dergisi*, 180, 91-97.
- Külekcı, C. (2011). *Türkiye’de Vergi Mükelleflerinin Vergiye Gönüllü Uyumunu Belirleyen Faktörler*. (Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Laufenburger, H., Ülkmen, I. H. (1967). *Maliyenin Ekonomik ve Psikolojik Teorisi*. (No Title). Maliye Enstitüsü Yayınları.
- Mersinli, M. (2019). *Trabzon İlinde Demografik Faktörlere Göre Mükelleflerde Vergi Algısının Değerlendirilmesi* (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye ve Mali Yönetim Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Oberholzer, L. (2005). A Survey of the Perceptions of Previously Disadvantaged South Africans on Taxation, *Critical Perspectives on Accounting*, 16, 247-275.
- Oğraş, M. (2023). *Üniversite Öğrencilerinin Vergi Bilinci ve Vergi Algısı: Dicle Üniversitesi Örneği* (Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Öğretir, A. H. (2017). *Maliye Konu Anlatımı*. İstanbul: 4T Yayınevi.
- Ömercioğlu, A. (2018). Vergi Etiği Yaklaşımı. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*(36), 35-51.19

- Ömürbek, N., Çiçek, H. G., Çiçek, S. (2007). Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları. *Maliye Dergisi*, 153(2007), 102-122.
- Özdemir, A. R., Ayvalı, H. (2007). Vergi Bilincine Sahip Bireylerin Fiş veya Fatura Alma Duyarlılığını Etkileyen Faktörler. *Maliye Dergisi* . Sayı 153 . Temmuz-Aralık 2007
- Özgün, Z., Yüksel, C. (2017). Mersin’de Vergi Mükelleflerinin Vergi Algısı, Vergi Bilinci ve Vergi Ahlakı Düzeyinin Ölçülmesi. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 33-48.
- Öztürk, N. (2016). *Kamu Maliyesi Güncellenmiş* 3. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa Yerelden Globale Stratejik Araştırmalar I.
- Sabri, T. (1990). *Vergi Teorisi*. Akliselim Ofset Tesisleri, İzmir.
- Sağbaş, İ., Başoğlu, A. (2005). İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergileri Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 123-144.
- Sağlam, M. (2013). Vergi Algısı ve Vergi Bilinci Üzerine Bir Araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerinde Vergi Algısı ve Bilinci. *Sosyoekonomi*, 19(19).
- Samadova, S. (2009). *Vergi Mükelleflerinin Vergileme Karşısındaki Davranışlarının Değerlendirilmesi* (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Bölümü, Maliye Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi)
- Saruç, T., Sağbaş, İ. (2003). Vergi Etiğinin Ölçümü: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 79-96.
- Savaşan, F. (2006). Vergi Afları: Teori ve Türkiye Uygulamaları (“Vergi Barışı” Uygulama Sonuçları). *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 41-65.
- Schmölders, G. (1976). *Genel Vergi Teorisi*, (Çev.). Salih TURAN, İstanbul.
- Slemrod, J. (1985). An Empirical Test For Tax Evasion. *The Review of Economics and Statistics*, 232-238.
- Sürmen, Y. (1992). Vergi Bilincinin Geliştirilmesinde Muhasebecinin Rolü. *Sayıştay Dergisi*, (7), 25-29.
- Şahin, A. (2010). *Yükseköğrenim Öğrencilerinin Vergiyi Algılaması: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği* (Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Bölümü Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- Şen, H., Sağbaş, İ. (2016). *Vergi Teorisi ve Politikası*. Ankara: Kalkan.
- Şenol, Ş. (2012). *Araştırma ve Örneklem Yöntemleri* (1. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Taşkın, Y. (2012). Vergi Psikolojisi ve Vergiye Karşı Mükellef Tepkileri. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (54), 67-90.
- Taytak, M. (2010). İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik bir araştırma. *Maliye Dergisi*, 158, 496-512.
- Tekir, S. (1990). *Vergi Teorisi*. İzmir: Akliselim Ofset.
- Torgler, B. (2003). Preaching Matters: Tax Morale and Religiosity, Theory and Empirical Analysis of Tax Compliance, *Basel: Universitat Zürich. Center for Research in Economics, Management and the Arts*
- Torgler, B. (2004). Cross-Culture Comparison of Tax Morale and Tax Compliance: Evidence From Costa Rica and Switzerland. *International Journal of Comparative Sociology*, 45(1-2), 17-43.
- Torgler, B. (2007). *Tax Compliance and Tax Morale: A Theoretical and Empirical Analysis*. Edward Elgar Publishing.
- Torgler, B., Schaltegger, C. A. (2005b). Tax Amnesties and Political Participation. *Public Finance Review*, 33(3), 403-431.
- Torgler, B., Schneider, F., Schaltegger, C. A. (2010). Local autonomy, tax morale, and the shadow economy. *Public Choice*, 144, 293-321.
- Tosuner, M., Demir, İ. C. (2007). Toplumsal Bir Olgu Olarak Vergi Ahlakı. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3), 1-20.

- Tosuner, P. D. M., Demir, A. G. I. C. (2009). Vergi Ahlakının Sosyal ve Kültürel Belirleyenleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 1-15.
- Töremen, E., Demir, E. (2024). Konut Üreticisi Mükelleflerin Vergi Bilincinin ve Algısının Değerlendirmesi: Ankara İli Örneği. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 122-143.
- Tuay, E., Güvenç, İ. (2007). *Türkiye'de Mükelleflerin Vergiye Bakışı*. Gelir İdaresi Başkanlığı.
- Tunçer, M. (2002). Hükümet-Birey İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(3).
- Turhan, S. (1998). *Vergi Teorisi ve Politikası* (6. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Uluatam, Ö. (1999). *Kamu Maliyesi*, (6. Baskı), İmaj Yayınevi, Ankara.
- User, İ. (1992). *Vergilemenin Sosyal Psikolojik Sınırı* (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi).
- Ünsal, Ş. (1987). *Vergi Kaçakçılığında Sosyal Etkiler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wenzel, M. (2005). Misperceptions of Social Norms About Tax Compliance: From theory to intervention. *Journal of Economic Psychology*, 26(6), 862-883.
- Yalama, G. Ö., Gümüş, E. (2013). Vergi Kaçırma Eğilimini Etkileyen Faktörler: Eskişehir'den Bulgular. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(20), 77-97.
- Yanık, A., Doğan, E. (2022). Vergi Bilinci ve Vergi Algısı: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(44), 1-24.
- Yeniçeri, A. G. H. (2005). Vergi Yükümlülerinin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, (31), 279-299.
- Yeniçeri, H. (2004). Beyan Esasına Dayanan Vergilerde Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Psikolojik Nedenlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma. *Türkiye Maliye Sempozyumu*, 908-927.
- Yenigün, Y. (2012). *Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları: İstanbul Örneği* (Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi).
- YILDIRIM, M. (2020). Verginin Mali Amacı Açısından Türkiye'de 1990-2018 Yılları Arası Dönemde Vergi Gayretinin İncelenmesi. *Vergi Raporu*, (246), 196-214.
- Yücedoğru, R., Boz, A., Öner, S., Saygı, H. E., Dibeç, E. (2018). Mükellefler Vergi Artışına Nasıl Tepki Gösterir? Mükelleflerin Sosyal Medyada Vergi Artışına Karşı Gösterdiği Tepkilerin Motivasyon Kaynaklarına İlişkin Nitel Bir Analiz. *International Journal of Public Finance*, 3(2), 161-192.
- Yüksel, C. (2015). Maliye Politikası. *Ders Notları, Mersin Üniversitesi*, <http://www.cihanyuksel.org>.

EKLER

EK 1. Anket Soruları

Bu anket, FIRAT ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Yunus GÜLCÜ Danışmanlığında Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Gamze GÜNDÜZGİL'in hazırlayacağı "Üniversite Öğrencilerinde Vergi Bilinci ve Vergi Algısı Üzerine Bir Araştırma: Fırat Üniversitesi Örneği" konulu Yüksek Lisans Tezi çalışmasında kullanılacak ve tamamen akademik amaçlı olup, elde edilen bilgilerin güvenilirliği sorulara vereceğiniz cevapların gerçek durumu yansıtmasıyla mümkün olabilecektir. Aşağıda güvenlik iklimiyle ilgili çeşitli sorular yer almaktadır. Bu sorulara tecrübeleriniz ışığında, kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum şeklinde ilgili kutucuğa X işareti koyarak cevaplayınız. Araştırmamıza zaman ayırdığınız ve görüşlerinizi paylaştığınız için teşekkür ederiz.					
DEMOGRAFİK BİLGİLER					
Eğitim Görülen Fakülte?					
Eğitim Görülen Bölüm?					
Cinsiyetiniz?		☐ Erkek		☐ Kadın	
Medeni durumunuz?		☐ Evli		☐ Bekâr	
Yaşınız?		☐ 18-20 yaş		☐ 21-23 yaş ☐ 24 yaş ve üstü	
Ortalama Aylık Gelir Düzeyiniz?		☐ 2000 ve Altı		☐ 2001-2500 ☐ 2501-3000 ☐ 3001 ve üzeri	
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum Ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Vergi, zorunlu bir ödemedir.					
Vergi, kamu hizmetlerinin karşılığıdır.					
Vergi, mükelleflere yüklenen bir yüküdür.					
Vergi, vatandaşlık görevleri arasında yer almaktadır					
Vergi yükünü en çok gelir vergisi öderken hissediyorum.					
Vergi yükünü en çok KDV ve ÖTV'yi öderken hissediyorum.					
Vergi yükünü en çok servet üzerinden (ViV, MTV, EV) alınan vergileri öderken hissediyorum					
Vatandaş olarak vergi verdiğim için gurur duyuyorum.					
Vergi bilincinin oluşmasında ailedeki eğitim daha önemlidir.					
Demokrasi ve vergiye gönüllü uyum doğru orantılıdır.					
Ödediğim verginin nereye, nasıl harcandığını oy sandığında sorgularım.					
Desteklediğim siyasi parti iktidara gelirse vergiye daha sempatik bakarım.					
Aldığım kamu hizmeti ile ödediğim vergiyi kıyaslarım					

Ödediğim vergi ülkenin ihtiyaç duyulan alanlarına harcanmaktadır					
Ödediğim vergi ile devletten sağladığım hizmet arasında doğru orantı vardır.					
Diğer mükelleflerin vergi kaçırması benim vergiye karşı bakış açımı olumsuz etkilemektedir.					
Ödenmeyen vergiler kamu hizmetlerini azaltmaktadır.					
Vergi mevzuatı anlaşılır bir biçimde hazırlanmıştır.					
Vergi yasalarında sık sık değişiklik yapılması vergi bilincini olumsuz etkilemektedir.					
Değişen vergi yasalarını internetten takip ederek öğreniyorum					
Değişen vergi yasalarını Resmi Gazeteden takip ederek öğreniyorum.					
Devlet adil bir vergileme sistemi uygulamaktadır.					
Vergi oranlarının düşürülmesi vergi gelirlerini artırır.					
Vergi oranlarının yüksek olması vergi kaçakçılığını artırır.					
Vergi afları ile dürüst mükellefler cezalandırılmaktadır.					
Vergi afları, vergi ödevlerinin yerine getirilmesini aksatmaktadır.					
Vergi aflarının daha sık yapılması gerekmektedir.					
Vergi cezaları yeterlidir.					
Vergi üzerinde uzlaşma yoluna gidilmesi, vergi cezalarında etkinliği azaltır.					
Vergi denetimleri yeterlidir					
Vergi denetimleri, vergi gelirlerini artırır.					
Alışverişte aldığımız fiş veya faturaların ülke ekonomisine katkısı vardır.					
Vergi idaresindeki çalışan sayısı yetersizdir.					
Vergi idaresi çalışanlarının daha nitelikli olması gerekmektedir.					
Vergi idaresi çalışanlarının maaşlarının artırılması ile mükellefe karşı davranışları doğru orantılıdır.					
Vergi idaresinde çalışanların mükellefe olan davranışları idealdir.					
Mükelleflerin savaş, salgın hastalıklar vb. gibi durumlarda vergi uyumları daha fazla olacaktır.					